

MİDYAT İLÇESİNİN KÜLTÜR COĞRAFYASI

Müne ÇELEBİ

**Yüksek Lisans Tezi
Coğrafya Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Mehmet ZAMAN
2024
Her Hakkı Saklıdır**

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI

Müne ÇELEBİ

MİDYAT İLÇESİNİN KÜLTÜR COĞRAFYASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

ERZURUM-2024

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “MİDYAT İLÇESİNİN KÜLTÜR COĞRAFYASI” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

06/02/2024

Müne ÇELEBİ

Aslı Islak İmzalıdır

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

.....

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Mehmet ZAMAN danışmanlığında, Müne ÇELEBİ tarafından hazırlanan bu çalışma 06/ 02/ 2024 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Coğrafya Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Günay KAYA

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Yusuf KIZILKAN

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
TABLOLAR DİZİNİ	V
HARİTALAR DİZİNİ	VI
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	VII
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMA SAHASININ YERİ ve SINIRLARI	1
II. ARAŞTIRMANIN AMACI ve YÖNTEMİ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞAL VE BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

1.1. FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ	5
1.2. BEŞERÎ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. KÜLTÜR.....	17
2.1.1. Çok Kültürlülük.....	18
2.1.2. Kültürel Yayılma ve Kültürel Asimilasyon	19
2.2. MADDİ VE MANEVİ KÜLTÜR	20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

COĞRAFYA ve KÜLTÜR İLİŞKİSİ

3.1. MİDYAT'TA YAŞAYAN HALKLAR ve GEÇMİŞLERİ.....	23
3.1.1. Süryaniler	24
3.1.2. Yezidiler (Ezidiler).....	26
3.1.3. Müslümanlar.....	31
3.2. MİDYAT'IN MADDİ ve MADDİ OLMAYAN KÜLTÜR ÖGELERİ.....	33
3.2.1. Camiiler ve Hanlar	33
3.2.2. Kiliseler-Manastırlar	36

3.2.3. Midyat Konuk Evi	39
3.3. HALK KÜLTÜRÜ	40
3.3.1. Giyim Kültürü	41
3.3.2. DEQ (Dövme)	47
3.3.3. Halk Oyunları	48
3.3.4. Atasözleri	53
2.3.4.1. Süryani Atasözleri	53
2.3.4.2. Arap ve Kürt Atasözleri.....	54
2.3.4.3. Yezidi Atasözleri	55
3.3.5. Bayramlar	55
3.3.6. Geleneksel El Sanatları	65
3.4. MESKEN KÜLTÜRÜ	69
3.5. MUTFAK KÜLTÜRÜ	82
 SONUÇ.....	 88
KAYNAKÇA	96
ÖZGEÇMİŞ.....	105

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİDYAT İLÇESİNİN KÜLTÜR COĞRAFYASI**Müne ÇELEBİ****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet ZAMAN****2024, 105 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Mehmet ZAMAN****Prof. Dr. Günay KAYA****Doç. Dr. Yusuf KIZILKAN**

Kültür, bir toplumun yaşadığı çevrede geliştirdiği ortak yaşam tarzı olarak tanımlanır. Dinamik bir unsur olan kültür nesiller arası bir köprü görevi görmektedir. Toplumların ortak yaşam tarzları ve bir arada yaşamaları çok kültürlülük kavramını ortaya çıkarmıştır. Çok kültürlülük, bir toplum içerisinde birden fazla kültürün bir arada yaşamasıdır. Günümüz dünyasında çok kültürlülük kavramı yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bugün çoğu ülkenin çok kültürlü bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Türkiye de içinde barındırdığı farklı dil, din ve ırklar sayesinde böyle bir yapıya sahiptir. Asırlardır bir arada yaşayan farklı din, dil ve ırkları barındıran, kadim dinlerin doğuşuna şahitlik eden Midyat, bu çok kültürlü yapının güzel bir örneğidir. Süryaniler, Müslümanlar ve Yezidiler (Ezidler) bir arada yaşamaktadır. Birçok din, dil ve ırkı bir arada barındırdığı için ‘Dinler ve Diller Kenti’ adını almıştır.

Bu kapsamda araştırmanın amacı, Midyat ilçesinin çok kültürlü yapısının geçmişten bugüne nasıl şekillendiğini, maddi ve manevi kültürel öğelerini ve bu unsurların coğrafya ile ilişkilerini ortaya koymaktır. Midyat’ta yaşayan farklı toplumların kültürleri ve yaşam tarzları ele alınmıştır. Araştırmada literatür tarama, görüşme ve gezi-gözlem gibi nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Midyat ilçesi, kültür coğrafyası temelleri ile insan, mekân ve kültür ilişkileri açısından incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırma amacı ve yapılan coğrafi gözlemler sonucunda, coğrafi unsurların Midyat kültürü üzerinde etkisi oldukça fazladır. Arazinin karstik olması mesken kültürünü etkilemiştir. Sıcak iklim şartlarının olması özellikle giyim kültürü üzerindeki etkisi göz ardı edilemez. Bunun yanında sıcak hava halk oyunlarında hızlı, yavaş hareketler ile kurgulanması üzerinde etkili olmuştur. Diğer yandan yağış azlığı ve akarsu yokluğu tarım ve hayvancılık üstünde etkili olmuştur. Bütün bu unsurlar Midyat’ın kültürünün oluşmasına katkı sağlamıştır. Geliştirilen Güneydoğu Anadolu projesi kapsamında sulama ihtiyacı karşılanmak istense de bu durum Midyat için geçerli olmamıştır. Gittikçe azalan tarım faaliyetleri özellikle yerini hizmet ve turizm sektörüne bırakmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Midyat, Kültür, Çok kültürlülük, Süryani, Müslüman ve Yezidi, Dinler ve Diller Kenti, Kültür Coğrafyası, Turizm.

ABSTRACT
MASTER THESIS
CULTURAL GEOGRAPHY OF MİDYAT DISTRICT

Müne ÇELEBİ

Advisor: Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

2024, 105 pages

Jury: Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

Prof. Dr. Günay KAYA

Assoc. Prof. Dr. Yusuf KIZILKAN

Culture is defined as the common way of life developed by a society in its environment. As a dynamic element, culture serves as an intergenerational bridge. The common lifestyles and coexistence of societies have given rise to the concept of multiculturalism. Multiculturalism is the coexistence of multiple cultures within a society. Today, the concept of multiculturalism is widely used in the world.

Many countries today are observed to have a multicultural structure. Türkiye, with its diversity of languages, religions, and races, also has a multicultural structure. Midyat, having witnessed the birth of ancient religions and hosting different religions, languages, and races living together for centuries, is a beautiful example of this multicultural structure. Syriacs, Muslims, and Yazidis (Ezidis) live together in Midyat. It has earned the name 'City of Religions and Languages' due to its encompassment of numerous religions, languages, and races.

The aim of this research is to explore how the multicultural structure of Midyat district has evolved from the past to the present, highlighting both the material and spiritual elements of its cultural heritage and the relationship of these elements with geography. The research focuses on the cultures and lifestyles of different communities living in Midyat. Qualitative research methods such as literature review, interviews, and field observations were used in the research. Midyat district has been tried to be examined in terms of cultural geography foundations and human, space and cultural relations.

The objective of the research and the geographical observations made indicate that geographical features have a significant impact on the culture of Midyat. The karstic nature of the terrain has influenced the housing culture. The presence of a warm climate cannot be overlooked in its impact on clothing culture. Additionally, the hot weather has played a role in the choreography of folk dances, influencing the speed and slowness of movements. On the other hand, the scarcity of rainfall and the absence of rivers have affected agriculture and livestock farming. All these elements have contributed to the formation of Midyat's culture. Although the Southeastern Anatolia Project was developed to meet irrigation needs, this has not applied to Midyat. The gradual decrease in agricultural activities is particularly giving way to the service and tourism sectors.

Keywords: Midyat, Culture, Multiculturalism, Syriac, Muslim, and Yazidi, 'City of Religions and Languages, Cultural Geography, Tourism,

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Midyat Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklık Değerleri (1941-2022).....	9
Tablo 1.2. Midyat İlçesinin Sayım Yıllarına Göre Nüfus Miktarları ve Cins Bileşimi (1965-2022)	14
Tablo 1.3. İlçede Yetiştirilen Üzüm Türleri ve Kullanım Şekilleri.....	15

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1. Midyat İlçesinin Konum Haritası.	1
Harita 1.1. Midyat İlçesi Fiziki Haritası.	7
Harita 1.2. Midyat İlçesi Toprak Dağılışı Haritası (Kaynak: Mardin İli Arazi Varlığı).	10

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1.1. Araştırma Sahasının Ana Morfolojik Ünitesini Mardin Platosu Oluşturmaktadır.	6
Fotoğraf 1.2. Midyat ve Çevresinde Yetiştirilen Üzümler, Hem Kurutmalık Hem de Şarap Üretimi İçin Kullanılmaktadır.	15
Fotoğraf 3.1. Ev Duvarına İşlenmiş Tavus Kuşu Figürü.	27
Fotoğraf 3.2. Mezar Taşına İşlenmiş Tavus Kuşu Figürü.	28
Fotoğraf 3.3. Türbe Duvarına İşlenmiş Tavus Kuşu Figürü.	28
Fotoğraf 3.4. Midyat İlçesinde Yezidilerin Yaşadığı Kırsal Yerleşmelerden Biri de Güven (Bacine) Köyüdür.	30
Fotoğraf 3.5. Güven Köyünde Geri Dönüş Yapan Aileler Büyük İhtişamlı Evler Yapmışlardır.	31
Fotoğraf 3.6. Cevat Paşa Camii, Eski Midyat Kesiminde Çarşının Tam Ortasında Bulunur.	34
Fotoğraf 3.7. Ulu Camii, 1800’lü Yıllarda İnşa Edilmiştir.	35
Fotoğraf 3.8. Gelüşke Hanı, Midyat’ta Turist Çeken Eserler Arasında Yer almaktadır.	36
Fotoğraf 3.9. Mor Gabriel (Deyrul Umur) Manastırı’nda, Geçmişte Olduğu Gibi Günümüzde de Birçok Özel Ayin ve Vaftiz Törenleri Gerçekleştirilmektedir.	37
Fotoğraf 3.10. Meryem Ana Manastırı, Süryani Halkı İçin Mor Gabriel’den Sonra En Önemli Kilise Konumundadır (Kaynak: Bilal Acar).	38
Fotoğraf 3.11. Midyat Konuk Evi, Taş İşlemeciliği, Oymaları ve Süslemeleri İle Geleneksel Evlerin En İyi Örneklerindendir.	40
Fotoğraf 3.12. Süryani Kadınların Orta Yaş Grubu Kendini Giyimi İle Belli Etmektedir.	42
Fotoğraf 3.13. Yezidi Kadınlar Genellikle Uzun ve Bol Fistanlar Giyerler (Kaynak: Bilal Acar).	43
Fotoğraf 3.14. Kürt Kadınların Giyim Tarzında Bol Çiçekli, İşlemeli Basma Fistanlar Yaygındır.	44
Fotoğraf 3.15. Arap Kanlarının Giyim Tarzı Kürt ve Yezidi Kadınlarınkine Benzemektedir.	44

Fotoğraf 3.16. Midyat ve Çevresine Ait Folklorik Kıyafetler (URL 6).....	46
Fotoğraf 3.17. Ellere Yapılmış Deq (Dövme), Kürt ve Yezidilerde Oldukça Yaygın Olup, Yapılan Figürler Dinlere Göre Farklılık Gösterdiği İçin Kimlikleri Ortaya Koyarlar.	48
Fotoğraf 3.18. Midyat ve Çevresinde Halk Oyunları Davul ve Zurnanın Yanı Sıra Erbane ve Rebab Çalgıları Eşliğinde Oynanmaktadır.	50
Fotoğraf 3.19. Reyhani, Yörenin En Ünlü Halk Oyunu Olup, Bütün Etnik Gruplarca Oynanmaktadır.	51
Fotoğraf 3.20. Nevruz Bayramı, Ateş Yakmak, Halay Çekmek Gibi Çeşitli Etkinliklerle Kutlanır.	57
Fotoğraf 3.21. Kilise Tarafından Dağıtılan Bileklikler Doğu Bayramı'na Kadar Bileklere Takılır, Daha Sonra İse Dileklerle Ağaç Dallarına Asılır (Kaynak: Kuryakos Acar).	58
Fotoğraf 3.22. Hz. İsa'nın Vaftiz Töreninin Karikatürü (Kaynak: URL 7).....	59
Fotoğraf 3.23. Süryaniler Her Sene Doğu Bayramı Ayinleri Sırasında Ateş Yakar ve Etrafında Toplanırlar (Kaynak: Kuryakos Acar).....	60
Fotoğraf 3.24. Paskalya Bayramı İçin Önemli Bir Figür Olan Yumurtalar, Farklı Desenler Oluşturularak Değişik Renk ve boyanmaktadır (Kaynak: Kuryakos Acar).	62
Fotoğraf 3.25. Yezidiler En Önemli Bayram Olan Sar Sali (Kırmızı Çarşamba/Çarşema Sor) Kutlamaları (Kaynak: Bilal Acar).	63
Fotoğraf 3.26. Güven (Bacine) Köyünde Bulunan Şeyh Adi Türbesi, Yezidilerin Sıklıkla Ugradıkları Yerlerden Biridir (Kaynak: Bilal Acar).	64
Fotoğraf 3.27. Midyat'ta Telkâri İşlemeciliği Geçmişte Olduğu Gibi Günümüzde de Önemini Sürdürmektedir	66
Fotoğraf 3.28. İnce Teller Haline Getirilen Gümüşlerden Yapılan Kolye Örneği	67
Fotoğraf 3.29. Midyat'ta Telkâri Sanatına 'Çift İşi' Denilmesinin Nedeni Kullanılan Alettir	67
Fotoğraf 3.30. Midyat'taki Telkâri Ustaları Çeşitli Eşyalar Üretmektedir	68
Fotoğraf 3.31. Taş Malzeme Kullanılarak İnşa Edilmiş Tarihi Geleneksel Midyat Evleri	74
Fotoğraf 3.32. Geleneksel Midyat Evlerinde Teras ve Avlu	76

Fotoğraf 3.33. Eyvan, Üç Tarafı Kapalı Sadece Avluya Bakan Yönü Açık Mekânlardır	77
Fotoğraf 3.34. Geleneksel Midyat Evlerinde Misafir Odası Gösterişli, Büyük ve Ferahtır	78
Fotoğraf 3.35. Midyat'ın Geleneksel Mimarisi, Cadde ve Sokakları Turizm Açısından Önem Arz Etmektedir.	80
Fotoğraf 3.36. Şehrin Mimarisinde Önemli Yapılardan Olan Abbaralar, Evlerin Altından Sokakları Birbirine Bağlayan Geçitlerdir.....	81
Fotoğraf 3.37. Midyat'ta Yıkılan, Harabeye Dönüşmüş Eski Meskenler, Restore Edilerek Turizmin Hizmeti Sunulmaktadır.....	82
Fotoğraf 3.38. Kaburga Dolması (Kabrağeye), Oğlak veya Kuzunun Sağ Kaburgası İç Pilav İle Doldurularak Yapılır.....	83
Fotoğraf 3.39. Süryanilerin geleneksel yiyeceklerinden biri de yapımında mahlep ve 7 çeşit baharat bulunan Paskalya Çöreğidir.	85
Fotoğraf 3.40. Süryani Şarabı İmal Edilirken Üzümler Ayakla Çiğnenir ve Şıra Yedi Gün Daha Güneş Altında Dinlendirilir (Foto: URL 9).	85
Fotoğraf 3.41. Süryani Şarabı İmalatında, Eski Usuller Terk Edilmiş Yerini Fabrika Üretimi Almıştır.	86
Fotoğraf 3.42. Midyat'ta Coğrafi İşaret Almış Yemekler Arasında İçli Köfte (İkbebet) ve Kiliçe Çöreği de Bulunmaktadır.....	87

ÖNSÖZ

Midyat ilçe merkezinin kültürel özelliklerini ele alan bu çalışma yüksek lisans tezi çalışmasıdır. Midyat ilçesi ve çevresi birçok toplumu içinde barındıran, çokkültürlü yapıya sahip olan bir alandır. Farklı toplulukların bir arada yaşaması zengin bir kültürel coğrafya meydana getirmiştir. 2005 yılına kadar temel ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılık olan Midyat'ta, günümüzde tarım ve hayvancılığın yanı sıra artık kültür ve kırsal turizm potansiyelleriyle ön plana çıkmaya başlamıştır.

Bu çalışmada çok kültürlü bir toplum yapısına sahip olan Midyat ilçesinde kültürel özellikler üzerinde etkili olan coğrafi faktörler ile ilişkileri incelenmiştir. Bu bağlamda yörede çok kültürlülük değerlendirilmiştir. Her ne kadar çok kültürlülük kavramı yeni olarak görülse de olgu olarak aslında oldukça eskidir. Midyat ve çevresinde tarih boyunca birbirlerinden farklı kültüre ait toplumlar yan yana/iç içe yaşamış ve birbirlerini karşılıklı etkilemiştir. Neticede de yöre sosyokültürel, ekonomik, güvenlik gibi birçok dinamiği bünyesinde bulundurmaktadır. Özellikle etnik ve dini inançlar bakımından araştırma sahasındaki sosyal, ekonomik ve çevresel faktörler tarih boyunca çeşitli toplumlar üzerinde önemli değişiklikleri ortaya çıkarmaktadır. Bu anlamda asırlardır bir arada yaşayan farklı din, dil ve ırkları barındıran, kadim dinlerin doğuşuna şahitlik eden Midyat, bu çok kültürlülük kavramının en güzel örneklerinden biri durumundadır.

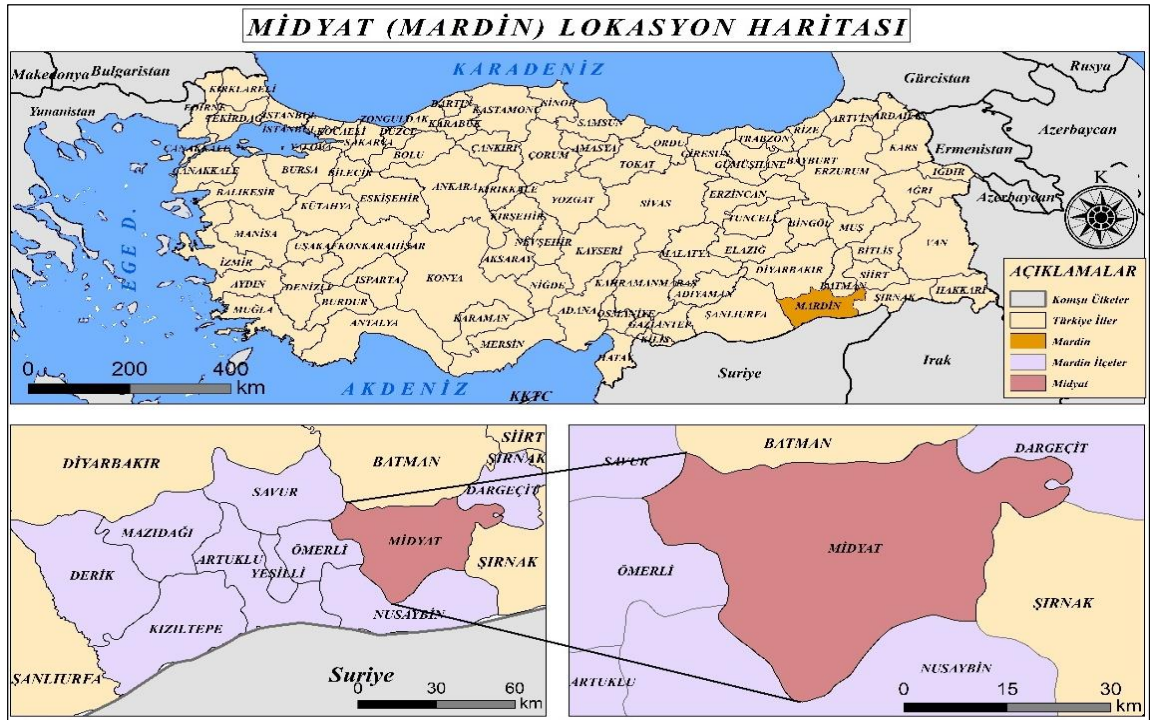
Yüksek Lisans sürecinin başlamasından itibaren teşvik ve destekleriyle motive olmamı sağlayan, tez konusunun seçimi, fikir yapısının belirlenmesi ve metnin düzeltilmesine kadar hemen her aşamada fikirlerinden büyük ölçüde istifade ettiğim, öneri ve eleştirilerinden yararlandığım, zorlu yüksek lisans eğitimim sürecinde tavsiyeleriyle daima yanımda olan tez danışmanı hocam Prof. Dr. Mehmet ZAMAN'a katkılarından dolayı saygı ve minnetlerimi sunuyorum. Tez jürisinde bulunan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Günay KAYA ve Dr. Öğr. Üyesi Yusuf KIZILKAN'a görüş ve önerileri ile sağladıkları katkılar için teşekkür ediyorum.

Gerek lisans ve gerekse de yüksek lisans yıllarında çok değerli bilgileriyle yetişmemize katkı sağlayan Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'ndeki hocalarım da teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, eğitim hayatım boyunca bana desteğini esirgemeyen annem Gülderen ÇELEBİ, babam Ahmet ÇELEBİ ve ablam Betül ÇELEBİ KESKİN, çok değerli hocam Lokman ŞAHİN ve arkadaşlarıma da teşekkürü borç bilirim.

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMA SAHASININ YERİ ve SINIRLARI

Araştırma sahası olan Midyat ilçesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Dicle Bölümü'nde yer almaktadır. Mardin iline bağlı olan Midyat ilçesinin il merkezine uzaklığı ise 70 km'dir. İlin doğusunda yer alan ilçesi nin yüzölçümü 1083 km²'dir. İlçe toprakları kuzeyden Batman iline bağlı Gercüş, doğudan Şırnak'ın İdil, kuzeydoğudan Dargeçit, güneyden Nusaybin, batıdan Ömerli, kuzeybatıdan Savur ilçeleri ile çevrilidir (Harita 1.). Bu bağlamda coğrafi konumu 37° 32' 39" ila 37° 15' 03" kuzey enlemleri ve 41° 02' 48" - 41° 37' 59" doğu boylamları arasında yer alır. Midyat ilçesi, masif bir arazi olan Mardin-Midyat Eşiği üzerinde kurulmuştur En kuzeyinde Sarıkaya, en güneyinde Taşlıburun, en doğusunda Başyurt ve en batısında ise Tepeli köyleri bulunur.

Harita 1. Midyat İlçesinin Konum Haritası.

Midyat, Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarının kesiştiği noktada yer almaktadır. Birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış Midyat'ın bulunduğu bölgeye 'Tur Abdin' adı

verilmektedir¹. İbadet edenlerin dağı anlamına gelen Tur Abdin bölgesi; Nusaybin, Mardin, Cizre ve Hasankeyf'i içine alır. Diyarbakır, Mardin, Batman, Siirt gibi birçok şehre geçiş buradan sağlandığı için tam bir kavşak noktasıdır. (Harita 1) Ayrıca Mezopotamya uygarlığı tarihi boyunca, Asurlardan günümüze dil, din, kültür, özgün mimari yapılar ve birçok özelliği bünyesinde barındıran Midyat, dünya tarihinde en eski yerleşim ve kültür merkezlerinden biri sayılır (Sami ve Karakaş, 2016: 692-693). İlçede; Mor Abraham Şapeli ve çevresi, Işıklar Mahallesi, Pelitli Mahallesi-Bahitan Kuzey ve Güney Yerleşkeleri Arkeolojik Sit Alanları olmak üzere 4 sit alanı bulunmaktadır (URL 1).

II. ARAŞTIRMANIN AMACI ve YÖNTEMİ

Midyat ilçesi, kültür açısından incelendiğinde birçok mekâna göre farklı ve mistik bir havaya sahip olduğu görülmektedir. Midyat, içinde barındırdığı farklı ırklar ve farklı dinler sayesinde çok kültürlü bir yapıya sahiptir. Bu çok kültürlülük sadece yöre halkının yaşadığı coğrafi mekânı değişikliğe uğratmayıp aynı zamanda yaşam şekillerini ve davranışlarını da etkilemektedir. Müslüman, Süryani ve Yezidilerin bir arada yaşadığı bu ilçede insanlar zamanla sentez bir kültür oluşturmuştur. Bu sentezin bir sonucu olarak ise her etnik grup birbirinden etkilenen bir durumda olmuştur. Yüzyıllardır bir arada yaşayan bu etnik kökenli halklar her zaman sevgi ve saygı çerçevesinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu bağlamda araştırma konusunu oluşturan 'Midyat İlçesinin Kültür Coğrafyası' adlı çalışma, saha araştırmasına dayalı olarak alandaki polikültür yaklaşımının coğrafi mekân ve coğrafi ortam özelliklerine göre maddi ve maddi olmayan kültürel değerlerin kültür coğrafyası açısından araştırılması amacını taşımaktadır.

Araştırma amacına bağlı olarak gerçekleştirilen tez çalışması için bazı araştırma problemi tanımlanmıştır. Bunlar;

Coğrafya biliminin kültürle olan ilişkisini etkileyen faktörler nelerdir?

¹ Araştırma sahasının en önemli kültürel çekicilikleri kuzeydeki yüksek plato ile güneydeki ovalardan oluşan morfolojik üniteler bulunmaktadır. Bunun nedeni, özellikle mezhep tartışmaları nedeniyle, Romalı'ların baskısına maruz kalan Süryanilerin korunaklı ve güvenli alan olarak kabul ettikleri Mardin platosuna yerleşmeleridir. Bunun sonucunda plato üzerinde bulunan Midyat, tarihi Tur Abdin bölgesinin merkezi olmuştur. Böylece söz konusu bu alanda, Süryani kültürünü yansıtan birçok kültürel miras bırakmışlardır (Günel, 2006: 3).

Çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan Midyat ilçesinde tarih boyunca oluşan kültürel birikiminde coğrafya ne kadar etkilidir?

Coğrafi özellikler, Midyat ilçesindeki maddi ve maddi olmayan kültürel çeşitliği nasıl etkilemiştir? şeklindedir.

Bu problemler kapsamında kurgulanmış olan araştırma, kültür coğrafyası disiplinine bağlı kalınarak yapılmış bir saha çalışmasıdır. Uyum yoluyla kültürün sürekli değişmesi göz önünde bulundurularak çalışmada birçok coğrafi faktör ele alınmıştır. Araştırma sahasındaki coğrafi özellikler için Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Mardin Valiliği, Türkiye İstatistik Kurumu gibi kurum ve kuruluşlardan veriler temin edilmiştir. Bunun yanı sıra araştırmada Midyat ilçesi ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Önceden yazılmış makaleler ve tezler incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Müslüman (Arap, Kürt, Türk), Süryani ve Yezidiler'in kültürleri ile ilgili ayrı ayrı literatür taraması yapılmıştır. Belli bir kaynakça listesi oluşturularak kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Farklı etnik kökenlere sahip kişiler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Süryaniler ve Yezidiler hakkında bazı önemli noktalar, kilisede görev yapan bir Süryanice öğretmeniyle görüşme yapılarak elde edilmiştir. Bazı kültür öğeleri arazi üzerinde gözlemlenip fotoğraflanmıştır. Kültürler arası etkileşim, farklı grupların kendi kültürlerini geçmişten günümüze nasıl devam ettirdikleri araştırılıp analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırmadaki verilerin coğrafi olarak dağılışının gerçekleştirilmesi ve bu alandaki gerek fiziki gerekse beşerî coğrafya özelliklerine yönelik haritalar Coğrafi Bilgi Sistemleri kullanılarak ArcGIS 10.8 programı ile oluşturulmuştur.

Araştırma sahası için belirlenen problemler, yapılan gezi-gözlem ve materyal kullanımında bazı sınırlılıkla karşılaşmıştır. Özellikle Yezidilerin bir kapalı kutu gibi olmaları ve kendi içinden olmayan kişilerle bilgiler paylaşmaması, bazı maddi kültür unsurların şehirden uzak veya halka kapalı olması ve Midyat'ın Mardin ile benzer kültürel özellikler taşıması nedeniyle birçok bilginin genel alınması gibi bazı sınırlılıklar ile karşılaşmıştır.

Bu araştırma, kültür coğrafyası disiplinine bağlı kalınarak yapılmış bir saha çalışmasıdır. Kültürün sürekli değişmesi göz önünde bulundurularak birçok faktör ele alınır. Araştırmada öncelikle Midyat ilçesi ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Önceden yazılmış makaleler ve tezler incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemleri

kullanılmıştır. Müslüman (Arap, Kürt, Türk), Süryani ve Yezidiler'in kültürleri ile ilgili ayrı ayrı literatür taraması yapılmıştır. Belli bir kaynakça listesi oluşturularak kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Farklı etnik kökenlere sahip kişiler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Süryaniler ve Yezidiler hakkında bazı önemli noktalar, kilisede görev yapan bir Süryanice öğretmeniyle görüşme yapılarak elde edilmiştir. Bazı kültür öğeleri arazi üzerinde gözlemlenip fotoğraflanmıştır. Kùltürler arası etkileşim, farklı grupların kendi kùltürlerini geçmişten günümüze nasıl devam ettirdikleri araştırılıp analiz edilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞAL VE BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

1.1. FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

Toros Kıvrımları oluşurken meydana gelmiş olan araştırma sahasının büyük bir bölümü III. Zaman-Eosen arazidir. Özellikle Orta Eosen’de oluşmuş nümülitik kalkerler ilçede geniş yer kaplamaktadır. Kalınlığı 500-850 metre arasında değiştiği kabul edilen söz konusu Eosen arazisi literatürde “Midyat Kalkerleri” veya “Midyat Formasyonu” olarak bilinmektedir (Selçuk Biricik, 1974:121-124; Günal, 2006: 1).

Araştırma sahası ana morfolojik ünitesini platolar oluşturmaktadır (Fotoğraf 1.1). Midyat ile Mardin, Mazıdağı, Ömerli, Dargeçit, Savur ve Yeşilli şehirleri Mardin platosu (veya eşiği²) üzerinde yer alır. Mardin platosunun kalkerli kesimleri akarsular tarafından aşındırılmıştır. Başka bir deyişle saha, yağmur suları ve akarsu aşındırması sonucu plato halini almış, kireçtaşı tabakalarından oluşmuş karstik bir antiklinal üzerine kurulmuştur. Bu kireçtaşı tabakaları farklı aşınım özellikleri göstermektedir. Yer yer zayıflayan aşınım derecesi plato sahasının basamaklı bir görüntü oluşturmaya neden olur. İl sınırları içerisinde kalan platoların yüzeyi yer yer lavlarla da kaplıdır. Kuzeydeki yüksek plato ile güneydeki ovalar arasında, yükseltisi 500-900 m. arasında olan alçak plato bulunmaktadır. Yüksek plato ile alçak platonun birleştiği yerde eğim oldukça fazladır ve aradaki diklik çok belirgindir (Sözer, 1984:13). Buna karşılık, alçak plato ile daha güneydeki ovalar arasındaki eğim azdır ve iki birim arasındaki belirginlik de yüksek ve alçak platoya nazaran, çok keskin değildir. Vadilerle yarıldığından, doğu-batı yönünde uzanan yüksek plato üzerinde çeşitli yükseltiler bulunmaktadır (Güenal, 2006: 3).

² Mardin-Midyat eşiği, Midyat formasyonu olarak adlandırılan ve kireç taşlarının yaygın olduğu geniş, yüksek bir platodur. Mardin-Midyat eşiği geniş antiklinal ve senklinallerden oluşur (Canpolat ve Bozdoğan, 2019:97).

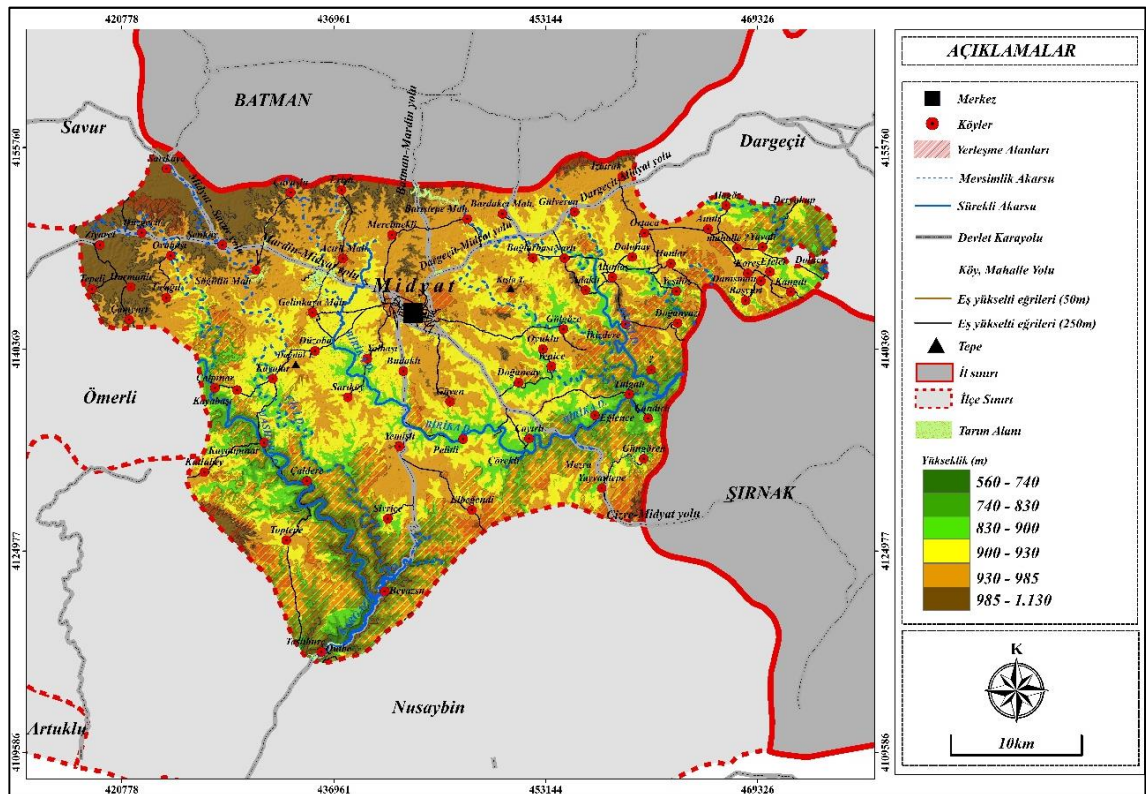
Fotoğraf 1.1. Araştırma Sahasının Ana Morfolojik Ünitesini Mardin Platosu Oluşturmaktadır.

Araştırma sahasının kuzeyine doğru gidildikçe dağlık alanlar yaygın, belirgin bir şekilde görülmekte ve buna bağlı olarak yükselti de artmaktadır. İlçenin güneyinde ise Nusaybin ovası mevcuttur. Midyat ilçe merkezinin bulunduğu alan sade yer şekillerine sahiptir. Fakat ilçe merkezinin etrafı yükseltisi 1000 metreyi geçmeyen dağlar ile çevrili engebeli bir arazidir (Harita 1.1). Saha da bulunan plato ve dağlık alanlar ormanlık alanlardan yoksundur.

Vadilerle yarıldığından, doğu batı yönünde uzanan yüksek Mardin platosu üzerinde çeşitli yükseltiler bulunmaktadır. Bunların en önemlileri Karakaş dağı (1408 m.), Akçadağ (1416 m), Mazıdağı (1252 m.), Dibek dağı (1231 m.) ve Hız dağı (1143 m.)'dır. İlçe toprakları ise yükselti bakımından daha düşük rakımlı tepeler ile çevrelenmiştir. Nitekim doğuda bulunan Kışla Tepe (984 m) ve güneybatıda bulunan Dağdül Tepe (995 m) en yüksek zirvelerdir. Genel olarak yüksek alanlara sahip olmayan ilçede engebe fazladır. İlçe toprakları 800 - 1100 m arasında yükseltiye sahiptir (Harita 1.1).

Yağmur sularının karstik arazide yüzey akışına sahip olmaması derin vadilerin ve kanyonların oluşmasını da engellemiştir. İlçenin en güneyinde bulunan Çağ Çağ suyu, Karasu ve Beyazsu akarsuları arazi üzerinde etkili olamamıştır. Bunlar içerisinde yörenin en önemli su kaynağını ilçenin güneyinden geçen Çağçağ suyu oluşturur. Bu akarsu

Midyat-Nusaybin ilçe sınırını teşkil eder (Aksan Kanat, 2018: 1). Aksu ve Karasu derelerinin birleşmesi sonucu oluşur ve yörenin su ihtiyacını büyük oranda karşılar. Çağçağ suyu bahar aylarında maksimum akıma ulaşırken yaz aylarında akım düşer. Aynı zamanda yeterli yağış almadığı için topoğrafyada flüviyal şekillere pek rastlanmaz. Bununla beraber bölge, yeraltı su kaynakları bakımından da fakirdir. Ayrıca Kuyu dere ve Katıkoşto dereleri adında mevsimlik akışa sahip iki akarsuda ilçe sınırları içerisinde yer alır (Daşdemir, 2009: 27).

Harita 1.1. Midyat İlçesi Fiziki Haritası.

Midyat ve çevresinde karstik araziler oldukça fazladır. Nitekim arazi üzerinde bazı karstik aşınımın şekilleri (uvala, dolin vb.) ve mağaralara rastlanmaktadır. Karstik bir araziye sahip olmasına rağmen sürekli akarsudan yoksun olması nedeniyle de karstik yer şekilleri iyi gelişmemiştir. Yağışlar ise karstik arazide yer altında sızdığı için yer üstü drenaj sistemi de gelişmemiştir. Karstik arazinin fazlalığı mesken yapımını da önemli derecede etkilemiştir. Bloklar halinde kalker kayaçları çıkarılır ve taş ocaklarında işlenir (Daşdemir, 2009:7). Çıkarılan bu beyaz-bej renkli kalker bloklarına bölgede ‘Beyaz Elmas, Katori’ gibi isimler verilir. Katori taşları birçok yapıda ana malzeme ya da

kaplama malzemesi olarak kullanılır. Yumuşak ve işlenmesi kolay fakat sağlam bir kayaç olması Midyat ve çevresindeki mimari yapıların baş unsuru olmasını sağlamıştır. Bu kalker kayacının yapı malzemesi olarak kullanılması Midyat nüfusu için önemli bir geçim kaynağı olmuş ve birçok taş ustasının yetişmesine öncülük etmiştir.

Türkiye’de matematik konumu itibariyle farklı iklim koşulları görülmektedir. Genel olarak Akdeniz iklimi makrokliması altında olan Türkiye’de bölgeler arası da farklılıklar mevcuttur. Güneyinde çöl kuşağı güneyinde ise Doğu Avrupa yarı kurak stepleri yayılım gösterir. Türkiye bu iki iklim arasında Akdeniz iklimi etkisinin görüldüğü makroklima alanı olarak bulunur. Buna bağlı olarak deniz etkisinden uzak olan Güneydoğu Anadolu bölgesinde Akdeniz’in yarı kurak stepik iklim tipi görülmektedir. Güneydoğu Anadolu bölgesi bir çeşit geçiş iklimine sahiptir (Erinç, 1993: 6).

İklim özellikleri bakımından Güneydoğu Anadolu bölgesinin tamamında olduğu gibi araştırma sahası da tropikal hava kütlesi ile polar hava kütlelerinin etkisi altındadır. Bununla birlikte coğrafi faktörler (dağların uzanışı, yükselti, bakı, karasallık durumu) sahanın iklim özelliklerini belirleyen faktörlerdir. Böylece bölgenin iklim şartları, kontinental bir step ikliminin özelliklerini yansıtır. Ancak, en düşük sıcaklık derecelerinin ve yağışların kış mevsiminde toplanması, buna karşılık, yaz mevsiminin çok sıcak ve kurak geçmesi söz konusudur (Sözer, 1984: 15).

Başka bir deyişle, kış ayları soğuk ve yağışlı, yaz ayları ise sıcak ve kurak geçmektedir. Nitekim Midyat ve çevresinde kış mevsimlerinde oluşan yüksek basınç alanı aralık, ocak ve şubat aylarının soğuk geçmesine sebep olur. Az miktarda, kalıcı olmayan kar yağışlarını da beraberinde getirir. Karın yerde kalma süresi Mardin ve ilçelerinde ortalama 14 gündür (Eriş, 2012: 151). En fazla ocak ayında kar yağışı görülür. Fakat son yıllarda küresel ısınmanın etkisi ile bu süre daha da kısalmıştır. Midyat’ta kış aylarında bol yağmur ve şiddetli rüzgârlar görülür. Bu rüzgârlar nedeniyle Midyat, zaman zaman Suriye çöllerinden gelen tozların etkisi altında kalabilmektedir. Diğer taraftan yaz mevsimde ise Basra Alçak Basıncının etkisiyle haziran, temmuz ve ağustos ayları sıcak ve kurak geçmektedir. Kuzeyde bulunan dağlık alanların serin hava kütlelerinin iç bölgelere girişini engellemesi de yazların kurak olmasına sebep olur. Kış mevsiminden yaz mevsimine geçişler bir anda olur bu nedenle ilkbahar belirsizdir (Eriş, 2012: 153).

Akdeniz'in stepik ikliminde uzun ve kurak geçen yaz aylarına uyum sağlayan karakteristik bitki türleri farklılık göstermektedir. Kıyı bölgelerden iç bölgelere gittikçe sıcaklık artar. Bu nedenle Güneydoğu Anadolu bölgesinde ağaçlı stepler ve stepler yaygınlaşır. Araştırma sahasında ise stepler oldukça yaygındır. Hatmi, gelincik, kekik, yonca, çoban yastığı gibi türler görülmektedir. (Erinç, 1993: 7)

Bölgede en yüksek sıcaklıklar temmuz, ağustos aylarında, en düşük sıcaklıklar ise aralık, ocak, şubat aylarında ölçülmüştür (Tablo 1.1). Mardin ve ilçelerinde, en yüksek sıcaklık 42.5°C (31.07.2000 tarihinde) ve en düşük sıcaklık -14°C (22.02.1985 tarihinde) olarak ölçülmüştür. Yıllık ortalama sıcaklığı 16,1°C'dir. Yıllık ortalama en yüksek sıcaklık 20,2°C ve yıllık ortalama en düşük sıcaklık 12,3°C'dir. Midyat'ta nem oranı oldukça düşüktür ve durumda yüksek sıcaklıklarda hava bunaltıcı olmaz. Güneşli gün sayısının fazla olması nedeniyle Türkiye'de güneşlenme süresinin en fazla olduğu yerler arasındadır. Yıllık güneşlenme süresi ortalama 8,1 saattir (Tablo 1.1).

Midyat'ta yıllık ortalama yağış ise 675.6 milimetredir (Tablo 1.1). Akdeniz'in nemli ve ılık hava kütlelerinin doğuya doğru sokulması kış ve ilkbahar aylarında yağışlara neden olur. Sonbahar da ise orajlar meydana gelir. Yaz ve ilkbahar aylarında tropikal ve karasal hava kütleleri doğuya doğru sokulur ve yağış oluşmaz. Yukarıda da belirtildiği üzere Midyat ve çevresi, iklim şartları bakımından kontinental bir step ikliminin özelliklerini yansıtır. Ancak, yağışların kış mevsiminde toplanması, buna karşılık yaz mevsiminin kurak geçmesi, yağış konusundaki bazı yerel farklılıklara karşın ana çizgileriyle bölgede bozulmuş Akdeniz tipi bir yağış rejiminin varlığını da ortaya koymaktadır (Sözer, 1984:15).

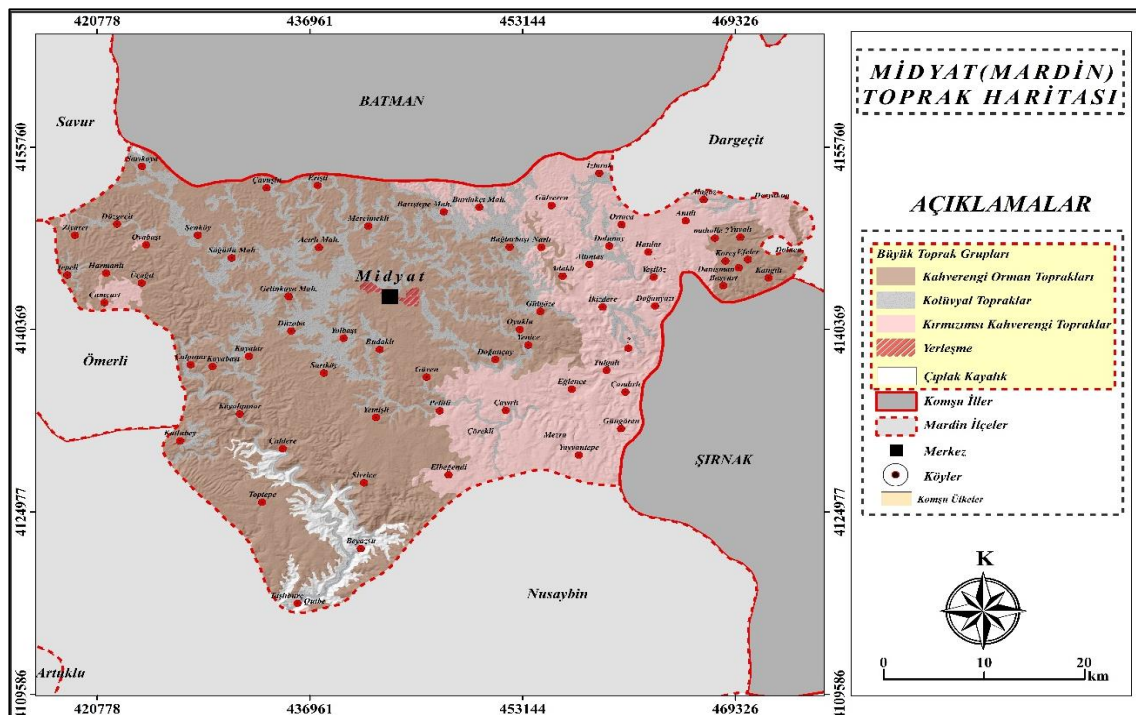
Tablo 1.1. Midyat Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklık Değerleri (1941-2022)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Yıllık Ort. Sıc. (°C)	3,0	4,2	7,9	13,5	19,5	25,6	29,8	29,6	25,3	18,6	11,1	5,4	16.1
Ort. Yüksek Sıc. (°C)	5,8	7,4	11,6	17,4	24,0	30,6	35,0	34,7	30,1	22,9	14,5	8,2	20.2
Ort. Düşük Sıc. (°C)	0,6	1,4	4,6	9,8	15,1	20,3	24,6	24,7	20,8	14,7	8,1	2,9	12.3
En Yüksek Sıc. (°C)	19,4	19,5	27,5	33,6	36,1	40,0	42,5	42,0	40,5	35,6	26,1	24,1	42.5
En Düşük Sıc. (°C)	-13,4	-14,0	-11,7	-5,3	2,6	0,6	11,8	12,8	8,0	-2,5	-9,5	-11,9	-14.0
Ort. Güneşlenme Süresi (saat)	4,5	5,1	5,9	7,3	9,7	12,1	12,4	11,4	10,3	7,7	5,9	4,4	8.1
Ort. Yağışlı Gün Sayısı	12,1	10,6	11,7	10,3	7,4	1,5	0,5	0,2	0,7	5,1	7,7	10,8	78.6
Aylık Yağış Ort. (mm)	115.9	103.2	97.7	81.1	47.3	6.5	3.2	2.3	4.0	33.8	71.9	108.7	675.6

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verileri.

Yöredeki yağış rejimleri dönem dönem farklılık gösterir. Ani dolu yağışları, sağanak yağışlar ve kar yağışları tarım ürünlerini olumsuz etkiler. Midyat'ta kar yağışlı gün sayısı azdır ve bu durum kış aylarında bile tarım yapmayı kolaylaştırır (Daşdemir, 2009: 23). Fakat yağış azlığı nedeniyle kurak dönemlerde tarımda sulama sıkıntıları ortaya çıkar. Midyat'ta yağış düzensiz olması nedeniyle bitki örtüsü çok zayıftır. Mera hayvancılığı yaygın olan ilçede otlatma ve zayıf bitki örtüsü sonucunda erozyon da meydana gelmektedir.

Araştırma sahası genel olarak kurak bölge, kızılsımsı ve kireçli toprak özelliklerini taşımaktadır. İlçe merkezi verimsiz ve kireçli kahverengi orman toprakları ile kaplıdır. Yağış azlığından kireç topraktan uzaklaşamaz. Bu sebeple sahada çok fazla kireçli ve verimsiz arazi vardır. Merkez çevresi ve köylerinde ise daha çok verimli kolüvyal topraklar mevcuttur. Buralarda kuru tahıl tarımı (mercimek, buğday vs.) ve bağcılık gibi faaliyetler yapılmaktadır (Daşdemir, 2009: 30). İlçenin doğusunda ise kırmızımsı kahverengi topraklar geniş alan kaplamaktadır. Güneyin de ise çıplak kayalık arazilerde mevcuttur (Harita 1.2).

Harita 1.2. Midyat İlçesi Toprak Dağılım Haritası (Kaynak: Mardin İli Arazi Varlığı).

1.2. BEŞERÎ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

Midyat ve çevresi, yerleşme tarihi bakımından değerlendirildiğinde çok sayıda uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Nitekim bir orta çağ şehri görünümündeki Midyat, ilde turistik öneme sahip Mardin'den sonra ikinci şehirdir. Öyle ki Midyat şehri, Tur Abdin bölgesinin merkezinde olup, Nusaybin-Hasankeyf ve Mardin-Cizre yönündeki iki eski yolun kesiştiği önemli bir konumda yer almaktadır. Bu yollardan ilki kuzeyden güneye (Nusaybin-Hasankeyf), diğeri ise batıdan doğuya (Mardin-Cizre) doğru uzanmaktadır (Aktaran: Günal, 2006: 111).

Anlaşılabacağı üzere, Mardin-Midyat eşiğinin bulunduğu alana 'Tur Abdin' denmektedir. Tur Abdin bölgesinin merkezinde Midyat bulunmaktadır. Tur Abdin yani Midyat ile ilgili ilk bilgiler, M.Ö 9. yüzyılda yazılan Asur tabletlerinde yer alır. Asur tabletlerinde Midyat adı 'Matiate' olarak geçmektedir³ (Dalkılıç, 2004: 314). Midyat'a ilk olarak M.Ö 2000'li yıllarda verimli bir arazi olan Yukarı Mezopotamya'ya göç eden ve göçebe bir yaşam süren Eti Türkleri Midyat'ı mağara yerleşmesi olarak kurmuştur. Günümüzde Midyat şehrinin altında uzanan ve birbirlerine bağlantılı olan mağaraların o dönemden kaldıkları sanılmaktadır (İşler ve Çetin, 2000: 14). Sonraki dönemde Orta Asya'dan ayrılıp Anadolu'ya gelen ve göçebe olan Komuk Türkleri yerleşmiştir. Midyat ve çevresi için Komuk Türkleri ve Asurlar arasında uzun süre savaşlar olmuştur. Dönem dönem el değiştirerek iki uygarlığında (Komuklar ve Asurlular) hâkimiyeti altına giren Midyat daha sonra Makedonyalılar, Persler ve Romalıların egemenliğinde kalmıştır (Güenal, 2006: 111).

Midyat, tarih boyunca bunların dışında değişik uygarlıklara da ev sahipliği yapmıştır. Nitekim milattan önce 1000-500 yılları arasında geçen 500 senede Sümerler, Urartular gibi uygarlıklar bölgede hâkimiyet kurmuştur (Aksan Kanat, 2018: 2). Bu dönemden sonra bölge Roma İmparatorluğu hâkimiyeti altına girmiştir. Roma İmparatorluğu döneminde Hristiyanlık hızla yayılmış ve imparatorluğun baskısıyla M.Ö 200 yılında Süryanilerin ataları olan Aramiler, Turabdin bölgesine yerleşmiştir (Aydemir, 2021: 53). Bölgede bulunan mağaralarda yapılan araştırmalar sonucu ise M.Ö. 180 yılında Sasani ve Selevkuslar döneminde bir yerleşme kurulduğu bilinmektedir (Mardin

³ Tur Abdin Metropolitliğinin merkezi konumunda olan Midyat adının, Mağaralar Kenti anlamına gelen *Matiate*'den türemesi büyük bir olasıdır (Güenal, 2006: 112).

İl Yıllığı, 1967: 28). Anadolu’da ilk Hristiyan halkı Midyat’ta yaşamış ve Anadolu’daki kilise ve manastır kültürü burada ortaya çıkmıştır. Midyat’ta 5. yüzyıla kadar hâkim olan Hristiyanlık, İslam ordularının fetihlerine maruz kalarak gitgide zayıflamıştır. Yedinci yüzyıl itibariyle ise bölge Abbasilere ev sahipliği yapmış ve İslamiyet yayılmaya başlamıştır (Aydemir, 2021: 54). Midyat’ta bulunan köy yerleşmelerinin çoğu bu dönemde Abbasi halifesi olan Harun El Reşit tarafından kurulmuş ve bu köylere Arap-Türk orduları yerleştirilmiştir (Arınç, 2016: 335).

Midyat, 1071 Malazgirt Savaşı ile Selçuklu devletinin himayesine girmiştir. Bu dönemde padişah olan Melikşah’ın Mardin ve çevresini Artuk Bey’e ikta olarak verdiği bilinmektedir. Artuk Bey 1091 yılında vefat edince oğullarının her biri bir yere dağılmıştır. Büyük oğlu İlgazi 1105 yılında Hasankeyf ve Mardin’i ele geçirerek Artuklu Beyliğini kurmuştur. Mardin ve çevresinde Artuklu hâkimiyeti 300 yıl sürmüştür. Mardin ve çevresi Artuklu hâkimiyetinde en parlak dönemini yaşamıştır (Arslan, 2019: 32). Bir süre Mervaniler ve Eyyubiler hâkimiyetinde kalan Midyat, 1535 yılında Osmanlı devleti hâkimiyeti altına girmiştir (İşler ve Çetin, 2000: 14). Bu dönemlerde Hasankeyf’e bağlı bir nahiye statüsünde iken (Erpolat, 1999: 532) 19. Yüzyılın sonlarında Midyat’ın kentleşme süreci başlamış ve belediye teşkilatı kurulmuştur (Günel, 2006: 112).

Günümüzde Midyat, Estel⁴ ve Eski Midyat olarak iki bölümden oluşmaktadır. Estel kesiminde sadece Müslümanlar (çoğunluğunu Sünni Araplar oluşturur) yaşarken Eski Midyat kesiminde Süryaniler ve Kürtler yaşamaktadır. Hatta bu kesimde köylerden göç eden az sayıda Yezidi de bulunmaktadır. Yaklaşık 1970’li yıllarda, Eski Midyat’ta Süryaniler nüfusun yarısından fazlasını oluştururken, özellikle İstanbul gibi büyük şehirler ve Avrupa’ya göç sonucunda, günümüzdeki Süryani aile sayısı azalmıştır. Estel ve eski Midyat arasında 3 km’lik bir mesafe bulunmaktadır. Ancak, gerek bazı resmi binaların bu boş alana taşınması, gerekse Estel ve Eski Midyat’ın birbirlerine doğru büyümesi sonucunda, iki alan arasında mesafe neredeyse ortadan kalkmıştır. Turistler için ilgi odağı olan kültürel mekânlar, geleneksel yapılar Eski Midyat kesiminde yer almaktadır. Midyat’ın kentleşme sürecine girmesine rağmen kültürel doku bozulmamış olduğu gibi korunmuştur (Günel, 2006: 112-113).

⁴ Estel kelimesi, ‘rastel (kalenin tepesi)’ kelimesinden türemiştir. Daha çok köylerden şehir merkezine gelen Araplar için ‘şehirli’ anlamında kullanılır.

Belirtildiği üzere, Midyat'ın tarihsel dokusu fazla bir bozulmamıştır. Bu durum, Süryanilerin göç etmesinden sonra, şehirde ortaya çıkan imar hareketsizliğine bağlanmaktadır (Mimarlar Odası, 1999:40). Ancak şu da unutulmamalıdır ki, güvenlik nedeniyle kırsal kesimden Midyat'a önemli oranda göç olmuştur. Dolayısıyla şehir dokusunun orijinal kalabilmesini tamamen imar hareketsizliğine bağlamak yanlış olur. Buna karşılık, şehrin köklü bir değişikliğe uğramaması, yeni yapılaşmanın Estel kesiminde ve Eski Midyat'ı Estel'e bağlayan Cumhuriyet Caddesi üzerinde yoğunlaşmasından kaynaklandığı söylenebilir (Yanmaz, 2001: 15; Günal, 2006: 112-113).

Tarihsel dokunun fazla bozulmaması nedeniyle, Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü 29.09.2001 tarihinde, Midyat şehrinin Estel ve Eski Midyat kesimlerindeki belli alanların Kentsel Sit Alanı olarak belirlenmesine, 13 adet anıtsal yapı (ilçe genelinde 23 adet), 2 adet han ve 182 adet sivil mimarlık örneğinin de korunması gerekli kültür varlığı özelliği gösterdiğinden tescillerinin uygun bulunduğuna karar vermiştir (Günal 2006: 113).

Midyat, Türkiye'de en çok farklılaşmış nüfusa sahiplik eden ilçelerden biridir. Müslümanlar (Araplar, Kürtler, Türkler), Süryaniler ve günümüzde çok fazla varlık gösteremeseler de Yezidiler (Ezidler) bir arada yaşamaktadır. Birçok din ve ırkı bir arada barındırdığı için 'Dinler ve Diller Kenti' adını almıştır. Sürgün, siyasi ve kültürel sebeplerle Midyat'tan göç eden birçok aile olmuştur. Yıllar içerisinde göç veren bir ilçe konumuna gelmiştir. Göç veren bir ilçe olsa da nüfusu çoğunlukla artış göstermiştir. Son yıllarda giden ailelerin kademeli şekilde geri dönmesi de nüfus artışında önemli rol oynamıştır. İlçenin 1965 yılında 64 244 olan nüfusu 1985 yılında 89038'e yükselmiştir. Bu miktar ilçe dışına verilen göçler nedeniyle 1990 yılında 72929'a düşmüştür. Bu yıldan sonra artan nüfus 10 yıl sonra (2000 yılı) 128085 ile en yüksek seviyeye çıkmıştır. Bu yıldan sonra azalan nüfus küçük çaplı dalgalanmalar göstermiş olmakla birlikte 2018 yılında 113367 iken, 2022 yılında 120 bin 069 kişi olmuştur (Tablo 1.2).

Tablo 1.2. Midyat İlçesinin Sayım Yıllarına Göre Nüfus Miktarları ve Cins Bileşimi (1965-2022)

Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam
1965	31719	32525	64244
1970	34546	35764	70310
1975	39307	41671	80978
1980	42250	42378	84625
1985	44994	44044	89038
1990	36165	36764	72929
2000	60605	67480	128085
2018	56517	56850	113367
2019	57412	57351	114763
2020	58758	58606	117364
2021	59501	59124	118625
2022	60130	59939	120069

Kaynak: TÜİK verileri.

Midyat geçmişten günümüze her zaman eğitime önem veren uygarlıkların himayesi altında olmuştur. Buna rağmen okur-yazarlık oranı 2009 yılında % 82 kadardı. Oranın düşük olması bu yıllarda kadınlarda okur-yazma oranının düşüklüğünden kaynaklanmıştır (Daşdemir: 2009: 108). Başka bir deyişle bu yıldan önce ailelerin kız çocuklarını okutmak istememesi ve erken yaşta evlendirilmesidir. Günümüzde bu düşüncelerde azalmalar görülse de varlığını sürdürmektedir. On iki yıllık zorunlu eğitim, halk eğitimlerde okuma-yazma kurslarının açılması okur-yazar oranını yükseltmiştir. İlçede TÜİK verilerine göre 2018 yılında okuma yazma bilmeyen kişi sayısı 7956 iken bu sayı gittikçe düşmüş ve 2022 yılında 6847 kişi olmuştur. Başka bir deyişle 2022 yılında 6 yaş üstü genel okuryazarlık oranı % 93.2'dir. Bu oran erkeklerde % 97.6, kadınlarda ise 88.9'dur.

TÜİK verilerine göre ilçede tarım arazilerinin kapladığı alan 2018 yılında 374526 dekarken 2022 yılında tarım arazilerinde azalma olmuştur ve 374006 dekara düşmüştür. Bu durum ilçe merkezine yakın tarım arazilerinin imara açılması, dolayısıyla şehir yerleşmesinin tarım alanlarına doğru genişlemesinin bir sonucudur.

İlçede birinci sırada bulunan ekonomik faaliyet tarımdır. Yörede özellikle yaz aylarında sulama sıkıntıları ortaya çıkmaktadır. Bu durum bölge halkını kuru tarım

yapmaya yönelmiştir. Kırmızı mercimek ve buğday tarımı oldukça yaygındır. Kuru tarımın yanında bağ, bahçe tarımı da yapılmaktadır (Fotoğraf 1.2). Özellikle yetiştirilen üzümlerden yapılan ürünlerin ilçe ekonomisine katkısı büyüktür (Daşdemir, 2009: 135). Üzümlerin birçok çeşidi bulunmakta ve şarap, pestil, pekmez gibi ticari değeri yüksek ürünler üretilmektedir (Tablo 1.3).

Tablo 1.3. İlçede Yetiştirilen Üzüm Türleri ve Kullanım Şekilleri

Üzüm Adı	Kullanım Şekli	Üzüm Adı	Kullanım Şekli
Mazrona	Şaraplık-Sofralık	Atıf	Kurutmalık-Sofralık
Kerkuşi	Kurutmalık	Reşek (Siyah)	Kurutmalık-Sofralık
Zeyti	Kurutmalık-Sofralık	Sudani	Sofralık-Şaraplık
Benitaht	Kurutmalık	Haseni	Kurutmalık-Sofralık
Korfaki	Sofralık	Hazrani	Kurutmalık-Sofralık
Zeynebi	Kurutmalık-Sofralık		

Kaynak: Ünal, Uçaş ve Sezgin, 2020: 269.

Türkiye’de 2019 yılı verilerine göre yetiştirilen üzümlerin % 31.6’sı kurutmalık, % 53.8’i sofralık ve %14.6’sı şaraplıktır. Midyat ilçesinde ise sadece şaraplık üzüm üretimi % 41.9 iken sofralık ve kurutmalık için üretilen üzümlerin toplamı % 58.1’dir (Ünal vd., 2020: 269).

Fotoğraf 1.2. Midyat ve Çevresinde Yetiştirilen Üzümler, Hem Kurutmalık Hem de Şarap Üretimi İçin Kullanılmaktadır.

Kuru tarım ve üzüm dışında Midyat yerel pazarlarında kendine yer bulan acur, kavun, karpuz gibi ürünler de yetiştirilmektedir. Özellikle acur, coğrafi işaretli bir ürün olup turşu yapımında öne çıkmaktadır.

Midyat ilçesindeki ikinci önemli ekonomik faaliyet ise hayvancılıktır. Merkezde çok az olan hayvancılık özellikle köylerde ve mezralarda yaygındır. İlçedeki ailelerin % 45'i kendi ihtiyaçları doğrultusunda hayvancılıkla ilgilenmektedir. Özellikle küçükbaş hayvancılık ve kümes hayvancılığı yaygındır. Fakat son yıllarda küresel iklim değişiklikleri, verim azlığı, su kaynaklarının azlığı ve bakım zorluğu gibi sebeplerden küçükbaş hayvancılık önemini kaybetmiş, yerini genelde büyükbaş hayvancılığa bırakmıştır (Aksan Kanat, 2018: 107).

Araştırma sahasında turizmde kullanılan veya bu amaç için önemli potansiyele sahip gümüşçülük (telkari), taş işlemeciliği ve keçe dokumacılığı gibi birçok geleneksel el sanatı mevcuttur.

İlçede sanayi en az gelişen ekonomik faaliyet koludur. İlçede 2009 yılında yem, tuğla ve tekstil fabrikası olmak üzere sadece 3 fabrika bulunurken (Daşdemir, 2009: 79), özellikle 2014-2015 yıllarında göç eden Süryani vatandaşların geri dönüşleri ile artan yatırımlar sayesinde fabrika sayıları gittikçe artmıştır. Birçok tekstil fabrikası, çimento fabrikası, tuğla ve parke fabrikaları ve un fabrikası açılmıştır. Bunun yanında artan kümes hayvancılığı yetiştiriciliği ile yumurta fabrikaları da açılmıştır. Açılan fabrikalar sanayi sektörüne hizmet ediyor olsa da ekonomik faaliyet olarak sanayi Midyat'ta tarım ve hizmetlerden sonra üçüncü sırada kalmaya devam etmiştir.

Midyat'ta daha çok atölye tipi sanayi yaygındır. Taş ve gümüş işleme atölyeleri, şarap üretim atölyeleri, kilim dokuma ve sabun üretim atölyeleri gelenekselleşmiş atölye tipi sanayi alanlarıdır. İlçenin ticari faaliyetlerini bu tür atölyeler karşılamaktadır (Sevindi ve Daşdemir, 2011: 174).

Gerek coğrafi faktörler gerekse insan ve çevre ilişkisi kapsamında uzun yıllar bir birikim sonucunda ortaya çıkan Midyat ilçesindeki kültür coğrafyasının araştırılması, çalışma sahasındaki potansiyellerin geliştirilmesi ve ev sahibi toplumlara katkı sunması açısından önem arz etmektedir. Bu kapsamda önceki bölümlerde anlatılan Midyat ilçesinin genel coğrafya özelliklerinin yanı sıra bundan sonraki bölümlerde kültür, çok kültürlülük gibi kavramların anlatıldığı kavramsal çerçeveye ek olarak coğrafi özelliklerle ilişkili olarak Midyat ilçesine ait kültürel coğrafya bulgularının araştırılması oluşturmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. KÜLTÜR

Coğrafyada kültür, Beşerî coğrafyanın alt konusu olarak ele alınır. Kültür coğrafyasının en temel kavramı kültürdür. Kültürün tanımı halk arasında en genel ve en kısa “toplumun yaşam tarzı” olarak dile getirilir. Toplumbilimciler, coğrafyacılar kültür kavramı üzerine birçok çalışma yapmış ve farklı tanımlar ortaya koymuşlardır. Kimi kısa ve genel tanımlar yaparken kimi ise uzun uzun açıklamıştır. Kültürün tanımını Coğrafyacı Harris; “*bir nüfus ya da toplumun öğrenilmiş düşünce ve davranış özellikleri*” olarak yapmıştır. Fakat en doğru kültür tanımı; “*belirli bir zamanda, yerde yaşayan belli bir grup insanın karakteristik yaşam tarzı*” olarak kabul görmüştür. Kültür insan grupları tarafından yaratılıp biçimlendirilir. Kültür yalnızca bir toplumun hayat tarzını değil aynı zamanda değer ve inançlarını ayırt eden, hepsini kapsayan bir kavramdır (Özgüç, Tümertekin, 2014: 95-96).

Kültür, Türk Dil Kurumunun güncel sözlüğünde ise “*tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü*” olarak tanımlanmıştır. Kültür, nesiller arası bir köprü gibidir, dinamiktir. İnsanlar bir önceki nesilden aldığı kültürel özellikleri değiştirip yenilikler ekler.

Kültürün önemli kavramlarından biri değişimdir. Bir toplumun kültüründe meydana gelen değişimler başka bir toplumun kültürünü de etkileyebilir. Nesilden nesile aktarılan kültür zamanın şartlarına göre değişimlere uğrayabilir. Toplamların hatta insanların sahip oldukları kültürlerde büyük farklılıklar vardır. Sadece belli başlı unsurlara bakıldığı zaman bile bu farklılıklar büyük ölçüde kendini göstermektedir. Örneğin, giyim-kuşam kültürü iklime bağlı olarak mevsimsel değişiklikler gösterir. Yeme-içme kültürü bölgenin toprak, iklim ve arazi şartlarına bağlı olarak farklılıklar ortaya koyar. Bu örneklerin hepsi coğrafi koşulların kültürü etkilemesi ile ortaya çıkmaktadır (Özgüç ve Tümertekin, 2014: 997).

Midyat kültürünü ele alırken hem maddi kültür öğelerinden hem de manevi kültür öğelerinden bahsedebiliriz. Çünkü çok kültürlü bir yapıya sahip olan Midyat birçok maddi ve manevi kültür unsuruna sahiptir.

2.1.1. Çok Kültürlülük

Çok kültürlülük kavramının çıkışı ilk olarak sömürgecilik ile olmuştur. Modern anlamda ilk olarak ise Kuzey Amerika’da ortaya çıkmıştır. ABD, Kanada örnek verilen ülkelerin başında gelir. Çok kültürlülük kavramı da kültür gibi birçok farklı tanım ile açıklanmaya çalışılmıştır. Fakat en basit tanımıyla kültürel çeşitliliğin bir arada oluşunu ifade eder. Çok kültürlülüğün asıl hedefi, farklı kültürlerin aynı toplum içinde kabul görmesi, birbirleriyle ilişkilerinin saygı ve hoşgörü çerçevesinde olması ve toplum içinde eşit haklara sahip olmasıdır (Özensel, 2013: 6).

Çok kültürlülük, birbirine karışarak tek kültür çatısı altında toplanmak yerine birden fazla kültürün tek çatı altında ayrı ayrı yer almasını savunur. Yani çok kültürlülük kavramı ile heterojen bir yapının varlığı savunulur (URL 2).

Çok kültürlülük toplumlar için önemli bir güç göstergesi olarak kabul edilir. Bu konuda siyaset ve dinin de büyük rolü bulunur. Geçmişten günümüze çok kültürlü yapıya sahip topluluklar büyük siyasi güçlere sahip olmuştur. Çok kültürlülüğün olduğu toplumlarda insanlar genelde özgürlüğü ve eşitliği savunur. Daha akılcı ve karşılıklı saygıya önem veren bireyler yetişir. Kültürden bağımsız olarak çok kültürlülük biraz daha siyasetle ilişkilidir. Bu yüzden birden fazla kültürün bir arada yaşadığı toplumlarda devlet denetimi oldukça fazladır (Başeymez, 2009: 18-23).

Çok kültürlülük, farklı etnik ve dini yapıya sahip toplulukların bir arada yaşamasını dile getiren bir kavramdır. Ulusal birlik ve beraberlik dışı bir durum olarak kabul edilir. Bu yüzden en önemli olgusu sivil toplumlardır (Özensel, 2012: 60-61).

Toplumların kültür yapısını ve çok kültürlü oluşunu etkileyen diğer bir olgu ise göçtür. Göç çok kültürlü toplumların temel yapı taşı olarak da adlandırılabilir. Küresel göçler ile göç eden toplumlar gittikleri toplumları değiştirebilir. Asimile olmak yerine kendi kültürlerini devam ettirme ve kendi yaşam tarzlarını ortaya koyma çabaları vardır (Başeymez, 2009: 18). Günümüz Türkiye’sinde Suriye’de yaşanan savaş ve siyasi baskılar nedeniyle ülkeden çıkmak zorunda kalan Suriye vatandaşları buna örnek

gösterilebilir. Toplu halde savaştan kaçıp Türkiye’ye yerleşerek Türk toplumunda asimile olmak yerine kendi kültürlerini devam ettirmiştir. Suriye vatandaşları Türkiye’ye mülteci olarak giriş yapmıştır. Mülteci, TDK’nın Bilim ve Sanat Sözlüğünde: “*Vatandaşı olduğu ülkede yaşadığı siyasi olaylar ve baskılar sonucu kendi istediği dışında ülkeden ayrılmak zorunda kalan ve ülkesinin korumasını yitiren, başka bir devlet vatandaşı olamamış, yurtsuz göçmen*” olarak tanımlanır. Mülteci kavramı 1951 yılında Birleşmiş Milletler Antlaşması’nda ele alınmıştır. Antlaşmada mülteci kavramı; “*ırkı, dili ve dini yüzünden, bir toplumsal gruba ait veya siyasi bir görüşe sahip olduğu için kendi ülkesinde takibe uğrama korkusuyla ülke dışına çıkmış kişiler*” olarak açıklanmıştır. Toplu halde başka ülkede bulunan mülteci veya göçmenler hem gittikleri ülkenin kültüründen etkilenir hem de ülkeyi kendi kültürleri açısından etkiler. (Özgüç ve Tümertekin, 2014: 312)

Siyaset ve göç olgularının yanında çok kültürlülüğe etki eden din, dil, ırk gibi faktörler de mevcuttur. Bütün bu olguların bağlandığı sonuç aynıdır; hoşgörü. Çok kültürlü toplumların sürekliliği için hoşgörü ve saygı her zaman ön plandadır. Osmanlı Devleti bu politika ile yıllarca birçok dine, ırka, dile ve kültüre sahip topluluğu bünyesinde barındırmıştır. Bu yüzden saygı ve hoşgörü çok kültürlülüğün yapı taşıdır. Günümüzde dünya üzerinde buna en güzel örnek çok kültürlülük kavramının ortaya çıktığı Amerika kıtasıdır. ABD ve Kanada, bunların yanında günümüz Türkiye’si çok kültürlü yapılara sahiptirler. Daha dar alana indirgeyecek olursak Türkiye içinde Hatay, Mardin çok kültürlü yapıya örnek olarak gösterilebilir.

2.1.2. Kültürel Yayılma ve Kültürel Asimilasyon

Kültürün kendi içinde de önemli kavramları vardır. Kültürün doğduğu yere “*kültür kaynağı*” veya “*kültür ocağı*” denir. Kültürün özellikleri bu ocaktan çıkıp yayılıp ve insanlar tarafından benimsenmesine “*kültürel yayılma*” denir. Bir kültürün başka bir kültür ile etkileşime girip tanınmayacak hale gelmesine ‘asimilasyon’ denir. Bir kültürün etkili olduğu küresel bir alana ‘kültür alemi’ denir. Birçok kültürün bir alanda, bir arada etkili olmasına “*çok kültürlülük*” denir. Bu şekilde kültürün ele aldığı birçok kavram bulunmaktadır (Özgüç ve Tümertekin, 2014: 998).

Kültür, toplumlar için önemli bir parçadır. Kendi kültürlerinden yararlanmayan, yararlanamayan toplumlar bir süre sonra ortadan kalkmaya mahkumdur. Bu sebeple toplumlar geçmişle bağlarını koparmamalı ve kültürlerine sahip çıkmalıdır.

Çok kültürlülük, bir toplum içinde birden fazla kültürün bir arada yaşatılması olarak tanımlanabilir. Çok kültürlülüğün asimilasyondan farkı toplum içinde kültürlerin yok olmadan bir arada yaşatılması mevcuttur. Asimilasyonda baskın kültür sayesinde alt kültürler zamanla yok olur. Bu yönleri ile birbirlerinden kesin bir çizgi ile ayrılırlar. Çok kültürlü toplumlarda bir kültürün diğer kültürün sürekliliğine saygı vardır (Özgüç ve Tümerterkin, 2014: 998).

2.2. MADDİ VE MANEVİ KÜLTÜR

Kültür, maddi ve manevi kültür olarak iki şekilde incelenebilir. En kısa tanımları ile maddi kültür; binalar, anıtlar, giysiler, yeme-içme gibi kültürel unsurları kapsarken manevi kültür ise daha çok gelenek ve görenekleri kapsar. Toplumun paylaştığı bilgi, davranış ve tavır gibi öğelerin toplamı da kültür kavramı altında ele alınır. İnsanların davranışları ve hareketleri maddi kültüre göre şekillenirken tavırları manevi kültüre göre şekillenir (Sandal ve Karademir, 2015: 2). Türk Dil Kurumu'nun sanat sözlüğüne göre maddi kültür, “*manevi kültürün dışı vurulmasında, biçimlenmesinde önemli yeri ve payı olan her türlü araç-gereç, takılar, silahlar, av araçları, giyim kuşam gibi günlük yaşamda kullanılan her türlü madde*” olarak tanımlanmıştır. Manevi kültür ise “*Fiziksel varlıkların dışında kalan, değer, inanç, gelenek, töre, dil, fikir, bilgi ve davranış gibi kültürün bütün bölümleri*” olarak tanımlanmıştır. Manevi kültürün en önemli unsuru dildir. Dil diğer unsurların tamamını kapsar ve buna bağlı olarak manevi kültür dil ile nesilden nesile, bir çağdan diğer çağa aktarılabilir (Arslanoğlu, 2000: 18).

Gottmann'a göre, her tür bina, yol, köprü kültürel coğrafi görünümün birer parçasıdır. Kültürel görünüm gözde olduğu kadar zihindedir. Zihinde, elle tutulamayan nitelikleri fotoğraf ve haritada yer almayan nitelikler canlandırılır. Örneğin farklı ülkelere gidildiğinde sokaklarda çalan müzikler, pişen yemeklerin kokusu, insan sesleri ile karşılaşılır. Bunların tamamı kültür ile ilgili algıları oluşturur. Buna bağlı olarak kültürel coğrafi görünümde yollar, köprüler, binalar ve insan faaliyetlerinin gözle görünür olanlarının tamamı maddi kültür ögesidir. Diğer taraftan bir yerin sesleri, kokuları ve

gözle görülmeyen fakat ona karakteristik özellikleri veren tüm unsurlar manevi kültür öğelerini (maddi olmayan) oluşturur (Özgüç ve Tümerterkin, 2014: 114-115). Maddi ve manevi kültürün arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Zaman içerisinde iki kültür de birbirini etkiler. Bir toplumun maddi kültürü gözlemlenerek manevi kültürü hakkında düşünce sahibi olmak mümkündür. Bir toplumun çağdaşlaşabilmesi için hem maddi hem de manevi kültürünün gelişmiş olması gerekmektedir (Arslanoğlu, 2000:12).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

COĞRAFYA ve KÜLTÜR İLİŞKİSİ

Coğrafya, en kısa tanımı ile yeryüzü bilimi olarak ifade edilir. Birçok bilim dalından yardım alan coğrafya geniş tanımı ile ise yeryüzündeki doğal, beşerî ve ekonomik olayları, insan ile ilişki kurup dağılışı, nedensellik ve bağlantı ilkelerini kullanarak inceleyen bilim dalıdır (Doğanay, 2014: 10-12). Coğrafya, mekân ve zamana bağlı oluşan beşerî veya fiziki değişiklikleri inceleyen mekân bilimidir. Çevre ve insanın karşılıklı ilişkileri coğrafyanın konusunu oluşturur. Coğrafya, cansız ve canlı varlıkları ele alan ortak bir bilimdir. Sanayi, şehir ve tarım alanlarının belirlenmesi, jeopolitik konumlar, haritaların çıkarılması, yeryüzü ile insanın ilişkileri gibi birçok konu, her geçen vakitte coğrafyanın önemini artırmaktadır. Coğrafyanın asıl hedefi insanın yeryüzünü tanıyıp değerlendirmesidir (Altunkaya, 2019: 1-2).

İnsan yaşamını etkileyen faktörlerin arasında coğrafya önemli bir yer tutar. Coğrafyanın insan için ne kadar önemli olduğunu İbn-i Haldun tek bir cümle ile şöyle dile getirmiştir: “Coğrafya kaderdir.” Bu sebeple coğrafyanın insan üzerinde bıraktığı etkiyi bilmek gerekir. Coğrafya insanın karakterine, fizyolojik yapısına, kılık-kıyafetine, yiyecek-içeceğine hatta örf ve adetlerine kadar her şeyi etkilemektedir (Kaya, 2020: 86). Kültürlerin oluşması, yaşam tarzları, düşünce ve davranışların tamamı belli bir mekân ile bağlantılı olduğu için coğrafya kültür için de önemli bir unsurdur.

Kültür, insanın doğa ile her türlü etkileşimi sonucu ortaya çıkan ürünlerin tamamıdır. İnsan yaşam alanı olarak belirlediği değişikliği, yaşam şekline ve kültürüne direkt yansır. Çünkü kültür insanın doğa ile iç içe yaşayabilmesinin en önemli unsurudur (Emekli, 2006: 53). Kültür hem coğrafyadan etkilenir hem de coğrafyayı etkiler. Yani insan yaşamına ait giyimden barınmaya birçok önemli faaliyet coğrafyanın etkisi altındadır.

Kültür coğrafyası, coğrafya ve kültürü bir çatı altında birleştirir. Kültür coğrafyası meydana gelen çeşitlilikleri coğrafi bir yaklaşım ile orta koyar. Dil, din, ekonomi ve diğer bütün kültürel olgular kültür coğrafyası araştırma alanı içindedir (Emekli, 2006: 53). Kültürün doğru ya da yanlış olması önemli değildir. Her türlü kalite ve seçkinlikle ilişkilendirilir.

Çok kültürlülük, birçok kültürün bir arada ve iç içe bulunmasını ifade eder. Küreselleşmeyle birlikte son 20 yıl içinde oldukça popüler bir kavram haline gelmiştir. Çok kültürlülük kavramına karşı çıkan birçok yazar vardır. Özellikle John Russon: “Çok kültürlülük ideolojisinin etnik azınlık kültürlerinin folklorik niteliklerini ön plana çıkardığını, böylece onları ötekileştirdiğini, onları dışladığını, bu nedenle ötekinin bizim üstün sadakatimize ve hoşgörümüze tabii olmasını gerektiren ciddi bir iktidar ilişkisi ortaya çıkardığını” savunur (Aktaran: Çetin, 2007: 2).

Coğrafi açıdan yeryüzü, insanların birbirleriyle etkileşime girmeden özgürce hareket edecekleri derecede geniş değildir. İnsanlar birçok sebepten ötürü bir arada yaşamak zorundadırlar. İnsan doğası gereği çoğulcudur. Bu sebeple kültürel etkileşim, çok kültürlülük ortaya çıkar (Öztürk, 2013: 44). Bugün dünyadaki ülkelere baktığımızda çoğu ülkenin çok kültürlü bir yapıya sahip olduğunu görüyoruz. Türkiye’de içinde barındırdığı farklı dil, din ve ırklar sayesinde çok kültürlü bir ülke halindedir. Daha dar bir alana bakacak olursak asırlardır bir arada yaşayan farklı din, dil ve ırkları barındıran, kadim dinlerin doğuşuna şahitlik eden Midyat bu çok kültürlülük kavramının en güzel örneklerinden biri durumundadır. Türkiye’de birçok kültüre aynı anda sahip olan bir şehirdir. Özellikle etnik yapısı bakımından Midyat ilçesi çok farklı kültürlere ev sahipliği yapmaktadır. Süryaniler, Müslümanlar ve günümüzde çok fazla varlık gösteremeseler de Yezidiler (Ezidler) bir arada yaşamaktadır. Midyat, çok kültürlülük açısından Türkiye’de önemli bir yere sahip ve örnek bir kent durumundadır.

3.1. MİDYAT’TA YAŞAYAN HALKLAR ve GEÇMİŞLERİ

Midyat’ın etnik köken geçmişi oldukça zengindir. Asurlar zamanında Müslümanlar, Süryaniler, Ermeniler ve Yezidiler bir arada yaşamıştır. Daha sonra 16. yüzyılda Midyat, Osmanlı himayesine girince bu durum % 62 Hristiyan, % 27 Müslüman, % 5 Yahudi ve % 6 diğer nüfusu olarak değişmiştir. Oysa 19. yüzyıla gelindiğinde % 18 Hristiyan, % 80 Müslüman ve % 2 Yezidi nüfusu olmuştur. Cumhuriyet döneminden itibaren dönem dönem değişimler olsa da Midyat’ta yaşayanların % 96’sını Müslümanlar, % 3’ünü Hristiyanlar ve % 1’ini de Yezidi nüfus oluşturmaktadır (Dikçınar Sel ve Yazgan Gül, 2009: 81).

3.1.1. Süryaniler

Süryani kelimesinin ilk olarak hangi dönemde ortaya çıktığı tam olarak bilinmemektedir. Bazı Süryani kaynaklarında bu ismin Kral Suros'a kadar dayandığı yazarken bazı kaynaklar ise Aramiler'in Hristiyanlığı kabul etmesiyle kendilerini diğer gruplardan ayırmak için bu lakabı kullandıklarını yazar. Beşinci yüzyıldan itibaren ise tek tabiatın varlığına inan Hristiyan mezhebi Süryani adı ile anılmıştır. Antakya Kilisesi 1782 yılında kendilerini Katolik Süryanilerden ayırmak için 'Kadim Süryani' kelimesini kullanmaya başlamıştır (Çelik, 2012: 176).

Süryani tarihi milattan önce 300'lü yıllara dayanmaktadır. Bu tarihte Antakya merkez konumda yer alır. Süryaniler, Antakya Patrikhanesine bağlı bir Hristiyan cemaattir. Atalarının Aramiler olduğu bilinmektedir. Süryaniler, bağlı oldukları Antakya Patrikhanesi, Doğu Hristiyan⁵ kiliseleri arasında olduğundan Yakubi olarak da anılırlar. Süryaniler, Orta Doğu'da yaşamış ve yaşamaya devam eden en eski, en kadim topluluklardan biridir. Orta Doğu topraklarında yaşayan Süryanilerin birçok ırk (Asurlar, Aramiler, Keldaniler, Yahudiler vb.) ile bağlantısı olduğu bilinmektedir, fakat bu bağlantının nasıl olduğu hakkında kesin bilgiler bulunmamaktadır (Albayrak, 2011: 617).

Antakya, Hristiyanlığın Kudüs'ten öteye gitmesinde önemli bir yer tutmuştur. Hatta Hristiyanlık tarihinde önemli bir rol üstlenen Palvus görüşlerini ilk olarak burada ortaya atmış ve ilk destekçilerini burada bulmuştur. Palvus'un İsa Mesih'i yorumlama tarzı destekçilerini ikiye bölmüştür. Bu durumda kendisini destekleyen sadece pagan kültüründen gelen insanlar kalmıştır. İki grup arasında çıkan çatışmalar ve bölünmeler misyonerlik faaliyetlerinin de durmasına neden olmuştur. Antakya'dan Urfa'ya göç eden Süryaniler bu dönemde tüm yönleriyle Hristiyanlıkla tanışmıştır. Urfa'da misyonerlik faaliyetlerini sürdüren Süryaniler geniş yayılma alanları bulmuşlardır. Hristiyanlık tüm Arami bölgelerinde yayılmış ve tekrar Antakya, Hristiyanların yaptığı bu misyonerlik çalışmaları sayesinde statüsünü önemli bir şekilde yükseltmiş ve Süryaniler buraya ruhani açıdan bağlanmıştır. Süryaniler bu dönemde milliyetçilik duygusundan yoksundular. Hatta kilise Grekçe eğitim vermeye devam etmiştir. 451 yılından sonra Süryanilere karşı Anadolu, Suriye, Mısır ve Filistin'de yapılan katliamlar sayesinde milliyetçilik duyguları

⁵ Bizans'ın İran, Suriye ve Irak sınırındaki Hristiyanlar için kullanmış olduğu bir kavramdır.

ön plana çıkmıştır. Katliamlar sonrası Antakya’da okullarda ve kiliselerde resmi dil olarak Süryanice kabul edilmiştir (Çelik, 2012: 176).

Hız. Ömer döneminde Hristiyan Süryaniler, verilen imtiyazlar ve uygulanan hoşgörölü politikalar sayesinde yıllarca gördükleri zulümlerden kurtulmuş ve rahat bir hayat sürmüşler. Hız. Ömer yıkılan kiliselerin yapılması, onarımı için yardımcı olmuştur. Suriye 975 yılında Bizans’ın eline geçince Süryaniler Müslüman yönetiminden memnun oldukları için merkezlerini yine Müslümanların elinde olan Malatya’ya taşımışlardır. Malatya’da Haçlı yağmalarına maruz kalan Süryaniler, Müslüman yönetimi için daha sadık bir halk haline gelmişlerdir. Hatta Millî Mücadele döneminde birçok kışkırtma olmasına rağmen diğer azınlıklar gibi kışkırtılan değil de Türkiye Cumhuriyeti’ne (devlete) bağılılıklarını sürdürmüşler (Çelik, 2012: 177).

Süryaniler zaman içerisinde yaşadıkları bütün bu olumsuz olaylara rağmen Orta Doğu’da yaşayıp günümüze kadar gelen en saf ve en eski yerleşik ırk olarak tanınırlar. İnsanlığa zarar verici politikalardan her zaman uzak durmuşlar. Daha çok üretici, çalışan, öğretici ve başarılı bir millet olmuşlar (Ürek, 2013: 100).

Cumhuriyet döneminde Süryanilerin Türkiye’nin büyük şehirlerine özellikle İstanbul’a göçleri olmuş ve Türk vatandaşlığı almışlardır. Günümüzde, dünya üzerinde Süryanilerin nüfusu 210 000, Türkiye de ise 18 000 civarındadır. Çoğunluğu Ortodoks olan Süryaniler Türkiye’de başta İstanbul ve Mardin olmak üzere Antakya, Diyarbakır, Batman, Adıyaman ve Şırnak’ta yaşamaktadır. Nüfusun büyük çoğunluğu İstanbul’da yaşarken 3000 kadar Süryani’nin Mardin-Midyat ve Adıyaman çevresinde yaşadığı bilinmektedir. Mardin-Midyat’ta iki faal manastırın bulunması ve burada dini eğitimin verilmesi Süryaniler açısından kenti önemli bir merkez yapmaktadır (Çelik, 2012: 177).

Süryanilerin anayurtlarından göçleri 1800’lü yıllara kadar dayanmaktadır. Birçok sebepten ötürü göç etmek zorunda kalmışlardır. Çekirge istilaları, kuraklık, ekonomik nedenler Ortadoğu’nun bazı ülkelerine, Amerika’ya göçü zorunlu kılmıştır.

Süryanilerin Türkiye’ye yerleştikten sonra da göç serüvenleri sona ermemiştir. Türkiye’den Avrupa ülkelerine işçi olarak göç etmişler hatta 1961 yılında yapılan protokolle Türk-Alman işçi antlaşması imzalanmış ve 7 bine yakın Süryani ekonomik sebeplerden dolayı Almanya’ya göç etmiştir. Aslında göçler I. Dünya Savaşı yıllarına

dayanmaktadır. Ekonomik, sosyal, kültürel ve politik nedenlerin yanında azınlık statüsü göçe sebep olmuştur (Özmen, 2017: 167-178).

Günümüzde Süryani göçleri, yurt dışından Türkiye'ye olmaya başlamıştır. Türkiye'de 2000 yılları başlarında oluşan olumlu hava, ailelerin geri dönüşlerine imkân sağlamıştır. Eski tarihlerde Avrupa'ya göç eden aileler 2005 yılından sonra tekrar Türkiye'ye dönme kararı almışlardır. Bir pilot uygulama yapılmış ve 15'e yakın Süryani aile Midyat'ın güneyinde bulunan Elbeğendi (Kafro) köyüne geri dönüş yapıp burada villalar inşa etmişler. Elbeğendi köyü Midyat merkezine 21 km uzaklıktadır. Köyü ve villaları şu anlık sadece yaz aylarında yazlık olarak kullanıyor olsalar bile pilot uygulama büyük bir oranda işe yaramış ve birçok aile geri dönüş yapmıştır (Aktaran: Turgut, 2016: 289).

3.1.2. Yezidiler (Ezidiler)

Yezidi isminin nerden geldiği ile ilgili ortaya atılan birçok görüş vardır. Bunlardan bazıları;

1. Asılları İran'ın Yezd şehri sakinleri olmasıyla birlikte bu ismi almışlardır.
2. Farsça'da İzed (Melek, Tanrı) ve başka yerel dillerde Yezdan, İzed gibi kelimelerin Tanrı anlamına gelmesiyle bu ismi almışlardır.
3. Yezidiler için kutsal bir kitap olan Mushaf-ı Reş'te Yezidi isminin geçtiği ve buradan aldıkları gibi birçok görüş vardır (Turan, 2015: 1).
4. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisine göre ise *"İran'ın Yezd şehrinde yaşam sürdükleri için"* bu ismi almışlardır. *"Tanrıya kulluk edenler"* anlamı taşıyan *"Ezidi"* kelimesinden türemiştir.

Yezidi ismi hem dini topluluk hem de kapalı etnik yapıya karşılık gelir. Kapalı kutu gibi olan bu toplulukta dışarıdan girişler tamamen yasaktır. Yazılı gelenekleri olmadığı için sözlü geleneğe dayanır. Sözlü gelenek sayesinde yaşam tarzları, dinleri ve kültürleri gizli, sadece kendi aralarında kalmıştır. Bu da Yezidilik hakkında birçok görüşün ortaya atılmasına sebep olmuştur. Kimi araştırmacılar köklerinin Yahudilik ve Hristiyanlığa dayandığını savunurken kimisi ise Zerdüştlük, Maniheizm, Mitraizm gibi dinlere dayandığını savunur. Fakat baskın olan ve Yezidiler tarafından da onaylanan, Zerdüştlüğe dayanmasıdır (Bozan, 2015: 76-77).

Yezidiler için Tavus Kuşu (Melek Tavus) kutsaldır (Fotoğraf 3.1, 3.2, 3.3). Allah'ın emrine karşı gelen iblisi simgeler. Fakat daha sonra Allah'ın onu affettiğini ve mertebesini yükselttiğine inanırlar. Bu sebeple Melek Tavus'tan korkar ve ona saygı duyarlar. Kesinlikle şeytan kelimesinin kullanılmasını kabul etmezler (Nas, 2003: 80). Yezidilik inancının ortasında Tanrı, yedi kutsal melek ve onların başında bulunan baş melek yani Melek Tavus vardır. Bu inancın kurucusu olarak Şeyh Adi bin Müsaffir kabul edilir. Önemli iki kutsal kitapları vardır. Bunlardan biri Kitab'ül Celve (Vahiy Kitabı) diğeri ise Mushaf-ı Reş (Kara Kitap)'dir (Taşgın, 2013: 525-527).

Fotoğraf 3.1. Ev Duvarına İşlenmiş Tavus Kuşu Figürü.

Fotoğraf 3.2. Mezar Taşına İşlenmiş Tavus Kuşu Figürü.

Fotoğraf 3.3. Türbe Duvarına İşlenmiş Tavus Kuşu Figürü.

Yezidilerde “Kast Sistemi” bulunmaktadır. En üst rütbede dünya işleri ile ilgilenen bir emir bulunur. Bu durum babadan oğula geçer. Önemli din adamları yani emirler Laleş (Irak)’te yaşamaktadır (Oktik ve Nas, 2005: 128). Üstünlük sırasına göre; emirler, şeyhler, pirler, fakirler ve pesimanlardır. Halktan olan kişilere ise mürid adı verilir (Turan, 2015: 17).

Yezidilerin kapalı kutu olması haklarındaki bilgilerin kısıtlı olmasına sebep olmuştur. Nereden geldikleri kesin olarak bilinmemekle beraber Irak’tan göçleriyle bazı yörelere dağıldıkları bilinmektedir (Nas, 2003: 80). Yezidiliğin 16. yüzyılda ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu dönemlerden itibaren sürekli başka devletlerin himayesi altında yaşamışlardır ve 1514 yılında Çaldıran Savaşı ile Osmanlı Devleti’ne bağlanmışlardır. Bu tarihten sonra Güneydoğu Anadolu’da yayılmaları ile Akkoyunlular, Safeviler ve Osmanlı Devleti ile sıkı ilişkiler geliştirip İslam toplumu ile kaynaşmışlardır (Turan, 2015: 24). Sonraki tarihlerde Osmanlı yöneticileri ile sorun yaşayan Yezdiler, dinsel ıslah amacıyla birçok işkenceye maruz kalmıştır. Hatta daha ileri gidilerek Yezidiler tamamen yok edilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple Rusya’ya göç etmişlerdir. Bir dönem ise İngiliz himayesi altında yaşamış olan Yezidiler Osmanlı Devleti yıkılınca farklı coğrafyalara göç etmeye devam etmişlerdir (Turan, 2015: 27).

Zamanında sadece Sincar Dağları (Şengal Dağları) çevresinde yaşayan Yezidi halkları bütün bu baskı ve işkenceler sonunda parçalara ayrılarak farklı bölgelere dağılmıştır. Dünya üzerinde 650 binden fazla nüfusa sahip olan Yezidilerin çoğunluğu hala Irak-Musul çevresinde yaşamaktadır. İlk başlarda büyük bir kısmı ise Türkiye’de Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin kırsal kesimlerine dağılmıştır. Fakat 1970’lerde bir kısmı Türkiye’den göçüp gitmişlerdir. Ayrıca Suriye ve İran’da da az bir nüfusa sahiptirler. Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan’a da göçleri vardır. Avrupa’da 40 bin, Rusya ve Kafkasya’da ise 80 bin Yezidi yaşadığı bilinmektedir. (Bozan, 2015: 76-77)

Günümüzde Türkiye’de, Güneydoğu Anadolu bölgesinde 80’e yakın köyleri bulunmaktadır. Özellikle Batman, Şanlıurfa, Hakkâri ve Mardin’de köyleri bulunmaktadır. Türkiye’de nüfusları 1980’li yıllara kadar 60 bine yakinken bugün sayıları oldukça azdır. Hatta Türkiye’deki nüfus varlıkları ile ilgili veriler net değil ve çoğu zaman çelişkilidir (Aktaran: Sami, 2009: 213).

Midyat'ta toplamda 7 tane Yezidi köyü bulunmaktadır. Bunlar; Güven (Fotoğraf 3.4), Yenice, Oyuklu, Çayırılı, Çörekli ve Koçan köyleridir. Bu köylerdeki halkın tamamı Avrupa'ya göç etmiştir. Zaman içinde Yezidilerin Midyat'tan göçleri tarihteki göçleri ile aynı sebeplerden olmuştur. En önemli neden terör olayları, halk baskısı ve ekonomik kaygılardır. Günümüzde geri dönüş yapmak isteyen aileler olsa da gittikleri yerde düzen kurmaları ve gençlerinin geri dönmek istememeleri gibi sebeplerle köyler artık dönemlik gelen aileleri ağırlamaktadır (Aydemir, 2010: 16-24). Dönemlik geri dönüş yapan aileler harabeye dönmüş köylerde büyük ihtisamlı evler yapmaya başlamıştır (Fotoğraf 3.5).

Fotoğraf 3.4. Midyat İlçesinde Yezidilerin Yaşadığı Kırsal Yerleşmelerden Biri de Güven (Bacine) Köyüdür.

Fotoğraf 3.5. Güven Köyünde Geri Dönüş Yapan Aileler Büyük İhtişamlı Evler Yapmışlardır.

3.1.3. Müslümanlar

Midyat ilçesi çok kültürlü bir yapıya sahip olmasının en büyük nedeni birkaç dini bir arada barındırmasıdır. Yezdiler, Süryaniler ve Müslümanlar bir arada yaşar. Midyat'ta Müslümanlar, Müslüman Araplar, yani Mahallemiler, Kürtler ve Türkler olarak üç etnik kökene ayrılmış durumdadır. Midyat'ta % 40 kadar Arap nüfus, % 50'ye yakın Kürt nüfus ve % 6 civarında da Türk nüfus yaşamaktadır. Estel kesiminde Arap nüfusu yoğun şekilde bulunurken Midyat kesiminde ise Kürt nüfusu yoğunudur. Midyat-Mardin yolu üzerinde Araplar ve Midyat-Batman yolu üzerinde Kürtler yerleşmiştir (Dikçınar Sel ve Yazgan Gül, 2009: 84).

Tarih boyunca Mahallemilerin Midyat'ta yerleştikleri alanlar tarım uygun, verimli topraklardır. Yerleştikleri alanlarda Fırat ve Dicle nehirlerinin sularından faydalanmışlardır. Midyat'ta farklı etnik topluluklar ve dinlerin arasında bin yıldan fazladır beraber yaşamaktadırlar (Yeşilmen, 2016: 80).

Mahallemi, Midyat'ın yerli Araplarına verilen bir isimdir. Abbasiler zamanında kurulan Türk-Arap orduları dönemin komutanının emri ile Cizre-Mardin arasına yerleştirilmiştir. Bunun sonucunda Midyat ve civarında birçok ordu konuşlanmıştır. “Yüz yer, yüz ordugâh” anlamına gelen “Mahallemi” kelimesi ise buradan ortaya çıkmıştır. Bu

ordugâhtaki insanlar Türkçe-Arapça-Süryanice karışımı olan “Mahallemice” dilini kullanmıştır (Erkınay Tamtamış ve Aydoğan, 2021: 337). Konuştıkları dil Arapça’nın bir lehçesidir. Mahallemi ismine dair telaffuzlar ağız veya şivelere göre değişiklik göstermektedir. “Muhalleme, Mihalmi, Mihalleme” gibi pek çok şekilde telaffuz edilse de asıl kabul gören kullanımı “Mahallemi” şeklindedir (Yeşilmen, 2017: 43).

Bir asırdan fazladır Yezidiler, Süryaniler ve Kürtler ile bir arada yaşamaktadırlar. Midyat’ın yerli halklarından biri olan Mahallemilerin kökenleri için birden fazla görüş ortaya atılmıştır. Bazı araştırmacılara göre Kürt-Arap kökenli ailelerden türeyen bir topluluk, bazı araştırmacılara göre ise Arami soyundan gelen Araplaşmış bir topluluktur (Yeşilmen, 2017: 69). Bütün bu görüşler ortaya atılmış olsa da en çok kabul gören Arap kökenli olmalarıdır. Diğer görüşlerin ortaya çıkmasının sebebi ise çok kültürlü bir bölgede yaşayan bu halkın diğer halklar olan etkileşimidir (Yeşilmen, 2016: 73). Mahallemi olan Araplar için her zaman ‘asimile olmuş halk’ cümlesi kullanılır.

Türkiye’de en fazla Sünni-Şafii nüfusuna sahip olan etnik köken Mahallemilerdir. Midyat’ta yaşadıkları 10’dan fazla köy bulunmaktadır. Söğütlü, Acırlı, Çavuşlu, Şenköy, Yayvantepe bazı Mahallemi köyleridir. Mardin’in büyükşehir olması ve 2013 yılında getirilen “Büyükşehir Belediyesi Kanunu” ile bu köylerin tamamı mahalle olarak adlandırılmıştır (Oktik ve Nas: 2005, 129).

Mahallemiler 1950’li yıllardan sonra başta Lübnan olmak üzere Suriye ve Avrupa’ya göç etmiştir. Günümüzde Midyat’tan sonra en fazla Mahallemi nüfusu barındıran şehir Beyrut’tur (Oktik ve Nas, 2005: 129).

Midyat’ta yaşayan diğer etnik köken ise Kürtlerdir. Türk Dil Kurumu’nun sözlüğündeki açıklamaya göre Kürt; Ön Asya’da yaşayan bir topluluğa verilen isimdir. Diğer halklar gibi Kürtler hakkında da pek fazla bilgi yoktur. Ana vatanları Zağros Dağları’dır. Atalarının Persler ve Medler olduğu düşünülmektedir. Tarih boyunca İran, Türkiye, Irak, Suriye, Ermenistan ve Azerbaycan’da yaşamış ve yaşamlarını sürdürmeye devam etmektedirler. Bu ülkelerde yoğun nüfusa sahip olan Kürtler aynı zamanda Gürcistan, Afganistan, Rusya, Lübnan ve Ürdün’de de Kürt nüfusu mevcuttur (Akbaş, 2019: 115-118).

Midyat’ta yaşayan Kürtler de Araplar gibi Sünni-Şafii’dir. İran dillerini kullanan bu etnik toplulukta dini tarikatlara bağlılık yaygındır (Oktik ve Nas, 2005: 129). Midyat’a

ilk olarak 1800'lü yıllarda gelen Kürtler, 2000'li yıllarda Süryaniler'in Avrupa'ya göç etmesiyle boşalttıkları köylere yerleşmişlerdir. Böylece Midyat ve çevresinde gittikçe nüfusları artmaya başlamış ve en kalabalık topluluk haline gelmiştir (Dikçınar Sel ve Yazgan Gül, 2009: 85).

Midyat ve çevresindeki Kürtler aşiretler halindedir. Aşiret; ortak bir ataya sahip ve akrabalık ilişkisine dayanan geniş bir sosyal topluluktur. Aşiretlerin alt aşiretleri de mevcuttur (Erkınay Tamtamış ve Aydoğan, 2021: 338). Midyat'ta Sivrice, Kayalıpınar ve Toptepe mahalleleri tamamen Kürtlerin yaşadığı alanlardır. Kalabalık ve aşiret olmaları sebebiyle hem saygınlıkları fazla hem de bölgede etkin bir role sahiptirler (Aksan Kanat ve Yıldız, 2022: 150).

3.2. MİDYAT'IN MADDİ ve MADDİ OLMAYAN KÜLTÜR ÖGELERİ

3.2.1. Camiiler ve Hanlar

Cevat Paşa Camisi, Eski Midyat kesiminde çarşı merkezinde bulunur (Fotoğraf 3.6). Caminin 1925 yılında Cevat Paşa tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Caminin yapımında 'Katori Taşı' olarak bilinen kalker taşı kullanılmıştır. Geniş kalkerli araziye sahip olan Midyat'ta bu taşlar kesme taş olarak da bilinir. Bu karstik kayalar Midyat ve çevresinde yaygın olarak mimari yapılarda ana malzeme olarak kullanılır. Cevat Paşa Camisi de bu kesme taşlarla inşa edilmiştir (Daşdemir, 2009: 96).

Cami çok kalın duvarlı ve kare bir yapıdır. Caminin oldukça geniş ve dikdörtgen bir avlusu vardır. Cevat Paşa Camisi'nin tam ortasında küçük bir kubbesi ve kubbenin etrafında küçük pencereler vardır (Koçoğlu, 2006: 27). Aynı zamanda caminin güneş ışınlarını iyi alabilmesi için 4 duvarında da pencereler bulunmaktadır. İki katlı sıra halinde yuvarlak pencerelerle cami aydınlatılmıştır. Mihrabı 4 bölümden oluşan bu camide bazı kesimlerinde bitkisel motifler bazı kesimlerinde ise geometrik motiflerle süslenmiş alanlar bulunmaktadır (Alp, Tarkan ve Güzel, 2012: 67). Caminin kavisli bölümleri için Cevat Paşa zamanında her köyden getirilen ağaç gövdeleri kullanılmıştır. Çarşının tam ortasında bulunan camii Midyat'ın ilk camisi olarak bilinmektedir. Çok eski tarihli olmasına rağmen sit alanları içerisinde yer almamaktadır (URL 3).

Midyat'ta bulunan diğerk önemli cami ise 1800'lü yıllarda inşa edilen **Ulu Cami'**dir (Fotoğraf 3.7). Ulu Cami Estel bölümünün tam ortasında bulunur. Caminin kim tarafından yapılmış veya yaptırılmış olduğu bilinmemektedir. Cami yapıldığı tarihlerden günümüze kadar birçok kez onarılmıştır. Caminin ilk yapıldığı yıllarda etrafı boş bir arazi iken günümüzde ilçenin ortasında kalmış ve etrafı en işlek mekânlardan biri haline gelmiştir (Alp, Tarkan ve Güzel, 2012: 67).

Caminin tamamı Midyat taşı olarak bilinen, sağlam bir kireç taşı olan 'Katori' taşından yapılmıştır. Bu taş, yapı içini yaz aylarında serin kış aylarında sıcak tutma özelliğinden dolayı ana malzeme olarak kullanılmıştır (URL 3). Cami onarılmadan önce üst kısmında çatı varken günümüzde sol tarafında kubbesi vardır. Sağ tarafında camiye bitişik bir minaresi bulunur. Yapılan onarımlardan sonra orta katı tamamen ahşaptan yapılmıştır. Cami, Ulucami Mahallesi içinde kalır. Burası Türkiye Anıtlar Kurulu sit alanı olarak ilan etmiştir. Cami sit alanı içinde yer alır (Alp, Tarkan ve Güzel, 2012: 68).

Fotoğraf 3.6. Cevat Paşa Camii, Eski Midyat Kesiminde Çarşının Tam Ortasında Bulunur.

Fotoğraf 3.7. Ulu Camii, 1800’lü Yıllarda İnşa Edilmiştir.

Ticaretin gerçekleştiği alanlardan biri olan Gelüşke Han’ı, Eski Midyat’ta aşağı çarşı olarak adlandırılan alanda yer alır (Fotoğraf 3.8). Osmanlı dönemine ait olan eserin 1903 yılında Midyatlı bir Süryani vatandaş tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Kuzey-güney doğrultuda yapılan bu han bodrum, zemin kat, birinci kat olmak üzere üç kata sahiptir. Bodrum katı ana kaya üzerine yapılmıştır. Ana kayanın yumuşak bir karstik kayaç olması sebebiyle bodrum katında oyulmuş mağaralar dikkat çeker. Ayrıca Han’ın tamamı Midyat taşından yapılmıştır (Alp, Tarkan ve Güzel, 2012: 56). İlk yapıldığı dönemlerde ticaret ve konaklama için kullanılan bu han, 1950-1970 yıllarında köy pazarı halini almıştır. Midyat ve çevresinde küçükbaş hayvancılık ön planda olduğu dönemde ise Gelüşke Han’ı ahır ve mezbahane olarak kullanılmıştır. Uzun bir süre hayvancılık için faaliyette olan han, günümüzde restore edilerek turistik bir han halini almıştır. Şu an Gelüşke Han’ı çok fazla turist çeken hem tarihi bir yapı hem de yöresel yemeklerin sunulduğu bir restoran olarak kullanılmaktadır (Karakaş ve Karakaş, 2015: 308).

Fotoğraf 3.8. Gelüşke Hanı, Midyat'ta Turist Çeken Eserler Arasında Yer Almaktadır.

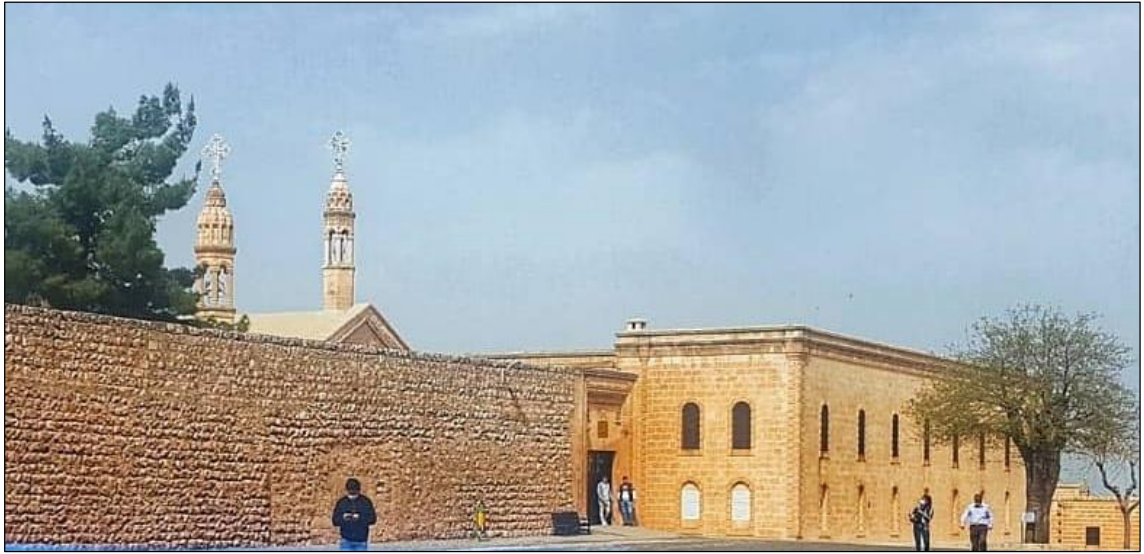
3.2.2. Kiliseler-Manastırlar

Midyat merkezde bulunan sekiz kiliseden altı tanesi Süryanilere, bir tanesi Keldanilere ve bir tanesi ise Protestanlara aittir. Süryanilere ait altı kiliseden bir tanesi manastırdır. Süryanilere ait bu ibadethaneler aktif olarak kullanılırken, Protestan ve Keldani kiliseleri kullanılmamaktadır.

Mor Gabriel (Deyrul Umur) Manastırı Midyat'ın 23 kilometre güneydoğusunda Güngören köyü sınırları içinde yer alır (Fotoğraf 3.9). Süryaniler için önemli bir ibadethane olan Mor Gabriel Manastırı bodur meşe ağaçların fazla olduğu çevresine göre yüksek kalker kayalardan oluşan bir tepeye kurulmuştur. Manastırın temelleri ilk olarak 397 yılında iki Süryani tarafından atılmış ve yapımı kısa sürmüştür. İlk olarak manastırın ana binası yapılmıştır. İlerleyen tarihlerde iç ve dış eklemeler yapılarak günümüzdeki halini almıştır (URL 4). Çan kuleleri, giriş alanları, revakların tamamı karstik kesme taşlardan yapılmıştır. Duvarlarındaki oyma süslemeler ise asma yaprağı ve güvercin motiflerinden oluşur. Mor Gabriel Manastırı'na daha sonra yapılan eklemeler; Resuller Kilisesi, Kırk Şehitler Kilisesi, Kartminli Samuel Kilisesi ve Meryem Ana Kilisesi'nden oluşur. Bütün eklenen kiliselerin yönü doğuya doğrudur. Güneşin doğudan doğmasıyla İsa Mesih'in doğu yönünden tekrar geleceğine inandıkları için tüm kiliselerin yönü doğuya doğru yapılmıştır. (Geyik, vd., 2023: 486)

Mor Gabriel Manastırı önemli bir din merkezi olması sebebiyle yıl içerisinde çok fazla ziyaretçiye ev sahipliği yapmaktadır. Birçok özel ayin ve vaftiz törenleri özellikle Mor Gabriel Manastırı'nda yapılır. Bu eski manastır günümüzde hala dini eğitimin merkezi halindedir. Manastır sadece ayinlerin yapıldığı bir ibadethane değil aynı

zamanda yatılı olarak dini eğitimin verildiği bir okuldur. Bu okulda öğrenci ve personeller ile 70 kişiden fazla insan yaşamaktadır. Okulun personel ve öğrenci sayısı arttıkça dağlık alanda olan bu manastırda zaman zaman su problemleri ortaya çıkmıştır. Bu nedenle bahçesine oldukça büyük bir su sarnıcı yapılarak manastırın su sorunu ortadan kaldırılmıştır (Daşdemir, 2009: 103). Manastır yüksek bir tepe üzerine kurulmuş olsa da etrafında geniş tarım arazileri bulunmaktadır. Şehir merkezinden uzakta olan Mor Gabriel Manastır'ın tarlaları eken personelleri bulunmaktadır. Tarlaların sulanmasında yapılan sarnıcın büyük rolü vardır. Tarlalar ekilerek bazı besin ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ayrıca manastırın bahçesinde iki tane büyük zeytin ağacı bulunmaktadır. Uygun iklim koşullarına sahip olmasa bile Midyat'ta zeytin ağaçları her Süryani ibadethanesinde yer alır. Süryaniler için önemli bir yere sahip olan zeytin ağaçları taş yapıların motiflerinde de kullanılır. Zeytin ağacının dalları Hz. İsa kazandığı zaferler sonrası karşılanırken kullanılmıştır.

Fotoğraf 3.9. Mor Gabriel (Deyrul Umr) Manastırı'nda, Geçmişte Olduğu Gibi Günümüzde de Birçok Özel Ayin ve Vaftiz Törenleri Gerçekleştirilmektedir.

Manastır, Dünyanın en eski ve en faal olanıdır. Hristiyan dünyası için önemli olan bu manastır 'İkinci Kudüs' olarak tanımlanır. Birçok azizin mezarı bu manastırda bulunur (Tigiz, 2019: 34).

Midyat Süryani halkı için Mor Gabriel'den sonra en önemli kilise **Meryem Ana Kilisesi'**dir (Fotoğraf 3.10). Süryani halk üç azizin gelerek bu kiliseyi yaptığına inanır.

Tamamı kireç taşlarından yapılmış bu kilise tam bir mimari şölendir. Roma döneminden kaldığı tahmin edilen bu yapı, taş oymaları ile ön plana çıkmaktadır (Koçoğlu, 2006: 27).

Fotoğraf 3.10. Meryem Ana Manastırı, Süryani Halkı İçin Mor Gabriel’den Sonra En Önemli Kilise Konumundadır (Kaynak: Bilal Acar).

Midyat’ta önemli bir diğer ibadethane aynı zamanda mimari yapı ise olan **Mor Barsavmo** Kilisesi’nin 4. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Ancak 1700’lü yıllarda yıkılan bu kilise, daha sonra eski temel üzerinde tekrar inşa edilmiştir. Mor Barsavmo Kilisesi, Midyat çarşının tam merkezinde bulunur. Cevat Paşa Cami’sinin karşısında bulunur. İki dini yapının aynı karede görünmesi mümkündür. Aktif bir şekilde kullanılan kilise de günlük ibadetler yapılır aynı zamanda din eğitimleri verilir (Daşdemir, 2009: 91) Kilise, 1910 ve 1991 yılları olmak üzere iki restorasyon geçirmiştir. Son restorasyonla birlikte duvarlarına geleneksel süslemeler eklenmiştir. Tamamı kesme kireç taşlarından oluşan bu kilisenin duvarlarına haç işaretleri oyulmuştur. Vaftiz alanı ise asma yaprakları, üzüm salkımları ve dalları ile süslenmiştir (Geyik vd., 2023: 487). Midyat ve çevresinde yoğun şekilde yapılan üzüm tarımı, bağcılık ve şarap üretimi sayesinde bu motifler mimari yapılarda da çok fazla yer edinmiştir.

Aksnoyo Kilisesi, Midyat merkezde bulunan kesme kireç taşlarından yapılmış bir kilisedir. Bu kilise Midyat merkezde bilinen en eski kilisedir. Milattan önceki tarihlerde yapıldığı bilinen Aksnoyo Kilisesi 1960'lı yıllarda bir restore geçirmiştir. Yapılış tarihi ve kim tarafından yapıldığı bilinmeyen kilise tarih içinde birçok mezhebin ibadethanesi olmuştur. Midyat'ın şehir merkezinin dışına doğru yapılmış Aksnoyo Kilisesi diğer kiliselere oranla çok sade ve taş oymalarında işlemleri olmayan bir kilisedir. Kilise günümüzde hala aktiftir, sadece senenin bir günü (15 Ağustos) toplu ibadete açıktır (Daşdemir, 2009: 92).

Mor Şarbel Kilisesi, Midyat tarihinde yapılan en yeni kilisedir. Geleneksel Midyat taş evlerinin arasında kalan küçük bir kilisedir. Aktif olarak kullanılan kilise de aynı zamanda öğrenci yetiştirilmektedir. Mor Şarbel Kilisesi'nin diğer kiliselerden farkı geleneksel mimari yapısının modern yapıya uyarlanmış olmasıdır. Kilisenin dış cephesinde bir tane erkeklere özel bir tane de kadınlara özel giriş kapısı bulunmaktadır. Küçük bir avlusu olan kilisenin bahçesinde uygun iklim olmamasına rağmen dikili bir zeytin ağacı da bulunmaktadır (Geyik, vd., 2023: 488). Mor Şarbel Kilisesi yeni mimariye uygun bir kilise olmasına rağmen süslemeleri ve oymaları oldukça dikkat çeker. Geleneksel evlerin arasında olması, Midyat çarşısına yakınlığı ve ulaşımın kolay olması gibi nedenlerle oldukça fazla turist çekmektedir. Mor Şarbel Kilisesi Ortodoks kilisesidir. Paskalya bayramları genelde bu kilise de kutlanır (Daşdemir, 2009: 93).

Bu kilise ve manastırların dışında Midyat ve çevresinde başka kilise ve manastırlar da bulunmaktadır. Bunların bir kısmı halen varlıklarını sürdürmekte ve aynı zamanda ibadete açıkken, bir kısmı ise ya tamamen yıkılmış ya da ibadete kapalı durumdadır. Örneğin bu kiliselerden Mor Barsavmo, Haç, Mor Yakup, Mor Serkis, Mor Bakos, Mor Abrohom ve Hobel manastırları ibadete açıktır. Oysa Mor Şemun, Meryem Ana, Mor Şemun, Beth İl, Mor Nodob, Mor İliyo, Mor Yoret, Siyah Manastır, Mor Şarbel ve Mor Yakup manastırları vs. yıkılmış iken Mor Efrem, Mor Şarbel, Mor Yuhanon, Mor Şabel vs. ise ibadete kapalı durumdadır.

3.2.3. Midyat Konuk Evi

Midyat şehir merkezinde bulunan Konuk Evi'nin 1945 yılında yapıldığı tahmin edilmektedir. Zengin bir Süryani aileye ait olan bu konak 2000 yılında Kaymakamlık ve

Çevre Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma (ÇEKÜL) tarafından alınmıştır. Konak restore edildikten sonra halka açık hale getirilmiştir (Kaplan, 2019: 59). İlçenin en işlek yerinde bulunan Konuk Evi taş işlemeciliği, oymaları ve süslemeleri ile geleneksel evlerin en iyi örneğidir. Geleneksel mimarisiyle ön plana çıkan bu konak birçok dizi-filme de ev sahipliği yapmıştır. Diziler sayesinde ününe ün katan Konuk Evi turistlerin ilgi odağında olmuştur (Sevindi ve Daşdemir, 2011: 168). İlçede bulunan sit alanlarından biri olan Konuk Evi’ni her yıl binlerce turist ziyaret etmektedir. Üç katlı olan bu konuk evinin en üst terasından bakıldığında iki ayrı manzara ile karşı karşıya kalınır. Bir tarafta geleneksel mimari, diğer tarafta ise modern yapılaşma vardır (Fotoğraf 3.11).

Fotoğraf 3.11. Midyat Konuk Evi, Taş İşlemeciliği, Oymaları ve Süslemeleri İle Geleneksel Evlerin En İyi Örneklerindendir.

3.3. HALK KÜLTÜRÜ

Kültür coğrafyasının önemli isimlerinden olan Eugene Wilhelm, halk coğrafyasını ortaya atmıştır. Halk coğrafyası, ‘halk yaşantısının mekânsal kalıplarının incelenmesi’ olarak tanımlanır. Halk coğrafyasında popüler kültür ve halk kültürü en önemli iki unsurdur (Özgüç ve Tümertekin, 2011: 123).

Halk kültürü teknoloji ve göçlerden en az düzeyde etkilenmiştir. Basit ve demode yaşam tarzını benimsemiş insan topluluklarını ifade eder. Bu toplumlar kendi geleneklerini kapalı bir kutu içerisinde yaşarmışçasına devam ettirir. Genelde geleneksel halk kültürleri kırsal ve tarımsal olarak kabul edilir (Özgüç ve Tümer, 2011: 126).

Kültür içerisinde halk kültürü önemli bir yere sahiptir. Halk kültürü, halkın yaşantılarından, bilgi birikimlerinden meydana geldiği için birlik ve beraberliği artırır. Halk kültürü bu şekilde kendini popüler kültürün etkilerinden korur (Evcin, 2013: 226). Halk kültürü nesillerden nesillere aktararak günümüze kadar ulaşmıştır. Bu durum gelecek nesillere aktararak devam edecektir. Dinamik bir yapıya sahip olan halk kültürünün yapı taşları sözlü gelenekler ve halkların ahlaki anlayışlarıdır. Kısacası halk kültürü, ortak kültür özellikleri olan toplumların ortaya koyduğu önemli bir üründür (URL 5). Bu bağlamda ilçe'deki kültürel durumu şu alt başlıklar ile ortaya koymak mümkündür.

3.3.1. Giyim Kültürü

Farklı uygarlıkların buluşma noktası olan Midyat, bu özelliği sayesinde birçok kültürel etkileşime de ev sahipliği yapmıştır ve bunun sonucunda sentez bir kültür ortaya çıkmıştır. Bu sentez kültürün önemli bir parçası olan giyim-kuşam kültürü dikkat çeker. Midyat ilçesinde kadınlara ve erkeklere özgü farklı yöresel kıyafetler vardır. Bu farklılık önemli bir kültürel zenginlik olarak kabul edilir. Çok kültürlü bir yapıya sahip olan ilçede insanların hangi topluluğa ait olduğunu giyim kültürü ile ayırt etmek mümkündür. Önemli bir ipucu olan giysiler kadınlarda daha çok göze çarpar, erkeklerde ise tekdüze ve daha basittir. Ayırt etmek daha zor olabilir (Özcan, 2016:31). Midyat ilçe merkezi ve kırsal kıyafetler açısından farklılık göstermektedir. Genellikle kadın giysileri; içlik, fistan, kaftan, yelek, kolluk, şalvar, yün çorap, yemeni⁶, kofi⁷ ve eşarptan oluşur. Erkek giysileri ise keçe külah, puşu, çizgili mintan, şalvar, pantolon, çorap ve yemeniden oluşur (Alp ve Kızıllı; 2012: 107). Kullanılan bu kıyafetlerin tamamı yöreseldir. Eskiden kullanılan bu yöresel kıyafetler günümüzde bazı kırsal kesimler dışında kullanılmamaktadır. Örneğin eskiden kullanılan puşu günümüzde yerini kasket veya şapkaya bırakmıştır.

⁶ Altı kösele, üstü yumuşak deri olan bir çeşit ayakkabı.

⁷ Kadınların başına giydiği yan tarafları örgülü ve saçaklı başlık.

İlçe merkezinde yaşayan halk artık bu yöresel kıyafetleri kullanmamaktadır ve tamamen çağın getirdiği yeniliklere uymuştur. Fakat köylerde hala kullanan orta yaş grubu mevcuttur. Süryanilerde özellikle orta yaş grubu giyimi ile kendini belli etmektedir. (Fotoğraf 3.12). Kadınlarda etek boyu dizin hemen altındadır. Etek üst giyim olarak mutlaka yelek veya ceket giyerler. Kafaya bağlanan mavi ve siyah yazmalar standarttır. Giyim kültürü açısından Süryani kadınlar erkekler göre kimliklerini daha çok ortaya koyarlar (Işık ve Güneş, 2015: 458).

Fotoğraf 3.12. Süryani Kadınların Orta Yaş Grubu Kendini Giyimi İle Belli Etmektedir.

Yezidi halkının da giyim kültürü diğerlerine benzemektedir. Kadınlar renkli yazmalar ile başlarını örter. Bu yazmalar genellikle işlemeli ve boncuklu olur. Uzun ve bol fistanlar kullanılır. (Fotoğraf 3.13). Yezidilerde giyim kültürü erkeklerde daha çok kendini göstermektedir. Uzun bıyıklar, asla eksik olmayan ceketler ve günlük hayatın her yerinde kullanılan şalvarlar vardır (Işık ve Güneş, 2015: 459).

Fotoğraf 3.13. Yezidi Kadınlar Genellikle Uzun ve Bol Fistanlar Giyerler (Kaynak: Bilal Acar).

Midyat'ta Arap, Süryani, Yezidi ve Kürtler arasında en farklı giyim kültürüne sahip olan topluluk Kürtlerdir. Özellikle Kürt kadınlarının kıyafetleri dikkat çeker (Fotoğraf 3.14) Rengârenk, bol çiçekli, işlemeli basma fistanlar yaygındır. Basma fistanlar dışında kadife kumaşlardan yapılmış elbiseler çok fazla tercih edilir. Bu elbiselerin boyu topuğa kadardır. Başlarına ince, ipek, beyaz tülbentler takarlar. Kürt kadınlarının kendine özgü bir bağlama şekli de vardır (Işık ve Güneş, 2015: 459). Arap kadınlarının da giyim kültürü diğerlerine benzemektedir (Fotoğraf 3.15). Bunlar genelde kaftandan kalın, kadife ve simli kumaştan yapılan elbiseler giyerler.

Fotoğraf 3.14. Kürt Kadınların Giyim Tarzında Bol Çiçekli, İşlemeli Basma Fistanlar Yaygındır.

Fotoğraf 3.15. Arap Kanlarının Giyim Tarzı Kürt ve Yezidi Kadınlarınkine Benzemektedir.

Midyat'ta eski zamanlarda kadınların medeni hallerine göre bir giyim kültürü mevcuttu. Genç kızların kıyafetleri daha canlı renklerden oluşurken evli kadınlar daha sade renkleri tercih ederdi. Genç kızlar rengârenk yazmaları kullanırken evli kadınlar

beyaz tlbent kullanırdı. Yaşı ve dul kadınlar ise daha çok koyu renkleri tercih ederdi (Salman, 2007: 48).

Kadınlar zel günlerde başlarına bordo renkten yapılmış bir fes giyerler. Bu feslerin n kısımlarına lira takılır ve üzerine ise ‘epri’ adı verilen ince dokulu, ipekten yapılmış bir örtü örtülür. Fesler zel günlerde takılırken günlük hayatta beyaz tlbentler ve ketenden yapılmış kalın ‘ite’ adı verilen yazmalar kullanılır. Beyaz tlbentler genellikle yaz aylarında kullanılırken iteler kış aylarında kullanılır (Alp ve Kızıl, 2012: 108). Beyaz tlbentlerin yaz aylarında kullanım nedeni ince bir yapıda olup terletmemesi iken ite tlbentler daha kalın yapılıdır ve kış aylarında sıcak tutar. Kadınlar tlbentleri bu nedenle yaz ve kış tlbentleri olarak ayırır.

Yöresel kıyafetler içinde bulunun diğerk bir kıyafet iliktir. İlik fistanların altına giyilir. İlikler özellikle yaz aylarında ter çeksin diye kullanılır. Fistan Midyat’ta kullanılan en karakteristik kadın giysisidir. Bu giysi tüm köylerde ve merkezde yaygın bir şekilde kullanılır. Her çeşit kumaştan yapılan fistanlar genelde yaz aylarında açık renkli, ipek ve ince kumaşlardan yapılır. Kış aylarında ise kalın, keten, kadife ve koyu renkli kumaşlara yerini bırakır. Genellikle bu fistanların n düğmeli arkadan yırtmaçlı olur. Fistanlar üzerinde basmalar, çiçekler ve yaprak işlemeleri ön plana çıkar ve altın, gümüş sırmalı işlemeler dikkat çeker. Özel günlerde ise bu fistanlar üzerine topuğakadar uzanan bol kesimli, işlemeli kaftanlar giyilir (Alp ve Kızıl, 2012: 108).

Kolluk, Midyat’ta kadınlar için önemli olan geleneksel bir giysidir. Midyat’taki mesken özellikleri itibariyle nerdeyse her evin bahçesi vardır. Eski Midyat kesiminde bulunan müstakil evlerde kadınlar için bahçe önemli bir yaşam alanıdır. Yapılan işlerin tamamı bahçelerde olduğu iim kadınlar kıyafetleri kirlenmesin diye kolluk kullanırlar. Kolluk aynı zamanda tandırda ekmek yapan kadınlar için kurtarıcıdır. Kolluklar bilekten dirseğekadar uzanan ve basmadan yapılan bir tür giysidir (Salman, 2007: 47). Bu kıyafetler dışında zıbu⁸, şalvar, yelek, sıdriye (nlk), merhame (mendil), gelabi (bindallı) ve derpi⁹ gibi giysilerde yöresel kıyafetler arasında yer alır (Fotoğraf 3.16).

⁸ Gömlek üstüne giyilen bir tür elbise.

⁹ **Gelabi (Bindallı):** zellikle Arap kadınlarının kullandığu bir kıyafettir. Kaftandan kalın, kadife ve simli kumaştan yapılan bir elbisedir. **Derpi:** Basma kumaştan yapılan, elbise altına giyilen uzun paçalı bir i giyimdir. Özellikle Yezidi kadınları kullanır ve kutsallığından dolayı beyaz rengi tercih edilir (Eriş, 2012: 115).

Fotoğraf 3.16. Midyat ve Çevresine Ait Folklorik Kıyafetler (URL 6).

Midyat ve çevresinde erkek giysileri kadınlardaki kadar farklılık göstermez. Fakat erkeklerde de başa takılan bedene giyilen farklı kıyafetler vardır. Bu kıyafetlerin tamamı da gelenekseldir. Eskiden Midyat'ta keçe külahlar çok fazla kullanılırdı. Midyat'ta küçükbaş hayvancılığın yaygın olması nedeniyle keçe külahlar özellikle koyun yününden yapılır. Külahlar üzerine 'egal' adı verilen noktalı kumaş sarılır. Bir başka kullanılan baş aksesuarı ise puşudur. Midyat'ta kış ayları her ne kadar uzun sürmese de oldukça soğuktur. Erkekler bu puşuları kış aylarında soğuktan ve kardan korunmak için kafalarına bağlardı. Eskiden çok fazla kullanılan puşular günümüzde sadece yaşlılar tarafından yaygın bir şekilde kullanılır (Alp ve Kızıl, 2012: 111). Erkeklerin kullandığı yöresel kıyafetlerin önemlisi kıras/çizgili mintandır. Bir çeşit gömlek olan bu giysi dizlere kadar uzanır. Genellikle beyaz olur ve üzerine siyah renk yelek giyilir. Kış aylarında ise kalın ve pamuklu olan kıraslar kullanılır (Salman, 2007: 48).

Midyat'ta eskiden kullanılan şalvarlar keçi kılı ve yün iplerden yapılırken günümüzde kullanılan şalvarlarda ise keten ve ipek ipler kullanılmaktadır. Şalvarlar belden uçkur adı verilen bir kumaş parçası ile sarılır. Dize kadar geniş kesim olan bu şalvarlarda cepler önemli detaydır. Şalvarların altına uzun, tiftikten örülmüş çoraplar giyilir. Bu çoraplar özellikle kış aylarında kullanılır. Çoraplarda bolca yöresel işlemler kullanılır. (Salman, 2007: 49).

Bütün bu geleneksel kıyafetler Midyat'ın çok kültürlü oluşunun kanıtıdır. Giyim kültürü açısından Midyat'ta yaşayan Yezidiler, Süryaniler ve Müslümanlar neredeyse

aynıdır. Uzun yıllar beraber yaşayan bu halklar birbirlerinden oldukça etkilenmiştir. Aralarında sadece küçük farklılıklar dikkat çeker.

Yörenin giyim kültürü konusunda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere kıyafetler üzerinde coğrafi şartların etkileri görülmektedir. Nitekim insan kıyafetlerine, giyim tarzlarına etki eden en önemli faktörlerden biri iklimdir. Midyat kontinental step iklim şartlarına sahip bir ilçe olduğu için bölgenin kıyafet seçimleri mevsimlere göre farklılık gösterir. Örneğin; yaz aylarında yüksek sıcaklıkların etkisiyle insanların kıyafet seçimleri açık renklerden yana olurken kış aylarında bu durum tam tersi, yani koyu renk kıyafetlere yerini bırakır. Giyim kültürünü etkileyen diğer bir unsur da dağ ve ovalar, başka bir deyişle yeryüzü şekilleridir. Giyim alçak ve yüksek yerlere göre farklılıklar gösterebilmektedir. Eskiden Midyat'ın dağlık kesimlerinde yaşayan insanlar topuksuz ve düz ayakkabılar giyerken ovada yaşayan halk daha rahat topuklu ayakkabılar kullanırdı. Dağlık ve engebeli alanlarda yürümek zor olduğu için düz ayakkabılar tercih edilmekteydi. Bu yüzden yemeniler çok yaygın bir ayakkabı türü olmuştur (Alp ve Kızıl, 2012:108).

3.3.2. DEQ (Dövme)

Midyat ve çevresinde görülen, ilginç bir kültür olan 'DEQ' (dövme) özellikle Kürt ve Yezidilerde oldukça yaygındır. Bu kültür aynı zamanda Güneydoğu Anadolu bölgesinin birçok şehrinde de yaygındır. Özellikle Batman, Diyarbakır, Mardin, Adıyaman ve Şanlıurfa'da deq'lerin yapıldığı görülmektedir. Yapılan figürler dinlere göre farklılık gösterdiği için kimlik ortaya koyar. Deq özellikle kadınların alın ve çene bölgelerine yapılır ama el üstü ve diz bölgesine de yapanlar vardır (Fotoğraf 3.17). Son dönemlerde Deq kültürü Güneydoğu'da bitmiş olsa da Midyatın köylerinde kullanan yaşlılar bulunmaktadır. Yapılan bu Deq'ler kişilerin inançları doğrultusunda istenilen yere işlenir. Örneğin kimi aşiretine bağlılığını göstermek için yapmış, kimi ise bazı sağlık sorunlarına iyi geldiğini düşündüğü için yapmıştır (Anşin ve Kara, 2023: 72).

Fotoğraf 3.17. Ellere Yapılmış Deq (Dövme), Kürt ve Yezidilerde Oldukça Yaygın Olup, Yapılan Figürler Dinlere Göre Farklılık Gösterdiği İçin Kimlikleri Ortaya Koyarlar.

3.3.3. Halk Oyunları

Halk oyunu, Türk Dil Kurumu'na göre; “Halkın malı olan ya da halkın benimsediği oyun türleri” olarak açıklanmaktadır. Halk oyunları kültürel birliğin ve devamlılığın en önemli parçalarından biridir. Müzik ve hareketlerin birleşimiyle ortaya konulan bir sanat olsa da hareketlerin arkasında sakladığı toplumsal mesajlar mevcuttur. Her bölgenin kendine özgü halk oyunları ve iletmek istediği mesajlar farklıdır. Bireylerin duygu ve düşüncelerini aktarmak için müzik ve hareketlerin birleşmesi sonucu halk oyunları ortaya çıkmıştır. İnsanlar açıkça dile getiremedikleri düşünceleri oyunların hareketleri ile ifade etmeye çalışırlar. Böylece geçmişte yaşanan olaylar taze kalır, unutulmaz (Bali, 2017: 81).

Türk Halk oyunlarının büyük çoğunluğunda hayvan, doğa, insan ilişkileri ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte coğrafi faktörlerde Türk Halk Oyunları'nı büyük ölçüde etkilemiştir. Meteorolojik olaylar, dağlar, göller, hatta yaylalar halk oyunlarına konu olmuştur. Gökkuşağının renkleri, çiçekler, meyveler, sebzeler bile halk oyunlarında yerini almıştır. Birçok halk oyunu adını coğrafi unsurlardan veya hayvan isimlerinden almıştır. Bütün bu doğal unsurların yanında savaşlar, kavgalar, barışlar, kahramanlıklar

gibi beşerî unsurlar da halk oyunlarında yer etmiştir. Bu toplumsal olayların halk oyunlarına yansması sonucunda hareketlerde bıçak, kılıç, orak, kalkan gibi unsurlar kullanılmıştır (Bali, 2017: 82).

İklim ve diğer coğrafi unsurlar halk oyunlarını büyük ölçüde etkilemiştir. Sıcak iklimlerde daha yavaş hareketler, sert ve yumuşak hareketlerin arasındaki geçişler ani olur. Soğuk iklimlerde ise bu durum tam tersidir. Geçişler arası daha belirgin ve yavaştır. Hareketler daha ağır ve vücut ısınısını arttıracak şekildedir. Halk oyunlarının en önemli özelliği bulunduğu alana ait olmasıdır. Yerel olan halk oyunları aynı bölge içindeki alanlarda benzerlik gösterebilir fakat her bölgenin halk oyunundaki izi kendine özgüdür. Halk oyunları bütünüyle toplumun bir parçasıdır ve toplumdan koparılmayacak bir mirastır. Gidilen yere götürülür, nesilden nesle aktarılır (Bali, 2017: 82-84).

Halk oyunları bulunduğu bölgenin kültürünü yansıtan en güzel örnektir. Milletlerin beden diliyle tek kişi, grup halinde veya kadın erkek karışık bir şekilde müzikle duygularını ifade ettiği koreografilerdir. Halk oyunları başka bir deyişle canlandırmalardır. Aşk, ihanet, sevin, hüzn gibi birçok duyguyu ifade eder. Ana çıkış yeri ve kim tarafından ortaya konduğu bilinmediği için halk oyunları genelde anonimdir. Eski zamanlarda meydanlarda oynanan halk oyunları günümüzde sahneler kadar taşınmıştır. Türk yöreleri için önemli bir unsur olan halk oyunları edebi eserler gibi yıllar geçse de değerini kaybetmez. Halk oyunları toplumların hep beraber yaşama hikâyesidir (Mete, 2020: 738-740).

Midyat'ta Türkler, Araplar, Süryaniler ve Kürtler bir arada yaşadıkları için halk oyunlarında benzerlikler çok fazladır. Halk oyunları düğünlerde, nişanlarda, asker uğurlamalarında, kına gecelerinde ve törenlerde tüm halklarda aynı şekilde oynanır. Törenlerin yapıldığı yerde misafirler karşılanırken farklı, ağırlandırırken farklı hatta uğurlanırken bile farklı halk oyunları oynanır. Karşılama esnasında hızlı bir halk oyunu, ağırlama sırasında oldukça yavaş ve uğurlama sırasında ise yavaş başlayıp hızlı biten halk oyunları oynanır. Oyunlar, 1980'li yıllara kadar mahalle aralarında, evlerin avlularında ya da tören sahibinin arazisinde oynan halk oyunları bu tarihlerden sonra salonların yaygınlaşması ile mahalle araları, avlular unutulmaya başlandı. Hatta sahnelerde

sergilenecek kadar gelişti (Kızıl ve Öktem, 2012: 127). Halk oyunlarına yerel türküler, oyun havaları, davul, zurna, erbane¹⁰, rebab¹¹ eşlik etmektedir (Fotoğraf 3.18).

Fotoğraf 3.18. Midyat ve Çevresinde Halk Oyunları Davul ve Zurnanın Yanı Sıra Erbane ve Rebab Çalgıları Eşliğinde Oynanmaktadır.

Midyat ve çevresinde oynanan halk oyunları: Reyhani, halay, delilo, segavi, bablekan, çepikli, bazo, bario, zamokey, bagıyye (Süryanilerdeki ismi Peyda), şengali, govendi, lorke-çifte kırma, hine, şehhani, erzitama, hıddıkmedin ve şorradır.

Yörede yaygın bir şekilde oynanan ‘Reyhani’ bu yörenin en ünlü halk oyunudur (Fotoğraf 3.19) Reyhani oyunu birçok dizide de yer edinmiştir. Midyat’ta yaşayan Süryanilerin, Arapların, Kürtlerin ortak olarak sahiplendiği bir halk oyunudur. Yezidiler ise törenlerinde kullanmazlar. Zaman içinde farklı yorumlar eklense de günümüzde hala en fazla öne çıkan halk oyunudur. Eskiden zengin sınıfın oynadığı bir oyun olan Reyhani günümüzde her kesime hitap etmektedir. Ağır bar havası şeklinde oynanan bu oyun aslında erkek oyunudur. Günümüzde ise eklenen yorumlarla kadın erkek karşılıklı da oynamaktadır (Kızıl ve Öktem, 2012: 128).

¹⁰ Vurmalı çalgı aleti, bir tür tef.

¹¹ Gövdesi Hindistan cevizi kabuğundan yapılmış uzun saplı saz.

Fotoğraf 3.19. Reyhani, Yörenin En Ünlü Halk Oyunu Olup, Bütün Etnik Gruplarca Oynanmaktadır.

Anonim olan Reyhani oyunun adının nereden geldiği ve gelişimi ile ilgili birçok yorum mevcuttur. Ortaya çıkışı ile ilgili anlatılan efsaneler vardır. Bir efsaneye göre bir papazın sarhoş olması sonucunda ettiği dans ve dua sonrası ortaya çıkmıştır. Başka bir efsaneye göre ise sarayda eğlence yapılırken bir yılan hükümdarın önüne gelerek ağzından tohumlar saçarak gider. Yılanın saçtığı tohumlar reyhan bitkisine dönüşür. Müziğin etkisi ile kimseye zarar vermeden reyhan bitkisini bırakması sonucu Reyhani oyunun ortaya çıktığı söylenir. Reyhan bitkisi Midyat ve çevresinde yoğun olarak bulunması yörenin folklorik unsurlarına da etki etmiştir. Bütün bu efsaneler dışında günümüzde hala ortaya çıkış hikâyesi olarak kabul gören; reyhan bitkisinin çiçeği büyüdükçe etrafa yaydığı ferahlatıcı kokunun insanlarda dans etme isteği uyandırmasıdır (Akyüz Öztokmak ve Altun, 2023: 1473).

Süryani halk oyunları olan “Bairo, Erzitama, Gulle, Peyda, Hıddıkmedin, Zamoke, Şorra” önemli kültürel unsurlardır. Bu oyunlar Midyat’ta sadece Süryanilere ait oyunlardır. Fakat günümüzde bu oyunları oynayan, düğünlerinde yer veren çok az Süryani kalmıştır. Süryani halk oyunları Midyat’taki diğer halk oyunları ile de benzerlik göstermektedir. Bu halk oyunlarının arasında günümüzde bile hala önemini kaybetmeyen, Süryanilerin düğün, nişan ve diğer törenlerinde oynadıkları oyunlar

mevcuttur (Eroğlu ve Sarıca, 2012: 1196). Bunların dışında yörede yaygın olarak oynanan oyunlar mevcuttur.

Bunlardan biri, hareketli bir oyun olan **Şehhani**dir. Kadın ve erkek karışık oynanır. Şehhani düz bir sıra halinde sağa doğru basit hareketlerle önce öne sonra sağa ve geri dönüşlerde ise sola doğru olacak şekilde, oyun boyunca omuz omuza oynanır (Kurnaz; 2009: 36). Bir diğeri bahar anlamına gelen ve aynı zamanda kadınların hayvan sağması ve baharın gelişini ifade eden **Bario** oyunudur. Kadın ve erkek karışık oynanan bu oyunda insanlar ‘C’ şeklinde dizilir. Serçe parmaklardan tutularak normal halay gibi dirsekler bükülerek oynanmaktadır. Bir başkası, kadın ve erkeklerin ele ele tutuşarak, omuz omuza düz hareketler ve zıplamalar ile oynanan **Erzitama** isimli oyun ile gül anlamına gelen ve güllerin dansını canlandıran **Gülle** oyundur (Kurnaz, 2009: 47-62). Kuyudan çekilen suyun hikâyesini canlandırmanın yanı sıra bir genç kıza söylenen bir şarkı sonucu ortaya çıktığı belirtilen ve Süryaniler tarafından oynanan **Peyda (Bagiye)** isimli oyundur (Kızıl ve Öktem, 2012: 131).

Bunların dışında; gelin ve damadın karşılıklı hançerle oynadığı **Hiddikmedin**, yemek ve mutfak kültürünü tasvir eden **Zamoke**, savaşa giden genç erkeklerin durumunu canlandıran **Şorra**, ayakları ile üzüm ezip şarap yapan insanları canlandıran ve Süryanilere özgü **Bazo**, özellikle Midyat, Dargeçit ve Savur’da oynan **Delilo**, sevgi ve coşkuyu ifade eden **Segavi**, yine coşku, şiddet ve sevgiyi bir arada barındıran **Çepikli**, düğünlerde coşku ve özlemi ifade eden **Govend**, aşk acısını ifade eden **Hırpani** ile kalabalık kadın ve erkek karışık oynanan ve oldukça uzun süren, daire, yarım daire veya düz bir şekilde dizilerek oynanan **Halay**dır. Halaylar genelde halkın birlikteliğini ifade eden önemli bir özelliğe sahiptir (Kurnaz, 2009: 62-88; Kızıl ve Öktem, 2012: 128-131; Ayan 2012: 201).

Belirtilen oyunlar genelde Türkler, Kürtler, Süryaniler ve Araplara aittir. Midyat’ta yaşayan diğeri bir halk olan Yezidilerin ise kendilerine özgü pek fazla halk oyunu bulunmamaktadır. Yezidiler, Kürt oldukları için bölgede yaşayan Müslüman Kürtler ile aynı halk oyunları kullanmaktadırlar. Yezidilere özgü bilinen sadece **Şengali** halk oyunu vardır. Irak’ın Şengal Dağları’nda yaşayan Yezidilerin oynadığı bu oyun Midyat Yezidileri arasında da yaygındır (Kızıl ve Öktem, 2012: 131).

Midyat'ta oynan neredeyse tüm halk oyunlarında ayak ve omuz hareketleri ön plana çıkar. Genel olarak toplu oynanan halk oyunları yaygındır. Neredeyse hepsi kadın erkek karışık oynanır. Midyat sıcak bir iklime sahip olduğu için yavaş hareketli oyunlar veya sert ve yumuşak hareketler arasında geçişleri belirgin olan halk oyunları vardır.

3.3.4. Atasözleri

Atasözleri Türk Kültürü'nün en önemli sözlü edebiyat ürünlerinden biridir. Türk Dil Kurumu'nun Halkbilim sözlüğünde; *“halkın doğal ve toplumsal olaylarla ilgili kanıtlarını belirleyen özlü, kısa, geleneksel halk anlatımı”* olarak açıklanır (TDK-1978; sözlük.gov.tr). Gramer sözlüğünde ise *“anonim özellik taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği gözlem ve denemelerden ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü kalıplaşmış sözler”* olarak açıklanmıştır (TDK-2003; sözlük.gov.tr).

Her milletin, dinin, mezhebin anlamlı atasözleri olduğu gibi Süryani, Yezidi, Arap ve Kürt atasözleri de mevcuttur. Midyat'ın çok kültürlü yapısı sayesinde hepsini bir arada görmek mümkündür. Süryaniler genelde iyiliği, kötülükten kaçınmayı anlatan atasözleri kullanırlar. Fakat her konuda da atasözleri bulunmaktadır. Kullandıkları atasözleri de genellikle büyüklerin sözleri veya Kutsal kitapta yer alan özdeyişlerdir (Yeşilmen, 2020: 988). Atasözleri kinayeli bir söyleyişe sahiptir. Midyat ve çevresinde yaşayan Kürtlerin, Arapların, Süryanilerin ve Yezidilerin atasözleri ile Türk atasözleri benzerlik göstermektedir. Verilen mesajlar, yapılan kinayeler, anlamlar aynı fakat cümleler farklıdır. Bu özlü sözler halkların manevi kültür özelliklerini yansıtır. Halkların atasözlerinin bazıları tamamen kendilerine aitken bazıları zaman içinde değişimlere uğramıştır (Acat, 2016: 701). Yöredeki etnik gruplar tarafından kullanılan atasözlerinin bazılarını şu şekilde belirtmek mümkündür.

2.3.4.1. Süryani Atasözleri

- Akıllı bir insanla taş atmak cahil bir adamla oturmaktan daha iyidir.
- Akıllı ve cahil ile sakın aksilik etme.
- Ayakkabı ayağındayken bütün dikenlerin üzerine bas ki; oğullarına ve torunlarına güzel bir yol kalsın.

- Malını kaybet ama vaktini kaybetme.
- Gözü yamuk olan kalbi yamuk olandan çok daha iyidir.
- Seninle yaşayan arkadaşın uzaktaki kardeşinden daha iyidir.
- Hiçbir ot taş altında kalmaz.
- Zenginlik zengin insanı rahat uyutmaz.
- Kan su olamaz.
- Eğer sopa eğriyse gölgesinin düz olmasını bekleme.
- Paraya ayağının altına alırsan seni yükseltir, başının üstüne koyarsan seni alçaltır.
- Hayatta başarılı olmak istersen, ölü gibi ol.
- Yoğurt yerken dişini kırdı.
- Sana nasıl davranılmasını istiyorsan sende, karşındakine öyle davran.
- Kafanın üzerinde kuşun uçmasını engelleyemezsin ama kafanın üzerinde yuva yapmasını engelleyebilirsin¹².

2.3.4.2. Arap ve Kürt Atasözleri

- “- *Acı acura samyeli vurmaz.*
- *Ağacın düşmanı, ağacın içinden olmazsa ağaç çürümez.*
- *Akraba akrabasıyla, yabancı tek başınadır (Il ehil bi ehlu, vil ğerib ğele mehlu.).*
- *Alçakta yatma sel olur, yüksekte yatma yel olur.*
- *Boy deve boyu, akıl koyun akı (It tul tul cemel, akıl akıl ğaneme).*
- *Büyük kütükleri marta sakla.*
- *Hayır gelseydi ondan, kuş alırdı onu burdan (Kenfiyu hayr, ken ti yişkulu ittayr).*
- *Her elin soğan doğraması farklıdır” (Ayan:2009,123-124).*
- “-*Bina yaptı yükseltti, başkasına bıraktı gitti (Amar’u elle, rah’u telle).*

¹² Toni Ergin (Süryanice Öğretmeni) ile 17.05.2021 tarihinde Midyat’ta yapılan görüşme sonucu elde edilen bilgiler.

- *Büyük gitti, tedbirde gitti (Rah ıgbir, zaattedbir).*
- *Yersen biter, dağıtırsan artar (Eze ekelte rahat, u eze taâmte fehıt).*
- *Kız kısmı ziyarete benzer (Il bınt keme il ziyareye)” (Yılmaz, 2009:66).*

2.3.4.3. Yezidi Atasözleri

- “- Kim çalışırsa dua eder.
- Bazen sahibinin hatırı için köpek affedilir.
- Düşmanın tuzağı ayağının dibindedir.
- Yılandan zehir eksik olmaz.
- Mal canı kazanmaz, can malı kazanır.
- Olgun bıyığın başı eğiktir.
- Becerikli çoban hem kurdun hem de hırsızın rızkını keser” (Öz, 2007: 110).

Midyat ve çevresi uzun yıllar boyunca farklı kültürlerle ev sahipliği yapmış ve hala ev sahipliği yapmaya devam eden bir yöredir. Çok kültürlü bu yapı sayesinde halklar her zaman birbirinden etkilenmiş ve gerek çağın getirdiği şartlar gerekse coğrafi unsurlar atasözlerini de etkilemiştir. Birçok atasözünde coğrafi olaylar ele alınarak söylenmiştir. “*Alçakta yatma sel alır, yüksekte yatma yel alır, Büyük kütükleri marta sakla.*” atasözleri buna verilebilecek örneklerdir. Çevrenin ve çağın değişimiyle birlikte atasözleri de buna paralel olarak değişim ve gelişim göstermektedir.

3.3.5. Bayramlar

Bayram; Türk Dil Kurumu’nun ve birçok kaynağın açıklamasına göre, mutluluk, sevinç, neşe ve eğlence anlamını taşır (TDK-2003; sözlük.gov.tr). Ülkemizde birçok halk yaşamaktadır ve hepsinin kendine has bayramları vardır. Daha dar alana indirgeyecek olursak Midyat gibi çok kültürlü yapıya sahip olan bir ilçede bile farklı halkların farklı bayramları vardır. Midyat’ta yaşayan Müslüman halk yani Türk, Kürt ve Arapların yanı sıra Yezidilerin de belli başlı bayramları mevcuttur. Fakat Süryanilerin bayramları ve özel günleri oldukça fazladır. Midyat’taki bu çok kültürlülük doğal olarak bayramlara da yansımış durumdadır.

Müslüman alemi için önemli bir bayram olan Ramazan Bayramı, Midyat'ta yaşayan Türkler, Araplar, Kürtler kutlamaktadır. Midyat'taki Mahallemi ve Kürtlere göre önemli iki büyük bayram vardır. Küçük ve Büyük Bayram olarak adlandırılır. Küçük bayram Ramazan Bayramı'nı ifade ederken Büyük bayram ise Kurban Bayramı'nı ifade eder (Yeşilmen, 2020: 236). Kutlanan bu bayram bütün Müslüman alemi ile benzerlik göstermektedir. Ramazan ayı boyunca tutulan oruçların bitiminde 3 gün boyunca kutlanır. Arefe gününde Midyat'ta mezarlıklar ziyaret edilir. Bayram günü maddi imkânı olan kişiler kurban keserek dağıtırlar. Çocuklar kapı kapı dolaşarak şeker toplarlar. Üç gün boyunca, bazen ise bu süre uzar, bayram ziyaretleri yapılır (Işık ve Güneş, 2015: 459).

Müslüman halklar için önemli olan diğer bayram ise Kurban Bayramı'dır. Hicrî takvime göre Zilhicce Ayının 10. ve 14. günleri arasında 4 gün boyunca kutlanan bayramdır (Atar, 2011: 575). Bayram sabahı namaz sonrasında kurbanlar kesilir ve dağıtılır. Midyat ve çevresinde küçükbaş hayvancılık yaygın olduğu için genellikle koyun kesilir fakat bu durum maddi imkânlarla göre de değişkenlik gösterir. Bayram boyunca ziyaretler devam eder ve Ramazan Bayramı'nda olduğu gibi çocuklar kapı kapı gezerek şeker toplar (Işık ve Güneş, 2015: 459).

Yörede dini bayramlar dışında Arap ve Kürtlerin şenlik şeklide yaptığı Şeyh ziyaretleri vardır. Acırlı, Ziyaret, Söğütlü ve Pelitli mahallerinde bulunan Şeyh türbeleri her yıl bahar aylarında ziyaret edilir. Ziyaret sırasında bazı batıl inanç ritüelleri yapılır. (Abbara¹³ altından geçmek, ağaca çaput bağlamak, ziyaretin etrafında gelin gezdirmek gibi.) Piknikler yapılır, kek ve meyve suları dağıtılır. Et yemekleri ve bölgede yetişen tahıl ürünlerinden yapılan yemekler yapılır ve etraftakiler ile paylaşılır. İlçeden ve köylerden birçok insan katılır (Yeşilmen, 2016: 221).

Midyat'ta coşkuyla Nevruz Bayramı da kutlanmaktadır. Nevruz Bayramı, baharın habercisidir. Bu bayramda büyük bir ateş yakılır. Ateşin etrafında halaylar çekilir ve farklı etkinlikler yapılır (Fotoğraf 3.20). Yerel sanatçılar konserlerde sahne alır. Gün boyu Nevruz Bayramı kutlanır (Işık ve Güneş, 2015: 459). Ekinoks tarihinden bir gün sonra yani Miladi takvime göre mart ayının 22. günü kutlanır. Nevruz'dan bir gün önce gece gündüz süreleri eşitlenir. Nevruz Bayramının olduğu gün Kuzey Yarım Küre'de artık bahar ayları başlamış olur.

¹³ Evleri, sokakları birbirine bağlayan geçitlere verilen ad.

Fotoğraf 3.20. Nevruz Bayramı, Ateş Yakmak, Halay Çekmek Gibi Çeşitli Etkinliklerle Kutlanır.

Mahalleli ve Kürtlerin eskiden kutladığı fakat günümüzde artık kutlanmayan mevsimlik bayramları da vardır. Bunlar; “Cım’ıt El Meryem, Basımbar, Dem ve Kırd” bayramlarıdır ve genellikle bahar aylarında kutlanırdı. Bu bayramlar da eskiden Midyat’ta Nevruz Bayramı’nın kutlandığı gibi kutlanırdı fakat daha sonra Hristiyan âlemi benzerliğinden dolayı din adamları karşı çıkmış ve zamanla bu bayramlar kutlanmaz olmuştur (Yeşilmen, 2016: 32).

Midyat’ta kutlanan her bayrama tüm halklar katılır, saygı duyar. Hatta Ramazan Bayramı boyunca Süryani vatandaşların lokantalarının önüne branda çekmesi zaman zaman gündeme gelmiş birçok insanın takdirini almıştır. Yalnızca Nevruz Bayramı kutlamalarında politik anlam içerdiği için Arap ve Süryani vatandaşlar geri planda kalmayı tercih etmektedir (Nas ve Tuna, 2013: 16).

Süryanilerin de birden çok dini gün ve bayram bulunmaktadır. Sene içerisinde Azizler ’in günleri, İsa Mesih’in günleri ve Meryem Ana günleri olmak üzere birçok kutsal sayılan ve anılan gün vardır. Her ay en az 3-4 tane kutsal sayılan gün vardır. Meryem Ana günü, İsa Mesih’in vaftiz olduğu gün, İsa Mesih’in göğe yükseldiği gün, Mesih’in Kudüs’e girdiği gün, Doğuş Bayramı ve Büyük Kıyam Bayramı bu kutsal günlerin en önemli olanlarıdır.

Meryem Ana günü aynı zamanda ‘Müjdeleme Günü’ olarak da adlandırılır. Süryanice ismi ‘Suboro dabsulto Meryem’ olan bu gün her yıl 25 Mart’ta kutlanır. Hz. Meryem’in İsa Mesih’e gebe kaldığı günü belirtir. Kilise bayram günü herkese renkli iplerden oluşan bileklik veya kolyeler dağıtır. Bu bileklik ve kolyeler iki veya üç renkten oluşur. Üç renkli ipler baba, oğul, kutsal ruhu simgelerken iki renkli ipler Tanrısallığı ve

insanlığı simgeler (Tiğiz, 2019: 18). Kırmızı ve beyaz karışımı olan ipler Mesih'in bedenini ve kanını temsil eder. İpler Doğu Bayramı'na kadar takılır, bayram sonrası çıkarılır. Çıkarılan ipler yakılır ya da temiz bir yerde saklanır. Kimileri ise dilek dileyerek bir ağacın dalına bağlar (Fotoğraf 3.21).

Fotoğraf 3.21. Kilise Tarafından Dağıtılan Bileklikler Doğu Bayramı'na Kadar Bileklere Takılır, Daha Sonra İse Dileklerle Ağaç Dallarına Asılır (Kaynak: Kuryakos Acar).

Hız. İsa'nın vaftiz olduğu gün, Vaftiz Bayramı veya Epifani Bayramı olarak da anılır. Süryanicesi 'ido ddenho foruqoyo damşıho' diye telaffuz edilir. Vaftiz Bayramı, Noel'den 12 gün sonra yani 6 Ocakta kutlanır. Bu bayram 3. yüzyılda Doğu Kiliseleri tarafından İsa Mesih'in vaftiz oluşunu kutlamak amacı ile başlatılmış sonraki yüzyıllarda Batı Kiliseleri arasında da yayılmıştır (Fotoğraf 3.22). Süryaniler için büyük bir dini gün olarak kabul edilir. Bayram kutlanırken İsa'nın bir ışık olarak ortaya çıktığını dile getiren Eski Ahit'ten cümleler okunur (Katar, 2001: 14-15). Bu bayramla İsa'nın Süryanilere vaftiz yolunu açtığını ve onun yolundan gitmek isteyenleri çağırđı dile getirilir. Bu yüzden tüm Süryaniler vaftiz olmak zorundadır.¹⁴

¹⁴ Toni Ergin (Süryanice öğretmeni) ile 14.05.2021 tarihinde yapılan görüşme sonucu elde edilen bilgiler.

Fotoğraf 3.22. Hz. İsa'nın Vaftiz Töreninin Karikatürü (Kaynak: URL 7).

Hristiyanlara göre Mesih cuma günü çarmıha gerildikten sonra pazar günü yeniden dirilip 40 gün inananlar arasında gezmiştir. 40 gün sonunda tekrar göğe yükselmiştir. Süryaniler 'İsa'nın Göğe Yükseliş Günü'nü dini gün olarak kabul eder (Semiz, 2019: 10). Her sene Paskalya Bayramı'ndan 40 gün sonra kutlanır ve Süryaniler için önemli bir gündür. Süryanice telaffuzu 'suloqe damşıho laşmayo' dır. Mesih'in göğe yükselmesinden sonra elçileri Süryaniliği dünyanın dört bir yanına yaymış, kiliseler kurmuş ve öğretilerini öğretmiştir. Pentikost Bayramı olarak da bilinir. Bayram günümüzde kiliselerde törenler ile kutlanır¹⁵. Cemaat kutsal suya ceviz yaprağını batırarak birbirine su serper. Serpilen su kutsal ruhu temsil eder. 2001 yılından beri bayram 3 Haziran tarihlerinde kutlanır (Semiz, 2019: 10).

Doğuş Bayramı, her sene 25 Aralık'ta Hz. İsa'nın bedendeki doğuşu olarak kutlanır. Süryanice telaffuzu 'edo dmavlude damşıho' şeklindedir. İsa Mesih bir mağara içerisinde doğmuştur. Mağarada Hz. Meryem'in doğumunda çobanlar yanında bulunmuştu. Çobanlar doğumdan sonra büyük bir ateş yakmıştır. Bu nedenle Süryanilerde her sene Doğuş Bayramı ayinleri sırasında ateş yakar (Fotoğraf 3.23). Yakılan ateşin Süryanilere göre anlamı, Mesih'in getirdiği aydınlıktır. Doğuş Bayramı Süryanilik için bir kök olarak kabul edilir ve Süryaniliğin Mesih'in doğuşu ile başladığı kabul edilir. Doğuş Bayramı 3 gün sürer, ilk önce kilisede bayramlaşma yapılır daha sonra evlerde devam eder. Bayramlaşma da çikolata ikram edilir. Üç gün boyunca din adamları

¹⁵ Toni Ergin (Süryanice öğretmeni) ile 14.05.2021 tarihinde yapılan görüşme sonucu elde edilen bilgiler

ve kilise öğretmenleri bütün evleri dolaşır ve dua ederler. Mesih doğduğu zaman uzak ülkelerden krallar ziyarete gelip ona hediyeler getirmiştir. Bu sebeple her bayram kilisede kral kıyafetli 3 kişi seçilir ve o gün kısa bir piyes ile anımsatılır. Doğuş Bayramı genellikle Noel ile karıştırılır fakat Süryaniler İsa Mesih'in doğuşunu kutlarlar¹⁶.

Fotoğraf 3.23. Süryaniler Her Sene Doğuş Bayramı Ayinleri Sırasında Ateş Yakar ve Etrafında Toplanırlar (Kaynak: Kuryakos Acar).

İsa Mesih'in Kudüs'e girişi, Paskalya Bayramı'ndan önceki son pazar gününe denk gelir. Hz. İsa'nın Zeytinlik Dağı'ndan geçip Kudüs'e zaferle girişini anmak için kutlanır. Bu tarih Mesih'in Kudüs'e son gelişi olduğu için onu, insanlar ellerinde hurma, palmiye ve zeytin dalları ile karşılamıştır. Bu sebeple 'Palmiye Pazarı' da denir (Semiz, 2019: 50-51). Zeytin dalları İsa'nın Kudüs'e girişiyle büyük bir coşku ve şölenle çocuklar tarafından önüne atılmıştır. Süryaniler bu bayrama aynı zaman "*Çocuk Bayramı*" da derler. Günümüzde hala Büyük Orucun 7. haftasına denk gelen bu bayram kutlanırken ayin sırasında İncil'in önüne zeytin dalları atılır ve büyük şölenler yapılır. Zeytin dalları Süryaniler için kutsal kabul edilir ve her dini yapının üzerinde zeytin dalları motifleri yer alır. Aynı zamanda bütün kilise ve manastırların bahçesinde zeytin ağacı yetiştirilir¹⁷.

¹⁶ Toni Ergin (Süryanice öğretmeni) ile 14.05.2021 tarihinde yapılan görüşme sonucu elde edilen bilgiler.

¹⁷ Toni Ergin (Süryanice öğretmeni) ile 14.05.2021 tarihinde yapılan görüşme sonucu elde edilen bilgiler.

Paskalya Bayramı, en eski ve en büyük bayram kabul edilir. Süryanicesi ‘edo daqıyomte damşıho’dur. Süryaniler dışında bütün Hristiyan mezhepleri açısından önemlidir. Paskalyadan önceki haftaya “Kutsal Hafta” veya “Büyük Hafta” denir (Semiz, 2019: 40) Paskalya, İsa çarmıha gerildikten 3 gün sonra dirilmesini anmak için kutlanan bir bayramdır. Kutlanma tarihi Doğu ve Batı kiliseleri arasında farklılık gösterse de genellikle nisan ayı içerisinde kutlanır. Bayramın ikinci günü ayin yapılır ve mezarlar gezilir. Papaz ve kilise öğretmenleri evler bereketlensin diye her evi gezer ve dualar ederler. Bayramda Süryaniler hediyeleşir, birbirlerine çörekler, desenli ve renkli yumurtalar verir. Yumurta akı, İsa’nın tanrısallığını, sarısı ise özverisini temsil eder (Tigiz, 2019: 18)

Yumurta, Paskalya Bayramı için önemli bir yer tutar. Yumurta, Mesih’in doğuşuna benzetilir. Yumurta nasıl cansız iken canlanıyorsa İsa’da olağanüstü bir şekilde Meryem Ana’dan doğmuştur (Fotoğraf 3.24). Diğer bir simgeleme ise civciv cansız bir şekilde yumurta içinde büyüüp canlanıp yumurtanın kabuğunu kırarak dünyaya geliyorsa, İsa Mesih’te öldükten 3 gün sonra mezardan dirilip tekrar dünyaya gelmiştir. İşte bu sebeplerden ötürü bayramda renkli ve desenli yumurtalar verilir. Boyanan yumurtalar zenginlik ve neşeyi temsil eder. Cemaat arasında yumurta oyunu oynanır. Yumurta oyununun dinsel bir yanı yoktur. Yumurtalar tokuşturulur, yumurtası kırılan yenilir ve elinden yumurtası alınır. Bu oyun bayramın 2. günü ayinden sonra oynanır ve halk tarafından gelenekselleşmiştir¹⁸.

¹⁸ Süryanice öğretmeni olan Toni Ergin ile 14.05.2021 tarihinde yapılan görüşme sonucu elde edilen bilgiler.

Fotoğraf 3.24. Paskalya Bayramı İçin Önemli Bir Figür Olan Yumurtalar, Farklı Desenler Oluşturularak Değişik Renk ve boyanmaktadır (Kaynak: Kuryakos Acar).

Midyat ve çevresinde yaşayan Yezdiler için de bayramlar büyük önem taşır. Bilinen ve önemli olan sekiz bayramları vardır. Bunlar; Sar Sali (Yeni Yıl-Çarşema Sor), Cemai Bayramı, Şeyh Adi Bayramı, Yezid Bayramı, Bülende Bayramı, Kurban Bayramı, Bâtizmi Bayramı ve Davar Nebi Bayramı'dır. Yezidilerde bayramlar önemli bir yere sahiptir. Bu bayramlar arasında Yezidiler için en önemli olan Bayram Sar Sali'dir. Sar Sali'nin diğer adları Kırmızı Çarşamba (Çarşema Sor) ve Yeni Yıl Bayramı'dır (Fotoğraf 2.25). Her sene nisanın ilk çarşamba gününden başlar ve nisan ayı boyunca devam eder (Turan, 2015: 110). Kırmızı Çarşamba günü Allah'ın Melek Tavus'u kullanarak dünyayı yarattığına inanılır. Melek Tavus ve diğer meleklerin ay ortasına denk gelen çarşamba günü dünyaya ineceğine inanılır ve bu sebeple kutlanır. Bu bayramda Yezidiler tamamen doğaya yönelir. Çarşamba günü doğanın yeniden doğduğuna, çiçekler ve tüm bitkilerin yeşillenip canlandığına inandıkları için "Yeniden Doğuş" bayramı olarak kutlanır. Nisan ayının ilk haftasında Süryanilerde olduğu gibi yumurtalar boyanır. Midyat'ta dağlarda yetişen gelincik çiçekleri toplanır, evler süslenir ve yemek ziyafetleri verilir (Akalin, 2016: 43). Yezidiler tarafından Ser Sali Bayramı'nda Melek Tavus'un dünyaya bereket dağıttığına inanılır. Bayramda aile ve mezar ziyaretleri yapılır. Mezarlık yoluna insanlar geçerken yesin diye Midyat üzümleri, incirleri, yumurta ve kendilerine özgü yaptıkları çöreklerin bulunduğu tabaklar konur. Yezidiler oldukça cömert bir halk olarak anılır (Işık ve Güneş, 2015: 460).

Günümüzde Yezidiler dünyanın dört bir yanına dağılmış durumdadır. Bayramlar sayesinde Midyat'taki Yezidi köyleri misafir ağırlamaktadır. Yurt dışından yüzlerce Yezidi bayram zamanı ana vatanlarına dönerek bayramlarını kutlamaktadır (Fotoğraf 3.25)

Fotoğraf 3.25. Yezidiler En Önemli Bayram Olan Sar Sali (Kırmızı Çarşamba/Çarşema Sor) Kutlamaları (Kaynak: Bilal Acar).

Yezidiler günümüzde dünyanın dört bir yanına dağılmış, birbirlerinden uzakta yaşıyor olmaları, okur-yazarlığın olmaması ve yazılı kaynaklarının olmaması gibi nedenlerle bayram kutlamaları bölge ve yöreye göre değişiklik göstermiştir. Yezidi tarihinde önemli bir şahıs olan Mir Muaviye bayramların ve geleneklerin unutulmaması için 1960'lı yıllarda bütün Yezidi köylerini gezerek birer türbe (Şeyh Adi anısına) yaptırmıştır. Bu tarihten itibaren köylerde bayramlar buralarda kutlanmaya başlamıştır. (Turan, 2015: 111).

Cemai Bayramı Yezidilerin katılmak zorunda olduğu bir bayramdır. Her yıl 28 Eylül- 3 Ekim arası kutlanır. Bu günlerde hata ve günahların affedildiğine inanılır ve Cemai Bayramı sonbahara denk geldiği için bu tarihler arasında yağmurun yağması da dilek olarak dilenir. Cemai Bayramı, Şeyh Adi Türbesi'nin bahçesinde kutlanır. Yezidiler, 'Simat' adında bir yemek pişirerek gelen misafirlere ikram ederler (Turan, 2015: 113). Bütün Yezidilerin ömürlerinde bir kere Hacca gitme zorunluluğu vardır. Yezidilerin Hac mekânı Kuzey Irak'ta, Duhok'un doğusunda yer alan Lalişa Nurani adı verilen bir vadidir. Bu vadi Yezidiler için kanaat önderi olan Şeyh Adi'nin mezarının bulunduğu yerdir. Bu sebeple her yıl Hacca gidenler burayı ziyaret eder ve bayram kutlanır. Fakat Hac ziyaretini yapamayanlar içinde köylerde bulun Şeyh Adi türbelerinin (Fotoğraf 3.26) bahçesinde eğlenceler düzenlenir ve bayram kutlanır. Midyat'taki

Yezidiler de genellikle Güven (Bacine) köyünde bulunan Şeyh Adi türbesinin bahçesinde kutlamalar yapar (Akalın, 2016: 42).

Fotoğraf 3.26. Güven (Bacine) Köyünde Bulunan Şeyh Adi Türbesi, Yezidilerin Sıklıkla Uğradıkları Yerlerden Biridir (Kaynak: Bilal Acar).

Fakir ve Yaz Bayramı da denilen Şeyh Adi Bayramı her sene 3 Ağustos'ta kutlanır. Bu bayram yalnızca bir gün kutlanır. Fakirlerin 40 yaz günü ve 40 kış günü oruç tuttuktan sonra kutladıkları bayramdır. Müslümanlarda bulunan Ramazan Bayramı ile benzerlik gösterir. Eski bir gelenek olan ve 80 gün oruçtan sonra kutlanan Şeyh Adi Bayramı günümüzde oruç tutulmasa bile kutlanır (Turan, 2015: 115).

Yezid Bin Muaviye'nin doğumu anısına kutlanan bayrama Yezid Bayramı denir. Yezid Bayramı sadece bir gün kutlanır. Aralık ayının 13'ünden sonraki cuma günü kutlanır (Şen vd., 2012: 785). Şeyh Adi'nin doğumu anısına kutlanan bayrama ise Bülende Bayramı denir. 25 Aralıkta, bir gün kutlanır. Kurban Bayramı ise 21 Eylül'de yapılan Hac sonucu kutlanır. Hac sonunda kurban kesilir ve sadece bir gün kutlanır (Turan, 2015: 116).

Her yıl 3 Mart'ta başlayıp toplamda 7 gün süren Batizmi Bayramı özellikle Midyat ve Nusaybin'deki Yezidi halklarının kutladığı bayramdır. Kadir Gecesi de denir. Yezidiler tam 3 Mart gecesi uyumaz, dünyanın bu gece yaratıldığına inanarak bu gece kurbanlar kesip, eğlenceler düzenlerler (Turan, 2015: 116).

Devar Nebi, bayramdan çok yöresel bir şenlik olarak kutlanır. Mart-Nisan aylarında kurak dönemlerde yapılır. İki ay boyunca süren şenliklerde her Cuma bir kurban kesilir (Turan, 2015: 117). Yağmur Duası olarak da anılır. Cuma sabahı güneş doğduktan hemen sonra yağmur duasına çıkılır, dua sonrası eğlenceler yapılır. Yağmur yağsa da yağmasa

da gelenekselleşen bir bayram halini almıştır ve her yıl kutlanır. Dini bir yanı olmayan bu bayram yöreseldir (Işık ve Güneş, 2015: 460).

3.3.6. Geleneksel El Sanatları

İnsanlar doğada yaşamını sürdürebilmek için el aletleri üretmeye başlamış böylece el sanatları ortaya çıkmıştır. El sanatları tamamen geleneksel bilgilere ve yeteneklere dayalı, basit el aletleri kullanılarak yapılan bir iştir. El sanatları gelişim gösterdikçe ortaya çıktığı toplumların yaşam şekillerini, gelenek ve göreneklerini, sanatsal bakış açılarını yansıtan kültürel bir unsur olmuştur (Akengin vd., 2021: 754)

Araştırma sahasında turizmde kullanılan veya bu amaç için önemli potansiyele sahip birçok geleneksel el sanatı mevcuttur. Bunları; gümüşçülük (telkari), taş işlemeciliği ve keçe dokumacılığı oluşturmaktadır.

Midyat denildiğinde akıllara iki önemli unsur gelmektedir. Bunlardan biri taş evler diğeri ise gümüş işlemeciliğidir. Dışarıdan alınan gümüşler Midyat'ta işlenir ve üretimi yapılır. İşlemesi yapılan ürünler “telkâri” olarak bilinir. İşlendikten sonra bu ürünler başta büyük şehirler olmak üzere Türkiye'nin dört bir yanına satılır (Demir, 2011: 59).

Telkâri işçiliğinin ortaya çıkış tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Anadolu'da yapılan kazılar sonucu ortaya çıkan eserlerden yola çıkarak M.Ö 2500 yılına kadar dayandığı tahmin edilmektedir. Midyat ve çevresinde 1960 yılına kadar telkâri işlemeciliğinde Süryaniler ilgilenmiş, bu tarihlerden sonra Müslüman telkâri ustaları da yetiştirilmeye başlamıştır. Çok kültürlü bir yapıya sahip olan Midyat'ta geleneksel el sanatları ilçenin kültürel kimliğinin ortaya çıkmasında büyük rol oynamıştır (Akengin vd., 2021: 757).

Gümüş işlemeciliği yani telkâri, gümüş teller ile yapılan bir sanattır. Gümüş teller birleştirilerek birçok eşya yapılmaktadır. Midyat kültürel turizminin önemli bir parçası olan gümüş işlemeciliği ülke genelinde ün kazanmıştır. Telkâri işlemeciliği ile eskiden beri Süryani ustalar ön plana çıkmıştır (Günel, 2005: 108). Fakat günümüzde bu sanatın unutulmaması adına eğitimler verilmektedir (Fotoğraf 3.27). Midyat Endüstri Meslek Lisesi'nde kuyumculuk bölümü, Midyat Süryani Kültür Derneği'nde telkâri kursları açılmıştır (Daşdemir, 2009: 84).

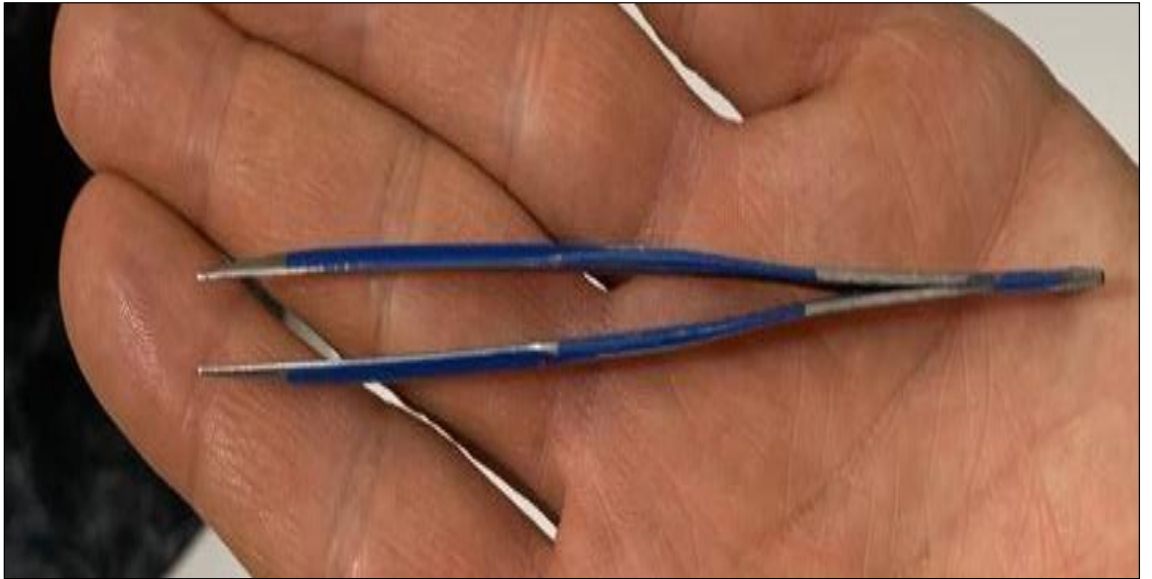
Fotoğraf 3.27. Midyat'ta Telkâri İşlemeciliği Geçmişte Olduğu Gibi Günümüzde de Önemi Sürdürmektedir

Telkâri işlemeciliğinin hammaddesi olan gümüş uzun işlemler sonrası 1 milimetrelik teller haline getirilir. İnce teller haline getirilen gümüşlerden takı, vazo, kalemlik, masa üstü isimlik, tesbih ve daha bir sürü eşya yapılmaktadır (Fotoğraf 3.28). İnce teller ile yapılan bu ürünlerin yapım aşamasında asla lehimleme işlemi yapılmaz. Gümüş telleri birleştirme için özel bir şekilde kaynaklama işlemi yapılır. Bu işlem oldukça dikkatli bir şekilde yapılır. Çünkü ince olan bu tellere fazladan ısı verilirse teller çok çabuk bir şekilde erir. Bu nedenle gümüşün ayarı önce düşürülür ve düzleştirilerek bir çeşit deri parçası olan 'güderi' üzerinde toplanır. Üzerine boraks katılan gümüş, özel bir suya batırılıp çıkarılır. Bütün bu işlemlerden sonra yapılacak figürün önce iskeleti kaynaklanarak oluşturulur. Daha sonra motifler bu iskelete tek tek dikkatli bir şekilde kaynaklanır. Tek bir ürün için oldukça uzun süren bu işlemler sabır ve ince işçilik gerektirir (Daşdemir, 2009: 83).

Fotoğraf 3.28. İnce Teller Haline Getirilen Gümüşlerden Yapılan Kolye Örneği

Midyat'ta telkâri sanatına 'çift işi' de denir. Bu ismin verilme nedeni işlemeyi yaparken parçaları bir araya getirmek için cımbız benzeri olan 'çift' aletinin kullanılmasıdır (Fotoğraf 3.29). Telkâri işlemeciliğinde çoğunlukla gümüş kullanılır fakat altın, bakır ve benzeri madenlerden de telkâri yapılmaktadır (F. Atakul, Geyik, Bilik ve S. Atakul: 2023, 492).

Fotoğraf 3.29. Midyat'ta Telkâri Sanatına 'Çift İş'i' Denilmesinin Nedeni Kullanılan Alettir

Midyat'ta sanayinin gelişmemiş olmasıyla geçim kaynağı olarak tarım, hayvancılık ve el sanatları ön plana çıkmıştır. Taş atölyeleri, gümüşçü dükkânları, tahıl tarımı, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yaygındır. Midyat'ta sanayinin gelişmemesine rağmen taş işlemeciliği ve telkâri işlemeciliği üst düzeydedir. Sanayi geliştirme çalışmaları yapılırken taş ve telkâri atölyeleri yöre halkı için önemli düzeyde iş imkânı sağlamaktadır. Bu sayede ilçe dışına göçler az da olsa engellenmiştir (Daşdemir, 2009: 40-44). Telkâri sanatı Midyat dışında Ankara-Beypazarı ve Trabzon'da da yapılmaktadır. Fakat ününü Midyat ile kazanmıştır (Günel, 2005: 108). Midyat telkârisinin tanınmış olması turizmin gelişimine önemli derecede katkılar sağlamıştır. Kavşak noktasında olan bu ilçe yılın bazı dönemlerinde sadece telkâri için gelen yerli turistleri ağırlamaktadır.

Zamanla gelişen telkâri işlemeciliği, Midyat'ın ticaret hayatında da önemli bir yere sahip olmuştur. Ticaretin yanı sıra turizm içinde önemli bir yere sahiptir. Yurt içinde oldukça ünlenen telkâri ürünler sanal ortamlarda da satılmaya başlamıştır. Hatta ülke dışında yaşayan Süryani vatandaşlar sayesinde telkârinin ünü yurt dışında da duyulmuştur. Midyat'ta birçok telkâri atölyesi bulunur. Günümüzde çarşısında ise 35'ten fazla gümüşçü dükkânı bulunmaktadır. Bu dükkânların çoğunda küçük telkâri tezgâhları bulunur (Daşdemir, 2009: 83). Midyat'taki telkâri ustaları hünerlerini sergileyerek gümüşü düz ve ince levhalar haline getirerek kemer, şekerlik, kaşık, çerçeve gibi araç-gereçlerde yapabilmektedir (Fotoğraf 3.30).

Fotoğraf 3.30. Midyat'taki Telkâri Ustaları Çeşitli Eşyalar Üretmektedir

El sanatları basit el araç ve gereçleri ile yapılır fakat çağın getirdiği teknolojiye ayak uydurup seri üretim yapabilmek için bazı sanat alanları da artık makineleşme yolunda adımlar atmıştır. Bu şekilde el sanatları ve geleneksel el aletleri geri plana atılmıştır. El

sanatları ile geçimlerini sağlayan esnaflar bu durumdan oldukça kötü etkilenmiştir. Midyat'ta 2023 yılı itibariyle aktif olarak telkâri işlemeciliği yapan 20 atölye ve 40 Süryani usta var olduğu bilinmektedir. Bunun yanında Müslüman telkâri ustası oldukça azdır (Akengin vd., 2021: 755-757).

Midyat'ta Süryanilerin göçünden gümüş işlemeciliği de önemli oranda etkilenmiştir. Bu sanatın yok olma ile karşı karşıya kalmasındaki en büyük etkenler arasında insanların hazır takılara yönelmesi ile birlikte, Süryanilerin Müslümanlara sanatı öğretmelerindeki isteksizleri sonucunda yetişmiş eleman eksikliğinin belirmesi de sayılabilir. Ancak gerek Midyat Endüstri Meslek Lisesi'nde kuyumculuk bölümünün açılması ve gerekse Midyat Cezaevinde telkâri işi gümüş işletmeciliği konusunda bazı teşebbüslerin bulunması bu durumu değiştirmektedir (Günel, 2006: 179).

Midyat'taki bir diğer geleneksel el sanatını taş işlemeciliği oluşturmaktadır. Bu bağlamda Midyat ilçesinde çok sayıda taş kesme ve işleme atölyesi bulunmaktadır. Bu atölyelerden 1'i kaymakamlığa, 8'i ise özel şahıslara aittir. İldeki tarihi yapıların ve geleneksel konutların onarım ve restorasyonu için taş ihtiyacı buradan karşılanmaktadır. Belirtilen atölyelerden ilki, Midyat Kaymakamlığı tarafından, Midyat evlerinin restore edilmesi amacıyla kurulmuştur. Taş işçiliği geçmişte daha çok Süryaniler tarafından yapılırken, günümüzde yörede yaşayan Müslüman ustalar tarafından da yapılmaktadır.

Midyat ve çevresindeki bir diğer el sanatını kıl keçisinin kılından yapılan keçe dokumacılığı oluşturmaktadır. Genelde köylerde sürdürülen bu faaliyet, son yıllarda bu işle uğraşanların sayısının azalması yanı sıra hayvancılığın azalmasına da bağlı olarak gittikçe yok olma durumundadır. Yine de daha çok yaşlı kadınların boş zamanlarını değerlendirmek için sürdürdükleri bir faaliyet olarak az da olsa varlığını devam ettirmektedir.

3.4. MESKEN KÜLTÜRÜ

İnsanların doğada kurduğu beşerî tesisler, meskenlerdir. Mesken ve insanoğlunun en önemli ortak özelliği ikisinin de kısa ömürlerinin olmasıdır. Coğrafyanın ise meskenlerle ilgilenme nedeni yapılan meskenlerin tamamının coğrafi koşulların egemenliği altında oluşudur. Hem kırsal konutlar hem de hem de kentsel konutlar coğrafi ve beşerî unsurlar ile yakından ilgilidir. Yapılan konutlar üzerinde fiziki çevre şartları,

sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel unsurlar etkilidir. Meskenler bütün bu unsurlara bağlı olarak birçok farklı özellik kazanmıştır (Zaman, 2017: 912). Mesken, insanların içinde yaşadıkları en ilkel ve en modern örnekleri olan konutların tamamı için kullanılır. Mesken bir yerleşmenin en küçük parçasıdır. Meskenler bulundukları kültürlerden izler taşır. Bir mekânın kültürünü ve değerlerini yansıtır. (Manav ve Çalışkan, 2017: 217)

Meskenler üzerinde etkili olan coğrafi unsurlar, özellikle kırsal kesimlerde kendini daha çok gösterir. Bu durumun asıl sebebi ise ekonomik şartlar ve yörelerin ulaşım ağlarının yeterli olmamasıdır. Yaşanan sorunlardan dolayı insanlar etrafta en çok mevcut olan malzeme mesken için ana malzeme haline gelir. Ana malzemenin kullanımı yeryüzü şekilleri, eğim, iklim, gibi doğal faktörler ve beşerî faktörlere bağlı olarak bölgeden bölgeye farklılıklar göstermiştir. Bütün bu şartlar, özellikle de coğrafi unsurların etkileri eski ve geleneksel yapılarda daha çok ön plana çıkmaktadır. Eski meskenlerde yakında bulunan materyal kullanılırken günümüzde bölge dışından malzeme temini çok daha kolaydır. Eski ve geleneksel meskenlerin diğer özelliği ise bulunduğu bölgenin ekonomik faaliyetlerine göre şekillenir (Zaman, 2017: 912-913).

Mesken tipleri ve kullanılan malzemeler doğal çevre ile ilişkilidir. Buna bağlı olarak yapı teknikleri ve mimari yerel kültür ile bağlantılı hale gelir. Fakat bir yerin başka bir yer ile bağlantısını arttıran toplumsal, teknolojik ve ekonomik gelişmeler meskenler üzerinde de etkili olmuştur ve sonuç olarak meskenlerde aynışma süreci ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelere rağmen dünyanın birçok yerinde yerel malzemeler ile yapılan konutlar varlığını sürdürmektedir (Özgüç ve Tümer, 2014: 116).

Genel olarak geleneksel meskenler kültürel adaptasyonun kanıtlarıdır. Geleneksel meskenler eski zamanlardan bugüne yaşanan kültür alışverişlerini gösteren, yaşatan örneklerdir. Geleneksel meskenler toplum ihtiyaçlarına, aile yapısına, dini inançlara ve sosyal ilişkilere göre planlanmıştır. Anlaşılacağı üzere mesken yapımını asıl belirleyen unsurlar; fiziki ve beşerî coğrafya unsurlarıdır. Fakat hepsinden önemlisi ve ön planda olan fiziki coğrafya unsurlarıdır (Aktaran: Kayserili, 2011: 112).

Mesken ve litolojik yapı arasında sıkı bir ilişki vardır. Ovalarda, alüvyon sahalarda toprak, dağlık alanlarda taş, ormanların fazla olduğu arazilerde ise ahşap ana mesken malzemesi olarak kullanılır. Diğer yandan meskenler ve yükselti de birbiri ile ilişkili iki unsurdur. Türkiye'nin yüksek bir ülke olması sebebiyle kıyılardan yükseklerle doğru

gidildikçe farklı bio-klimatik kuşaklar ortaya çıkar. Yükselti farkları coğrafi durumları etkiler buna bağlı olarak mesken tiplerinin farklılaşması ortaya çıkar. Yani her yükselti basamağının kendine özgü mesken tipleri görülür (Zaman, 2017: 914).

Meskenlerin oluşumunu etkileyen diğer unsur topoğrafya özellikleridir. Topoğrafya meskenlerin yer seçiminde ön planda tutulur. Örneğin; meskenler genel olarak eğime uygun olarak yapılır. Evlerin ön cephesi eğime doğru olur. Yamaçların bakı durumu da mesken inşasında etkilidir. Türkiye’de evlerin pencere ve kapıları güney cepheye bakar. Türkiye’nin bakı durumundan dolayı güney cephe daha çok ısınır (Zaman, 2017: 915)

Sıcaklık şartları da meskenler üzerinde etkili bir unsurdur. Soğuk bölgelerde duvarlar kalın, pencereler az veya küçük iken sıcak yerlerde duvar kalınlığı daha az pencere sayısı fazla ya da geniş ferah pencereler yapılır. Yağış ise mesken malzemesi üzerinde etkili bir coğrafi unsurdur. Kurak ve az yağış alan yörelerde orman yok denecek kadar azdır. Bu tür yerlerde ahşap malzemeden çok taş ve toprak malzeme kullanılır. Bu alanlarda düz damlar görülür. Tam tersi olan bol yağışlı yerlerde orman fazla ahşap mesken fazladır. Bu tür bölgelerde ise düz damlar yerine yağın suyun akıp gitmesi için eğimli çatılar vardır (Doğanay ve Orhan, 2021: 413-426).

Bütün bu coğrafi faktörlerin yanında meskenleri etkileyen beşerî unsurlarda mevcuttur. Meskenler fiziksel olarak insanın kullanımına sunulur. Fakat meskene anlam katan eylemler insan ilişkilerinin niteliğidir. Meskenin içindeki sosyal, ekonomik, kültürel değerler meskene anlam katar. Meskenler yerleşik hayata geçişle birlikte toplumların ait oldukları kültür ve coğrafyaya bağlı yapılar olmuştur. Bu şekilde geçmişten günümüze kültürel coğrafya içinde kendine daimî bir edinmiştir (Sarı ve Kayserili, 2021: 187).

Aynı ortamda yaşayan değişik kültürler, her kültürün çevreyi algılama şekli meskenler üzerinde etkili olmuştur. Meskenin işlemeleri, planları, peyzajları üzerinde din, kültür, gelenek ve görenek etkisi görülmektedir. Öyle ki, dünya üzerinde bir sürü farklı kültür mevcuttur. Her kültürde meskeni etkileyen ana unsur doğa ve insan ilişkisidir. Ne kadar çok kültür varsa o kadar çok mesken türü vardır. Buna bağlı olarak Türk kültürü ve Türk meskenleri de mevcuttur. Beşerî faaliyetlerin en güzel örnekleri olan geleneksel meskenler Türkiye’de önemli bir yer tutar. Türkiye’nin gerek geçmişi

gerekse özel konumu sayesinde oldukça fazla kültürel birikime sahiptir. Bu kültürel birikim meskenler üzerinde etkili olmuş ve yöreden yöreye farklılık göstermiştir (Yılmaz, 2019: 519).

Başlangıçta göçebe yaşayan Türkler otağ denilen çadır meskenleri kullanırdı. Zamanla nüfus artışları ile otağların yanlarına eklentilerle eyvanlar yapılmıştır. Daha sonra açık mekânlar eklenerek otağlar genişletilmiştir. Göçebe yaşamda oluşan bu eklentiler ilerleyen zamanlarda yerleşik hayata geçilince sabit meskenler halini almıştır. Halkların bir arada yaşamaya başlaması meskenlerin, bununla birlikte komşuluk ilişkileri üzerinde de etkili olmuştur. İlişkiler geliştikçe duvar duvara yapılan meskenlerin sayısı artmıştır. Bu durum şehirleşmelerin de ortaya çıkmasına ön ayak olmuştur. (Kayserili, 2011: 111-120).

Geleneksel meskenlerde kullanılan malzemeler dünya da olduğu gibi Anadolu’da da bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Araştırma sahası olan Midyat, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yer almaktadır. Bölgede yağış azlığı, kuraklık ve buna bağlı olarak orman yokluğu nedeniyle meskenlerin ana malzemesi taştır. Özellikle geleneksel evlerde taş ön plana çıkmaktadır.

Midyat ve çevresi arazileri çoğunlukla III. Jeolojik Zaman ait Orta Eosen yaşlıdır. Bölgedeki Eosen arazilerine ‘Midyat Kalkeri’ adı verilir. Bu kalker çeşidi arazide yer yer gri renkte olsa da çoğunlukla beyaz-sarı, sık dokulu, kalın tabakalı ve boşluklu bir şekilde bulunur (Uzun ve Kaplan, 2019: 72). Midyat kalkerleri hattı; “*Ergani, Dicle, Hani, Lice, Kulp, Sason hattının kuzeyinde ve Hazro çevresinde mostra vererek Diyarbakır-Mardin-Mazıdağ’a*” kadar devam eder. Midyat ve etrafında mostra veren Eosen arazilerinde, Midyat kalkerleri içinde yeraltı su kaynakları bulunur. Hatta Mardin ve Midyat’ın ana su kaynakları olan Beyazsu ve Karasu kaynaklarını buralardan alır (Şahin vd., 2013: 319-320).

Midyat kalker taşı ocaktan ilk çıkarıldığında yumuşak ve gözenekli bir yapıya sahiptir. Kolay kesilebilir ve işlenebilir haldedir. Bu özellikler nedeniyle meskenlerde ana yapı malzemesi olarak kullanılır. İlk ocaktan çıktığında yumuşak ve işlemesi kolay olan kayaç zamanla sertleşerek, dayanıklı bir kayaca dönüşür. Ana yapı malzemesi olan bu kayaçlar ile yapılan binalar oldukça dayanıklı ve sağlam olur. Yüzyıllar boyunca ayakta kalır. Midyat’ta bu duruma örnek birçok mesken, kilise, cami, manastır, su çeşmesi

bulunmaktadır, fakat en güzel örneği Mor Gabriel Manastırı'dır. M.S 394 yılında yapılmasına rağmen günümüzde ihtişamlı bir şekilde dimdik durmaktadır (Şahin vd., 2013: 319-321).

Midyat kalkerlerinde hâkim olan mineral kalsittir. Traverten ve granite göre daha hafif bir kayadır. Gözenekli bir yapıya sahip olup porozite değeri % 27,53'tür. Midyat kalkerinin suyu emme kapasitesi yüksektir. Su emme kapasitesinin yüksek olduğu için aşırı yağışlı bölgelerde aşınma fazla olur. Bu sebeple yağışlı yerlerde yapı malzemesi olarak pek tercih edilmez. Bu özellikler dışında dayanıklılığı yüksek bir kayadır. Bu taşlar Midyat taşları açık işletme şeklinde çıkarılmaktadır. Taşlar ocaktan çıkarılıp işlenip kullanılınca iklim şartlarına ve çevre koşullarına bağlı olarak renk değiştirmektedir. Midyat'ta taş ocakları ana yol kenarlarında bulunur ve birçok kişiye iş imkânı sağlamaktadır (Şahin vd., 2013: 319-320-321).

Midyat taşının özellikleri nedeniyle bölgede yapılarda kullanılır ve buna bağlı olarak da taş işçiliği oldukça gelişmiş ve ünlenmiştir. Midyat ve çevresinde bu kalker taşına 'beyaz elmas' veya 'katori' denmektedir. Yapılan binalar, kiliseler, camiler, çeşmeler dışında Midyat'ta son dönemlerde resmi binalara da taş kaplama yapılmaya başlanmıştır.

Midyat'ta mesken yapımında öne çıkan malzemeler taş, ahşap, alçı ve demirdir. Fakat ana unsur taştır. Kolay kesilebilme özelliğine sahip olan Midyat taşı aynı zamanda kolay işlenebilir. Geleneksel Midyat evlerinde taş malzeme dışında ahşap genellikle kapılarda kullanılır. Mardin-Midyat kapıları da bu açıdan ün kazanmıştır. Taş yapılarla bütünleşen ahşap kapılar türkülere bile konu olmuştur. Bölgenin orman yoksunluğundan dolayı yapılarda ahşap malzeme kullanımı oldukça sınırlıdır (Dalkılıç ve Aksulu, 2004: 325).

Midyat geleneksel evlerin ortaya çıkışında etkili olan unsurlar malzeme ve iklim olmuştur. İklim etkisi ile geleneksel Midyat evlerinin planlanmasında açık, kapalı, yarı açık mekânlar ortaya çıkmıştır. Midyat yılın yarısını kavrucu sıcaklar ile geçirir. Bu sebeple açık alan olan avlu, dam, bahçe geleneksel evlerin ana unsurlarıdır. Ayrıca gölgelik alanlar oluşturmak için eyvan, revak ve balkonlarda planlara eklenmiştir. Çok sıcak aylar geçiren Midyat'ta evlerin duvarları ince ve pencere, kapılar ise küçüktür. Bu

mimari özellikler sayesinde geleneksel evler yaz aylarında serin ve kış aylarında ise sıcak olmasını sağlar (Günel, 2005: 105).

Midyat'ta yapılan geleneksel evlerin tamamı topoğrafyaya uygun bir şekilde biçimlenmiştir. Yamaca kurulan şehirde konutlar arası teraslama görülür. Bu teraslama Midyat'a farklı bir hava katmış, Orta Çağ şehirlerini andırmıştır. Geleneksel evlerde olan bu teraslamalarda evler birbirlerinin manzarasını kapatmaz (Günel, 2005: 106). Bir evin damı diğer evin terası konumunda olabilmektedir (Fotoğraf 3.31).

Fotoğraf 3.31. Taş Malzeme Kullanılarak İnşa Edilmiş Tarihi Geleneksel Midyat Evleri

Kolay işlenebilirliği sayesinde dış cephe kaplamasında kullanılan Katori taşı, kapı çevresi, pencere çerçeveleri, kemerler, sütunlar, sehpalar ve masalar gibi birçok ürünün yapımında da kullanılır. Yapılan bina kaplamalarında sıva kullanılmaz. Kireç ve beyaz çimento ile elde edilen özel bir harç kullanılır (Yılmaz vd., 2013: 322). Özellikle ön plana çıkan taş sanatı bugün Midyat'ın turizm sektörünü de oldukça etkilemiştir (Dalkılıç ve Aksulu, 2004: 319).

Midyat'ın geleneksel evleri kendine özgü mimari yapıları ile dikkat çeker. Geleneksel evlerde açık, yarı açık, kapalı, ıslak hacimler ve servis mekânları bölümleri mevcuttur:

- Açık mekânlar: Avlu, teras, dam.
- Yarı açık mekânlar: Eyvan, revak, balkon.
- Kapalı mekânlar: Oda, aralık.
- Islak hacimli mekânlar: Banyo, tuvalet, mutfak.
- Servis mekânları: Ahır, kiler.

Belirtilen alanların evlerde varlığı ailelerin sosyo-ekonomik yapısına göre değişiklik göstermektedir. Fazla oda, ihtişamlı süslemeler, geniş avlu zenginlik göstergesi olarak bilinir (Dalkılıç ve Aksulu, 2004: 319-321).

Geleneksel Midyat evlerinde *açık, yarı açık, kapalı, ıslak hacim ve servis* mekânlar da mevcuttur. Bu evlerde ***açık mekânlar*** genel olarak kare, kareye yakın şekilde tasarlanır. Avlu, teras, dam günlük işlerin görüldüğü yerlerdir. Açık mekânlar özellikle yaz aylarında aktif bir şekilde kullanılır. Geleneksel eve giriş avludan olur. Avlu yaz aylarında gündüz günlük işlerin yapıldığı, akşamları ise aile fertlerinin toplanıp oturduğu bir alandır. Avlu kadınların uzun vakit geçirdiği bir açık mekân unsurudur. Bunlar dışında geniş avluya sahip meskenlerde nişan, sünnet ve benzeri törenler yapılır (Dalkılıç ve Aksulu, 2004: 319).

Midyat geleneksel evleri birbirine çok yakın, avlulu veya bitişiktir. Yaz aylarında 40°C sıcaklığa ulaşan ilçe için avlular önemli bir serinleme alanıdır. Geleneksel evlerde avlular yeşillikten yoksun sadece sarı-beyaz kalkerlerin görüldüğü alanlardır. Avlularda ağaç olmamasının tek sebebi sıcak ve kurak mevsimler değildir. Kuraklığın yanında litolojik yapı da ağaç yetiştiriciliği için önemli bir engeldir. Kalkerli arazide bitki yetişmesi oldukça zordur avluda ağacın olması, bulunduğu alanın toprak dolgusu olduğunu gösterir (Uzun ve Kaplan, 2019: 78).

Avlularda günlük işlerin yapılması için bir kuyu bulunur. Taht ve tandırlarda avluda yer alır. Mahremiyet yöre halkı için önemli bir olgudur. Bu sebeple avlunun etrafı kesme kalker taşlarla yapılmış duvarlar ile kapatılır (Uzun ve Kaplan, 2019: 80). Midyat evlerinde avlu kadınlara ait bir mekân olarak bilinir. Mahrem bir niteliği var olduğu için dış dünya ile iletişimi kontrol altında tutar (Keskinbora, 2010: 40-41). Geleneksel evler avlunun etrafında şekillenir. Ev halkının ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanır. Avluda tuvalet, çeşme, niş¹⁹ ve çiçek saksıları bulunur. Avluda üst kata çıkılan merdivenler bulunur ve genellikle bu merdiven altları odunluk olarak kullanılır (Fotoğraf 3.32). Çamura karşı önlem amacıyla avlunun zeminine yer yer beton dökülmüştür (Karakaş ve Sami, 2016: 699).

¹⁹ Mimari yapılarda duvara açılan oyuklar.

Fotoğraf 3.32. Geleneksel Midyat Evlerinde Teras ve Avlu

Geleneksel evlerde, avlularda su kuyuları bulunur. Kuyuların varlığı ailelerin yer altı sularını en faydalı şekilde kullandıklarının kanıtıdır. Su kuyuları genelde mutfağa yakın olur. Koku olmasın, evin içi ıslanmasın ve temiz kalsın diye ıslak işler avluda kuyuya yakın yapılır (Kızıllan, 2011: 1375). Yaz aylarında avlular kuyu suyu ile ıslatılarak serin bir ortam yaratılır.

Geleneksel evlerde avludan sonra önemli olan açık mekânlar teras ve damlardır (Fotoğraf 2.32). Midyat içinde bulunduğu iklim bölgesinin özelliklerine bağlı olarak inşa edilen meskenlerde çatı yerine düz damlar mevcuttur. Damların etrafı korkuluklar ile sarılırmıştır. Korkuluklar arası delikler mevcuttur. Kışın yağın karlar bu delikler arasından atılır. Teras ve damlara kurulan demir tahtlar, yaz aylarında yörenin vazgeçilmez unsurudur. Yaz aylarında gündüzleri oturmak, yemek için kullanılan bu tahtlar geceleri ise uyku için kullanılır (Uzun ve Kaplan, 2019: 79).

Avlusu olmayan geleneksel evlerde kadınlar günlük işlerini dam ve teraslarda yapar. Yöre halkı teras ve damlarda kurutmalıklarını (biber, patlıcan) yapar (Karakaş ve Sami, 2016: 714). Dam ve terasların korkulukları oldukça süslemeli taş işçiliklerinden oluşur. Korkulukların yükseklikleri dam ve teras dışarıdan görünmeyeceği şekilde yapılır. Damlarda genellikle evin bacası ve oluklar (çörtenler²⁰) bulunur (Dalkılıç ve Aksulu, 2004: 318-319). Damlarda güvenlik amacıyla kilitli kapılar bulunur. Dam ve teraslar diğer açık mekânlara göre daha temiz olur ve bu nedenle kurutmalıklar, yiyecekler için tercih edilen alandır (Kaplan, 2019: 26).

²⁰ Yağmur sularını duvardan uzağa akıtan, saçak kenarından dışarı uzanmış oluklardır.

Midyat'taki teras ve damların litolojik yapıya uygun bir şekilde tasarlanması şehre olağanüstü bir hava kazandırmıştır. Geleneksel evlerin olduğu alana dışarıdan bakılınca adeta taraçalar halinde mistik bir manzara ile karşılaşılır.

Midyat geleneksel evlerinde açık mekânlardan sonra eyvan ve revak gibi *yarı açık mekânlar* da oldukça önem arz eder. Yaz aylarında serin ve gölgelik alanlar oluşturmak için eyvan ve revaklar yapılmıştır. Eyvan ve revak bir çeşit odalar arası geçişi sağlayan koridordur. Yaz aylarında odaların önünde bulunan eyvanlar kurtarıcıdır. Serin oturma alanlarıdır. Eyvanlar genellikle güneş ışınlarının geliş açısına göre güney ya da doğu konumludur. Bu konumlarda yapılan eyvanlar öğleden sonra güneş görmez, gölge ve serin olur (Manioğlu, 2007: 84). Eyvanın üç tarafı kapalı sadece avluya bakan yönü açıktır. Eyvan, iki oda arasında olan yarı açık mekân olarak tanımlanır (Fotoğraf 3.33). Eyvanlarda da günlük işler yapılabilir (Dalkılıç vd., 2014: 31).

Fotoğraf 3.33. Eyvan, Üç Tarafı Kapalı Sadece Avluya Bakan Yönü Açık Mekânlardır

Revak, avluyu saran kalın sütunlar üzerine inşa edilir. Revak da eyvan gibi üç tarafı kapalı, gölge ve serin bir bölümdür. Günlük işler burada yoğun olarak yapılır (Atakul vd., 2023: 481).

Geleneksel Midyat evlerinde balkonlar da dikkat çekicidir. Kare veya yarım daire şeklinde inşa edilir. Ancak Midyat'ın geleneksel evlerinde avlu, teraslar ve damlar daha çok kullanıldığından dolayı balkonlar işlevli değildir (Dalkılıç ve Aksulu, 2004: 320).

Geleneksel Midyat evlerinde oda ve aralık **kapalı mekânları** oluşturur. Odalar misafir ağırlanan, yemeklerin yenildiği, ailecek oturulan mekânlardır. Ailelerin ekonomik durumlarına göre misafir odaları ayrıdır. Misafir odaları evin kuzey tarafında olup diğer odalara göre daha gösterişli, büyük ve ferah olur (Fotoğraf 3.34). Oda içi işlemleri günlük kullanılan odalardan fazla ve içerisindeki mobilyalar daha özenlidir. Bu odalar geleneksel evlerde eyvanların iki yanında bulunur (Dalkılıç ve Aksulu, 2004: 320). Kapalı mekânlar kare veya dikdörtgen şekilde planlanır. Kapalı mekân sayısı yine ailenin ekonomik duruma ve ailedeki kişi sayısına göre inşa edilir. Hane halkına göre şekillenen odalar, erkek çocuğun evlendiği zamanlar avluya veya dama yeni bir tane eklenir (Dalkılıç vd., 2014: 30).

Fotoğraf 3.34. Geleneksel Midyat Evlerinde Misafir Odası Gösterişli, Büyük ve Ferahtır

Geleneksel Midyat evlerinde **ıslak hacim mekânları** arasında banyo, tuvalet ve mutfak oluşturur. Bu evlerde banyo yapı içerisinde fakat tuvalet avluda bulunur. Hatta tuvalet sokak kapısına en yakın yerde bulunur.

Mutfak ise kimi evlerde avluda ayrı bir bölme olarak bulunurken kimi yapıda evin içinde odanın bir köşesinde bulunur (Kuyumcu ve Aykal, 2019: 138). Eski geleneksel evlerde ise mutfak bulunmaz. Avlunun bir köşesinde yakılan ateş üzerinde yemekler pişer. Aile fertleri zaman içinde evlere eklemeler yapıp su tesisatları çekerek mutfağı oluşturmuştur (Dalkılıç ve Aksulu, 2004: 31).

Geleneksel Midyat'ın evlerinde *servis mekânları* arasında alt katlarda bodrumlar bulunur. Bu bodrumlar genelde ana kaya oyularak yapılan odacıklardır. Bodrumlar, ahır veya kiler olarak kullanılmaktadır. Bodrumlar, özellikle küçükbaş hayvancılığın yaygın olmasıyla daha çok ahır olarak kullanılmaktadır (Uzun ve Kaplan, 2019: 74). Ahır ve kilerin tavan yüksekliği düşüktür. Ana yapı malzemesi olan katori taşının kendine has özelliklerinden dolayı ahır ve kilerler yaz aylarında serin ve kış aylarında ise sıcak olur. Bu sebeple kilerdeki yiyecekler daha uzun süre saklanır. Güneş ışınlarını daha az alsın ve yiyeceklerin saklama ömrü uzasın diye kilerlerin pencere ve kapıları da genel olarak küçük yapılır (Kaplan, 2019: 25).

Midyat'ın çok kültürlü yapısı geleneksel meskenler üzerinde de oldukça etkili olmuştur. Taş evlerde işlemler, evin bölümleri ve kullanım amaçları halklara göre değişiklik göstermiştir. Örneğin Yezidi ve Süryani geleneksel taş evlerinde haremlik-selamlık bölümü bulunmazken, Müslüman (Türk, Arap ve Kürtler) halkın geleneksel evlerinde bu bölümler vardır (Karakaş ve Sami, 2016: 699). Diğer yandan baskılar ve korku sebebiyle Yezidi geleneksel evlerinde kapı, pencere, damlar demir korkuluklarla çevrili iken Türk, Arap, Kürt ve Süryani geleneksel meskenlerinde bu korkuluklar görülmez, sadece duvar üstlerine çalılar konmuştur (Kuyumcu ve Aykal, 2019: 138).

Midyat meskenlerini ön plana çıkaran taş işlemeciliğine bakıldığında zaman en ihtişamlı evler Süryanilere aittir. Asıl taş ustası olan Süryaniler işçiliklerini evlerine de yansıtmışlardır. Birçok dinsel sembolü, haç işaretini, Süryaniler için kutsal sayılan zeytin dalları ve barışı temsil eden güvercinleri neredeyse tüm Süryani evlerinin taş işlemlerinde görmek mümkündür. Bunlarla beraber kiliseler, manastırlarda muazzam bir taş işçiliği ile yapılmıştır. Yezidi meskenlerine bakıldığında ise yine dini semboller ön plana çıkmaktadır. Taş işlemeciliği bir tek meskenlerde değil, mezar taşlarında da kendini göstermektedir. Yezdiler için kutsal olsan Tavus kuşu her evin ön cephesine, kapı çerçevesine, mezar taşına işlenmiş bir şekilde görülür (Fotoğraf 2.1, 2.2, 2.3). Aynı

zamanda kutsal sayılan güneş de birçok yapı üzerinde kendini göstermektedir. Müslüman halka bakıldığı zaman daha sade meskenler göze çarpmaktadır. Taş işlemlerinde ise daha çok yörede yetiştirilen üzüm, asma ve güç temsil eden hayvan (aslan, kartal vb.) figürlerini görmek mümkündür.

Bir bölgede yaşayan eski halkların bıraktığı eserler, mimarı yapılar, kültürel unsurlar ve gelenek göreneklerin korunup nesiller boyunca aktarılması kültürel turizm olarak tanımlanır. Araştırma sahası olan Midyat'a bakıldığı zaman birçok uygarlığa ve halka ev sahipliği yapmış, geçmişten günümüze birçok kültürel turizm unsuruna sahip çok kültürlü ve potansiyelli bir ilçedir. Midyat turizm açısından oldukça zengin bir ilçedir. İlçenin kent dokusu, mimarı yapıları, kültürü önemli turizm öğeleridir. Bunun yanında Mardin-Diyarbakır-Batman gibi şehirler için kavşak noktası olan bu ilçe turistlerin uğrak yeri olmuştur (Keskinbora, 2010: 36). Midyat'ın geleneksel mimarisi, caddeleri ve sokakları turizm açısından önemli diğer öğeleridir (Fotoğraf 3.35).

Fotoğraf 3.35. Midyat'ın Geleneksel Mimarisi, Cadde ve Sokakları Turizm Açısından Önem Arz Etmektedir.

Birbirine yapışık evler, dar sokaklar, evlerin altında sokakları birbirine bağlayan geçitler/abbaralar şehrin mistik havasını ortaya çıkararak turistlere tam bir Orta Çağ şehri

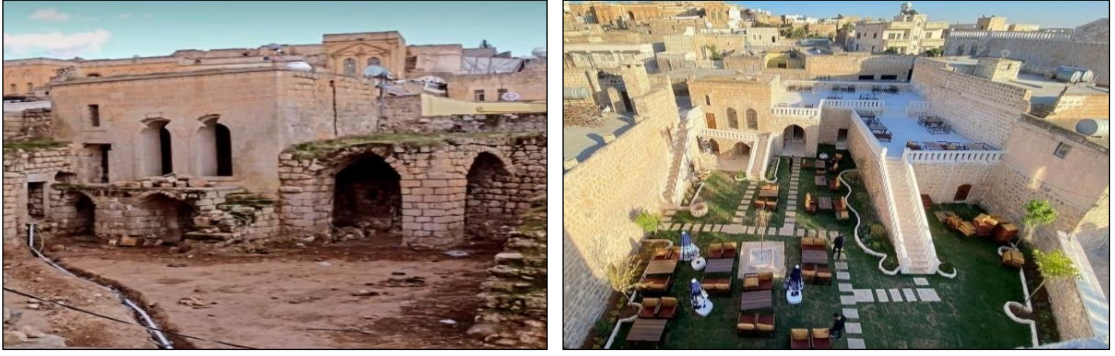
sunuyor (Fotoğraf 3.36). Şehir için önemli mimari yapılar olan abbaralar neredeyse her sokakta bulunur (Sevindi ve Daşdemir, 2011: 164).

Fotoğraf 3.36. Şehrin Mimarisinde Önemli Yapılardan Olan Abbaralar, Evlerin Altından Sokakları Birbirine Bağlayan Geçitlerdir.

Midyat şehirleşme sürecine girerken yapılan yeni konutlar geleneksel meskenlerden uzakta yapılmaya başlamıştır. Nüfusun artmasıyla konut ihtiyacı da artmıştır. Yapılan yeni binalar geleneksel evlerin içine karışmamıştır. Estel ve Midyat diye ayrılan bu ilçede yeni yapılar daha çok Estel kesimine doğru yönelmiştir. Bu durum ilçe turizmini ayakta tutmuş ve geleneksel, tarihi dokuyu da bozmamıştır (Sevindi ve Daşdemir, 2011: 164).

Her yıl binlerce yerli ve yabancı turist ağırlayan Midyat'ta yıkılan, harabeye dönmüş veya oldukça yaşlı olan meskenler restore edilerek turizme adanmaktadır. Harabe ve yıkılan meskenler yeniden inşa edilip restore edilerek kafeteryalara ya da konuk evlerine dönüştürülerek ziyarete açılmaktadır (Fotoğraf 3.37). Bu durum hem turizm açısından önemli gelişmelere neden olmakta hem de ekonomik açıdan bölge halkına yardımcı olmaktadır.

Fotoğraf 3.37. Midyat'ta Yıkılan, Harabeye Dönüşmüş Eski Meskenler, Restore Edilerek Turizmin Hizmeti Sunulmaktadır.

3.5. MUTFAK KÜLTÜRÜ

Güneydoğu Anadolu, tam olarak bir lezzet bölgesidir. Her yörenin, her şehrin kendine özgü mutfak kültürü vardır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan tarım ve hayvancılık gibi faaliyetler mutfak kültürlerini çok fazla etkilemiştir. Midyat da kendine has yemekleri ve mutfak kültürü ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin gözdelelerinden biri olmuştur. Midyat birçok alanda olduğu gibi mutfak kültüründe de çok kültürlü yapıdan etkilenmiştir. Midyat'ta yaşayan halkların çeşitli yemekleri mevcuttur.

Midyat'ta tarihi ve kültürel unsurlar kadar önemli ve turizme katkısı göz ardı edilmeyecek kadar fazla olan diğer faktör geleneksel yemeklerdir. Midyat'taki mutfak kültürünün bu şekilde çeşitli olmasının nedeni aslında coğrafi konumudur. Eski çağlarda İran, Roma, Türk ve Arap medeniyetleri arasında bir kavşak noktası olmuştur. Günümüzde ise Arap ve Türk medeniyetleri arasında bir kavşak noktası konumundadır. Midyat'ın birçok halka ev sahipliği yapması, yemek kültüründe de çeşitliliği sağlamış ve zengin bir mutfak kültürüne sahip olmuştur. Midyat yemeklerinde Arap esintisi çok fazladır. Bunun sebebi ise Arap kökenli halk, bir dönem çalışmak için Beyrut, Şam ve Kamışlı gibi Arap ülkelerinin şehirlerine göç etmiş ve maddi birikimler sağlamıştır. Birikimlerden sonra Midyat'a geri dönmüş ve böylece Arap yemeklerini kendi yemek kültürlerinin entegre etmişlerdir (Günel, 2005: 108).

Midyat'ın topoğrafya çeşitliliği de yemek kültürü ile etkileşim içindedir. Midyat ve çevresinde ovaların, vadilerin ve platoların geniş alanlara yayılmış olması tarım ürünlerinde çeşitliliğe neden olmuştur. Bu tarımsal çeşitlilik mutfak kültürüne yansımıştır. Midyat'ta tarım ve bağcılık gibi faaliyetler kadar varlık gösteremese de hayvancılık da önemli bir ekonomik faaliyettir. Hatta Midyat için yemek kültürünü etkileyen en önemli

kaynaktır. Midyat’ın düz alanlarında en çok beslenen küçükbaş hayvan koyundur. Küçükbaş hayvan etlerini neredeyse her yemekte kullanırlar (Günel, 2005: 109).

Midyat’ta özellikle Arap ve Kürt halkı et ağırlıklı yemekler yapar. Et yemeklerinin yanında hamur işleri de meşhurdur. Yapılan et yemeklerinin yanında mutlaka bulgur pilavı yerini alır. Arap ve Kürtlerde yaygın olan yemekler arasında;

- Çiğ köfte, Midyat’ta yumurta ile yapılır. Yerel dilde ‘acin’ adı verilir.
- Aya köfte adı verilen yemek bir tür içli köftedir. Kızartılarak yapılır. Yerel dilde ‘ırok’ adı verilir.
- Bulgur ve mercimek ile yapılan mercimekli köfte oldukça sevilen beş çayı yemeğidir. Yerel dilde ‘belloğ’ adı verilir.
- Küçükbaş hayvanın bağırsak ve karnı ile yapılan işkembe dolması oldukça meşhurdur. Özellikle Arap ve Kürtler için çok sevilen bir yemektir. Yerel dilde ise bu yemeğe ‘kibe’ denir (Atış, 2017: 230).
- Kaburga dolması, oğlak veya kuzunun sağ kaburgası iç pilav ile doldurularak yapılır. Yerel dilde ‘kabrağeye’ denir (Fotoğraf 3.38).

Fotoğraf 3.38. Kaburga Dolması (Kabrağeye), Oğlak veya Kuzunun Sağ Kaburgası İç Pilav İle Doldurularak Yapılır.

Midyat Kürtleri için olmazsa olmaz olan ‘tırşık’, türlü benzeri bir çeşit sebze yemekleridir. Kavurucu yaz sıcaklarını sebze kurutmak için kullanan halk bu yemeği genellikle kış aylarında yapar (Aydemir, 2021: 98). Yapılan yemeklerin çoğu et ile yapılır ve çok fazla baharat kullanılır. Sebze yemekleri yapılırsa bile içine et katılır. Midyat’ta özellikle köfteler ve dolmalar meşhurdur (Yılmaz, 2009: 67).

Midyat’ta yaşayan Yezidi mutfağına bakıldığında zaman çok bir farklılık görülmez. Midyat’taki Yezidi nüfusunun büyük bir kısmı Kürtleşmiştir ve bu sebeple mutfak kültürleri neredeyse aynıdır. Fakat Yezidiler küçükbaş hayvan tüketmez, daha çok büyükbaş hayvan ve bazı kümes hayvanları tüketimi vardır. İnanışları gereği horoz, balık, koyun, tavşan gibi hayvanların tüketimi haram ve yasaktır. Bu etler dışında lahana, fasulye, börülce, bakla ve marul da yine dini inanışlarınca yasak ve haramdır (Turan, 2015: 119-120).

Süryaniler çok fazla kültür çevresi ile iç içe olan kadim bir halktır. Süryani yemek kültürünün en temel malzemesi tahıl ürünleridir. Et ve et ürünleri pek yer edinememiştir. Oruçlarda hayvansal gıdaların yasak olması ve senenin neredeyse yarısında oruç tutmalarının bu durum üzerinde önemli bir etkisi vardır. Fakat son zamanlarda yavaş yavaş et kültürü yer edinmeye başlamıştır. Süryanilerin mutfak kültürü de yaşadıkları halk ile neredeyse aynıdır (URL 8). Süryanilerde kırmızı et ile yapılan (hayvanın but kısmı) ‘dobo’, bulgur ile tandırda yapılan ‘kursikat’ (yağ ve yumurta ile yenir) gibi önemli ve yöresel yemekler bulunmaktadır. Bunların yanında Midyat halkının genel mutfak kültüründe yer alan içli köfte (kütle), kaburga dolması, kıbbe (içi ve dışı etten oluşur) gibi yöresel yemekler vardır. Bu yemekler konusunda halk arasında tartışmalar mevcuttur. Araplar ve Kürtler yemeklerin kendi mutfağına ait olduğunu savunurken Süryaniler de yemeklerin kendi mutfaklarına ait olduğunu belirtir.

Süryani yemeklerinde baharat kullanımı çok fazladır. Hemen hemen her yemeğe ve salataya baharat katılır. Hatta salatalar için Midyat’ta yaşayan Süryaniler yurt dışından (İsveç, Almanya.) özel salata baharatı getirirler. Bu baharatlar genellikle vegan olur. Diğer geleneksel yiyecek ise ‘Paskalya Çöreği’dir. (Fotoğraf 3.39). Paskalya çöreğinin en önemli özelliği içinde mahlep ve 7 çeşit baharat bulundurmasıdır. Genellikle bayramlarda yapılır. Gelen misafirlere ikram edilir²¹.

²¹ Manuella Onar (esnaf) ile 25.05.2021 tarihinde Midyat’ta yapılan görüşme sonu elde edilen bilgiler.

Fotoğraf 3.39. Süryanilerin geleneksel yiyeceklerinden biri de yapımında mahlep ve 7 çeşit baharat bulunan Paskalya Çöreğidir.

Süryani şarabı Mezopotamya'nın en önemli ve eski öğelerinden biridir. Yakın zamana kadar bağlarda yetiştirilen üzümler evlerde şarap haline getirilirdi. Toplanan üzümler 7 gün boyunca güneşte bırakılır ve sonra üzüm sıkma teknelerine alınır, ayakla ezilerek suyu çıkarılır (Fotoğraf 3.40). Sıkılan su büyük bidonlara alınır, 7 gün daha güneş altında bekletilir ve üzüm suyu şarap halini alır. Daha sonra bidonlar ev içine alınır sıcakta 40 gün daha bekletilir (Fotoğraf 3.40), böylece hazır hale gelir (URL 9).

Fotoğraf 3.40. Süryani Şarabı İmal Edilirken Üzümler Ayakla Çiğnenir ve Şıra Yedi Gün Daha Güneş Altında Dinlendirilir (Foto: URL 9).

Şarap içine ekstra alkol veya herhangi bir katkı maddesi kullanılmaz. Fermantasyonu kendi kendine yapılır. Dünya üzerinde de çok meşhur olan Süryani şarabı artık günümüzde eskisi gibi evlerde çok nadir olarak üretilmektedir. Ancak çok az da olsa bazı Süryani köylerinde geleneksel usullerle imalata rastlanılmaktadır²². Köyde yaşayanlar evde üretime devam etmektedir. Teknolojinin gelişmesi ile eski usul terk edilmiş yerini fabrika üretimi şaraplara bırakmıştır (Fotoğraf 3.41).

Fotoğraf 3.41. Süryani Şarabı İmalatında, Eski Usuller Terk Edilmiş Yerini Fabrika Üretimi Almıştır.

Midyat yemekleri kültür turizminin önemli bir unsurudur. Midyat ve Mardin bulunduğu konum itibarıyla Arap kültürü ile iç içedir. Sembusek (şamböreği) kiliçe, lebeniye gibi mahalli yemekler oldukça ün kazanmıştır (Koçoğlu, 2006: 89). Bu yemekler dışında kurutulmuş ekmek olan peksimet, acur, pekmezli yumurta, erik yahnisi (alluciye), badem şekeri ve leblebi çeşitleri de Midyat yemek kültürünün önemli öğeleridir (Keskinbora, 2010: 37). Yemekler arasında coğrafi tescil almış olanları; İçli Köfte (İkbebet) ve Kiliçe Çöreği (Fotoğraf 3.42), Şam böreği (Sembusek), İşkembe Dolması (Kibe), Kaburga Dolması (Kaprageye), Badem Şekeri ile Midyat Dağ İnciri oluşturur.

²² 4 Manuella Onar (esnaf) ile 25.05.2021 tarihinde Midyat'ta yapılan görüşme sonu elde edilen bilgiler.

Fotoğraf 3.42. Midyat'ta Coğrafi İşaret Almış Yemekler Arasında İklı Köfte (İkbebet) ve Kılıç Çöreği de Bulunmaktadır.

SONUÇ

Kültür, bir topluluğu diğer topluluktan ayıran önemli bir özelliktir. Geçmişten geleceğe, her zaman değişen, dinamik bir olgudur. Kültür halkların kendilerine özgü örf, adet, din, inanç, sanat ve benzeri birçok unsuru ele alır. Toplumlar için önemli olan kültür, yaşam tarzlarını önemli derecede etkiler. Mevcut toplumun yaşam tarzı dışında siyasi olgularına da etki etmektedir. Kültürden sonra diğer bir önemli kavram çok kültürlülüktür. Özellikle günümüz dünyasında oldukça yaygındır. Bir alanda birden fazla kültürün beraber yaşaması olarak tanımlanan çok kültürlülük en az kültür kadar toplulukların yaşam tarzlarına etki etmektedir. Bu tarz toplumlarda çatışmalar olmadan halklar eşit bir şekilde ve barış içinde yaşamaktadır. Çok kültürlülüğün en önemli özelliği alan içerisinde hâkim bir kültürün olmamasıyla birlikte farklı olan bütün kültürlerin bir arada kabul görülmesidir.

Türkiye genel olarak çok kültürlü bir yapıya sahip bir ülkedir. Genelden özele gidilecek olursa Türkiye’de bulunan birçok il ve ilçe de kendi içerisinde oldukça fazla kültür barındırmaktadır. Araştırma konusu olan Midyat, çok kültürlü yapıya sahip olan ilçelerden biridir. Midyat bu çok kültürlü yapı sayesinde medeniyetlerin beşiği, diller ve dinler kenti olarak anılmaktadır.

Müslümanlar, Süryaniler, Yezidiler gibi birçok farklı kültürleri bir arada barındıran Midyat, Mezopotamya ovasına açılan bir parçadır. İçinde barındırdığı farklı halklar yıllar boyunca beraber yaşamış ve günümüzde de yaşamaya devam etmektedir. Midyat’ta bir yerde ezan okunurken aynı yerden çan sesi duymak, aynı karede cami minaresi ve kilise çanı görmek mümkündür. Bu kareler Midyat’ın çok kültürlü bir yapıya sahip olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Midyat’ın asıl halkı olarak bilinen Süryanilerin tarihi M.Ö. 300’lü yıllara kadar dayanmaktadır. Süryanilerin ataları olan Aramiler Midyat’ı hâkimiyet altına almasıyla Midyat’ın Hristiyan dünyasında önemi artmıştır. Günümüzde de Midyat Hristiyanlar için kutsal bir bölgedir. Her sene Mor Gabriel (Deyrul Umur) Manastırı’nı binlerce Hristiyan ziyaret etmektedir. Hz. Ömer döneminde Müslümanların himayesinde yaşayan Süryaniler, Osmanlı Devleti himayesine girene kadar Anadolu’da azınlık haline gelmişlerdir. Osmanlı dağılma döneminde kışkırtılan azınlıklardan ayrılarak yaşadıkları topraklara sadık kalmıştır. Hatta Millî Mücadele döneminde Mustafa Kemal

ATATÜRK'e bağlılıklarından taviz vermemişlerdir. Midyat sınırlarında yaşayan gayrimüslümler, Müslüman yönetimlerinden memnun kaldığı için yaşadıkları yerleri terketmek yerine yerli halk olarak kalmayı tercih etmiştir. Süryaniler çoğu zaman iyi komşuluk ilişkileri kurarak, ilçenin bir parçası olmuştur. Hatta 2014 yılı itibariyle göç eden aileler de kademeli bir şekilde dönmeye başlamıştır. Bu geri dönüşler nüfus artış hızı azalan ilçe için önemli bir nüfus kaynağı haline gelmiştir.

Yezidiler ise 16. yüzyılda Osmanlı himayesine girerek Midyat'ta yaşamaya başlamıştır. Kendilerini 'Güneşin Çocukları' olarak adlandıran Yezidiler, Irak'ın Şengal dağlarından göç ederek Midyat'a yerleşmiştir. Tarihleri boyunca çok zor şartlarda varlıklarını sürdürmeye çalışmış, siyasi ve halk baskılarından çok fazla etkilenmiştir. Günümüzde de çoğunluğu Avrupa ülkelerine göç etmiş ve Midyat'ta ise çok az nüfusa sahiptir. Yezidilerin de Süryaniler gibi kendi topraklarına geri dönecek ortamların sağlanması, halk içerisindeki baskının kırılması ile sağlanabilir. Geri dönüş yapacak ailelerin de ilçe nüfus artışına katkısı önemli bir unsur olarak görülebilir.

Midyat'a Müslüman halkın yerleşmesi ise Abbasiler döneminden itibaren başlamıştır. Bölgeye yerleşen Müslümanlarla birlikte Midyat etnik köken bakımından zenginleşmeye başlamıştır. Özellikle Arap, Kürt ve Türk Müslüman halkları yerleşmiştir. Araplar bu dönemde Türk-Arap orduları kurularak Midyat'a yerleştirilmiş ve yerleştikleri köylere yüz ordugâh anlamına gelen 'mahallemi' adı verilmiştir. Pers ve Medler'in torunları olan Kürtler ise 1800'lü yıllarda Midyat'a yerleşmeye başlamıştır. İlk dönemlerde birkaç köye yerleşen Kürtlerin zamanla nüfusu artmıştır. Yaklaşık 2000'li yılların başlarında ise Süryanilerin göç etmesiyle boş kalan köylere yerleşmişlerdir. Günümüzde Kürt ve Süryanilerin yoğun olarak yaşadığı yer eski Midyat'tır. Arap nüfus Estel kesiminde daha yoğundur. Yezidiler ise daha çok kırsal alanlarda yaşamlarını sürdürmektedir.

Ocaklardan çıkarılan kaya blokları atölyelerde işlenerek inşaat sektöründe oldukça yaygın bir şekilde kullanılır. Kireç taşlarının yaygın olması taş atölyelerinin gelişmesini sağlamıştır. Eski taş ustaları Süryanilerden oluşurken günümüzde açılan taş ocaklarında verilen eğitimler ile yöre halkından birçok taş ustası yetişmiştir. Midyat'ta güncel olarak 15 adet taş atölyesi aktif haldedir. Arazinin verdiği imkanlar doğrultusunda atölye sayısı artırılarak yetiştirilen ustalara iş imkanları sağlamak mümkündür. Taşlara yapılan

işlemeler birçok insanın dikkatini çekmektedir. Taş ocaklarında çıkarılan kesme kireç taşları kimi zaman işlenerek kimi zaman ise hammadde şeklinde yurt içinde birçok şehre ulaştırılmaktadır. Zaman içerisinde taş işçiliği Midyat ekonomisinde önemli bir yer edinmiştir. Taş işlemeciliği ekonomik bir faaliyetin yanında bir el sanatıdır. Modern çağın getirdiği yeniliklerle gençlerin el sanatlarından uzaklaşması problemi taş işlemeciliğinde de görülmektedir. Yeni nesiller de taş ustası görmek pek mümkün olmamaktadır. Bu durumu ortadan kaldırabilmek için meslek liselerine gerekli bölümler açılarak, halk eğitimlerde ücretsiz kurslar verilerek hatta atölyeleri staj alanları haline getirmek gibi alternatif çözümler sunulabilir. Taş işlemeciliği sanatı Midyat'ın için önemli bir kültürel unsurdur. Bu sebeple nesilden nesillere devam ettirilmelidir.

Midyat, Mardin-Midyat eşiği üzerinde yer alır. Güneydoğu Toroslarının güneyinde bulunan Mardin- Midyat eşiği, Suriye-Irak sınırı ve Cudi Dağı arasında bulunan Kızıltepe, Nusaybin ve Cizre (Şırnak) ovalarından oluşur. Bu alandan fay hattının geçmemesi ve masif bir arazi olması sebebiyle deprem aktivitelerinden etkilenmemektedir. Hatta Midyat ülkemizde üçüncü deprem bölgesinde yer almaktadır. Tarihi boyunca deprem aktivitelerinden etkilenmediği ve can, mal kaybı yaşanmadığı bilinmektedir.

Midyat arazisinin karstik olması meskenler üzerinde etkili olmuştur. Yapılan bütün geleneksel evlerde kalker taşı kullanılmıştır. Midyat taşından yapılan meskenler iklimle ilişkili olarak inşa edilmektedir. Küçük pencereler, kalın duvarlar yazın sıcaklardan etkilenmeyecek şekilde tasarlanmıştır. Bahçelerde yapılan eyvan ve revaklar yaz aylarında serinleme alanı olarak kullanılmaktadır. Fakat günümüzde modern yapıların ortaya çıkmasıyla geleneksel ev projeleri terk edilmiştir. Çok katlı binalar, büyük pencereler, avlusuz ve damsız evler yaygınlaşmıştır. Eski Midyat kesiminde çok fazla bu tür binalar görülme de şehirleşenin hızla artması sonucu zaman içerisinde geleneksel yapılar büyük binalar arasında kaybolma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu durumu önlemek için en önemli tedbir geleneksel meskenlerin bulunduğu bölgeye imar izinlerinin verilmemesi olur. Birçok mahalle parsel olarak sit alanı ilan edilmiş olsa da bu alanlar genişletilmeli ve ilçenin mistik havası korunmalıdır.

Özellikle evlerin yapımında kullanılan kalker taşının açık renkli olması yaz aylarında güneş ışınlarını yansıtmakta oldukça etkilidir. Kalker taşının bu özelliği

sayesinde Midyat'ta modern yapıların kaplamasında da kalker taşının kullanılması yaygınlaşmıştır. Midyat çarşısının içinde mistik görüntü bozulmadan yapılan kafe ve restoranlar yaz aylarında hem yerli halk için hem de gelen turistler için serinleme noktası olmuştur. Özellikle eski konaklar ve yıkılan, harabe evler restore edilerek halkın hizmetine sunulmaktadır. Bu da Midyat çarşısını uğrak bir bölge haline getirmiştir.

Sıcak ve kurak bir iklime sahip olması birçok ekonomik faaliyeti etkilemektedir. Özellikle ilçede sulu tarım yerine kuru tarım yapılmaktadır. Güneydoğu Anadolu Projesi ile sulama imkânları arttırılmaya çalışılsa da ilçe tarımında pek fazla bir gelişme olmamıştır. Birincil faaliyetler içinde ilk sırayı tarım alsa da günümüzde turizm ve hizmet sektörü ön plandadır. Tarım faaliyetlerinin arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Kuraklığa dayanıklı ürünlerin yetiştirilmesi yaygınlaştırılmalıdır. Bölgede bulunan halk tarım faaliyetleri hakkında bilgilendirilmeli ve en doğru tarım yöntemlerinin kullanılması yaygınlaştırılmalıdır. Bu çalışmalar sonucu ilçe merkezi ve köylerdeki verimli kolüvyal topraklar değerlendirilebilir. Tarım ile ilgilenen aileler için önemli istihdam olanakları sağlanır.

Midyat ilçesinin önemli derecede turizm potansiyeli bulunmaktadır. Hem maddi kültür öğeleri hem de manevi kültürü turizm için önemli çekici unsurlardır. İlçede bulunan tarihi konaklar, camiiler, kilise ve manastırlar turistlerin ilgisini çekmektedir. Özellikle şehrin dikkat çeken bir diğer özelliği de kilise sayısında görülmektedir. Nitekim Eski Midyat, tarihi kiliselerin (6 adet), tarihi camilerden (2 adet) fazla olduğu Türkiye'deki tek yerleşmedir (Günel, 2006: 113)²³. Böylece Midyat içerisinde bulundurduğu mimari yapılar ve geleneksel taş evleri sayesinde tam bir orta çağ şehrini anımsatmaktadır. Camiler, hanlar, kilise ve manastırlar Midyat'taki önemli maddi kültür öğeleridir. Binlerce yıl dimdik ayakta duran bu mimari eserler bugün Midyat kültür turizminin göz bebeği durumundadır. Bütün eserlerde ince işçiliklerle yapılan taş oymaları ön plana çıkmaktadır. Sahada yaşayan bütün halklar eserlere kendi kültürlerinden bir motif işlemiştir. Bölgede yetişmeyen zeytin ağaçları kutsal kabul edildiği için kilise duvarlarına oyulmuştur. Camilerin duvarlarında yörede yetişen üzüm, asma dalları ve yonca gibi bitkiler işlenmiştir. Güneş'in doğudan doğması, kilise ve

²³ Estel kesimindeki tarihi camiler bile eklendiğinde, tüm şehirdeki tarihi cami sayısı (4 adet), kilise sayısını (1'i manastır olmak üzere 7 adet) geçememektedir. Ancak cemaatleri azaldığı için, pazar ayinleri bu kiliselerde dönüşümlü olarak yapılmaktadır (Günel, 2006: 113).

camilerin konumlarında rol almıştır. Bütün bu durumlara baktığımızda din, kültür ve coğrafya ilişkisi göze çarpmaktadır. Bakım ve onarımları sürekli ve doğru bir şekilde yapıldığı sürece de ilçenin en önemli kültürel unsurları olarak kalmaya devam edecektir. Restorasyonlar sayesinde ihtişamlı bir şekilde ayakta duran bu yapılar gelecek nesiller için de önemli bir miras olacaktır.

Midyat'ın geleneksel ve mistik yapısı yurt içi ve yurt dışı turistlerinin ilgisini çekmektedir. Her yıl binlerce turist ağırlayan Midyat konaklama ve ulaşım açısından yetersizdir. Gelen turistler uygun ve konforlu otel veya konaklama yeri bulamamaktadır. Bu sebeple Midyat gelen turistler için bir uğrama noktası, yani geçiş noktası konumundadır. Yapılan yatırımlar ulaşım ağları geliştirilip konaklama imkânları arttırılmaya çalışılmaktadır. Böylece gelen turistler açısından ulaşım sıkıntısı giderilmiş, konfor ise artmış olacaktır. Özellikle Yeni Midyat kesiminde otel ve hotellerin sayısı arttırılarak konut sıkıntısını gidermek mümkündür. Gelen turistlerin konaklamadan gitmesi hem turizm açısından hem de esnaf açısından olumsuz bir durumdur. Konaklama imkanları arttırılarak, gelen turistlerin kalmasını sağlamak esnafı kalkındırmak adına önemli bir adımdır. Yeni nesil bungalov evleri merkezden uzak olmamak şartıyla inşa edilerek turistlerin bu mistik şehirde kalma süresini arttırmak mümkündür.

Özellikle 2000'li yılların başlarında mimarisi ile dikkat çeken Midyat, birçok dizi ve filme ev sahipliği yapmıştır. Dizilere konu olan bazı durumlar (töre, kan davası vb.) günümüzde gerçeği yansıtmasa da mimari açıdan izleyiciye görsel şölen sunmaktadır. Bu durum, Midyat'ın ilgi odağı haline gelmesine vesile olmuştur. Fakat son yıllarda dizi ve film ilgisi kaybolmuştur. Yapılacak projeler, tanıtımlar ve özellikle sosyal medyayı doğru kullanım ile film ve dizi ilgisi arttırılmak amaçlanabilir. Midyat tanıtım belgeselleri çağın teknolojileri kullanılarak ilgi odağına dönüştürmek mümkündür. Belediye ve kaymakamlık resmi sosyal medya hesapları aktif olarak kullanmak çağın en gerekli unsurlarından biridir. Özellikle tanıtım videoları bu sayfalarda paylaşılarak turizmin daha da canlanmasına katkı sağlayacaktır.

Midyat, giyim kültürü çok fazla çeşitlilik göstermemekle birlikte modern çağa ayak uyduran bir yapıya sahiptir. Giyim kültürü 2000'li yılların başına kadar yöresel kıyafetler ile devam ederken gelişen çağla birlikte yöresel kıyafetler terk edilerek modernleşme yolunda ilerlemiştir. Eski zamanlarda kullanılan entari, puşu, bindallı, şalvar, derpi gibi

kıyafetler günümüzde yerini kumaş ve kot pantolonlara, elbiselere, spor ve topuklu ayakkabılara yerini bırakmıştır. Fakat yaşlılarda bu durum tam tersidir. Günümüzde hala entari, şalvar, puşu kullanan yaşlı nüfus mevcuttur. Bu durum özellikle kırsal kesimlerde ön plana çıkmaktadır.

Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaygın olan dövme kültürü, Midyat ve çevresinde ‘deq’ olarak anılır. Bir çeşit dövme olan deq özellikle kadınlar arasında yaygındır. Bunun nedeni kadınların özellikle deqleri süs eşyası, yani bir nevi takı olarak kullanmasıdır. Midyat’ta bu kültür hem Müslümanlarda hem Süryanilerde hem de Yezidilerde görülür. Dini açıdan Müslümanlarda pek kabul görülmeyen deq özellikle Yezidiler ve Süryaniler arasında yaygındır. Bir arada yaşayan kültürlerin birbiriyle etkileşiminde önemli bir örnektir. Her halk yapılan dövmelere kendi kültürlerinden motifler eklemiştir. Eskiden kısıtlı imkânlarla ile yapılan dövmeler (deq) günümüzde çok yaygın olmasa da sanat atölyelerinde profesyonel bir şekilde yapılmaktadır.

Anadolu’da her yörenin kendine özgü halk oyunları mevcuttur. Şehirden şehre değişiklik gösteren halk oyunları aynı şehir içinde de değişiklik göstermektedir. Midyat’ın çok kültürlü yapısı halk oyunlarına da yansımıştır. Süryanilerin farklı, Arapların ve Kürtlerin farklı halk oyunları mevcuttur. Fakat uzun yıllar beraber yaşayan bu halklar birbirinden etkilenmiş ve halk oyunlarında benzerlikler ortaya çıkmıştır. Özellikle Reyhani ve çepikli gibi oyunları Midyat’ta yaşayan tüm halklar düğünlerde, törenlerde kullanmaktadır. Reyhani oyunu Mardin ve Midyat ile özdeşleşmiş bir halk oyunudur. Günümüzde yalnızca okul gösterilerinde kullanılan Reyhani nadir de olsa düğünlere sahne olmaktadır. Midyat Konuk Evi’nde ise gelen turistlere halk oyunlarını tanıtmak amacıyla belirli günlerde küçük gösteriler yapılmaktadır. Fakat günümüzde bu halk oyunları unutulmaya yüz tutmuştur. Modernleşme ile farklı danslara yönelen halk, kendi halk oyunlarına yer vermemeye başlamıştır. Özellikle Reyhani oyunu için kurslar açılıp ve bu kültürel miras gelecek nesillere aktarılmalıdır. Özellikle yaz aylarında turizm açısından dikkat çeken gelenekselleşmiş bir etkinlik olması hem esnafa katkı sağlar hem de halk oyunlarının diri tutulması açısından önemli bir çalışma olur.

Midyat’ta ön plana çıkmış ve tüm ülkeye yayılmış olan telkâri işlemeciliği, gümüşçülük ilçenin en önemli el sanatıdır. Telkâri işlemeciliğini ilk başlarda sadece Süryani ustaları yaparken daha sonra yöre halkından Müslüman ustalar da yetişmiştir. Bir

dönem sorun olan usta eksikliği zamanla Belediyenin açtığı kursalar, meslek lisesinde açılan telkâri işlemeciliği bölümü ve Artuklu Üniversitesi Midyat Meslek Yüksek Okulu'nda açılan kuyumculuk takı ve tasarım bölümü bu alanda ustaların yetişmesini sağlamıştır. Çok ince bir işçilik isteyen telkâri sanatında küçük bir kolyenin yapımı günler hatta haftalar sürebilmektedir. Atölyelerde yapılan bu takılar, aksesuarlar ülkenin dört bir tarafına satılmaktadır. Bununla birlikte Midyat'a gelen turistlerin bir numaralı uğrama noktası telkâri atölyeleri ve gümüşçülerdir. İlçenin ekonomisinde büyük bir yere sahip olan Gümüşçüler Çarşısı, Midyat çarşısının merkezinde yer almaktadır. Günümüzde fabrikasyon üretimler sayesinde telkâri atölyeleri dükkanlarda küçük bir köşe olarak bulunan atölyeler haline gelmiş ve usta sayısının azalması gibi problemler ortaya çıkarmıştır. Bunun yanında az da olsa yapılan keçe dokumacılığa da aynı problem ile karşı karşıyadır. Keçe dokumacılığı küçük baş hayvancılıkla bağlantılı olarak yapılmaktadır. Midyat'ta zaman içerisinde verim ve bakımsal gibi problemlerden ötürü azalan küçükbaş hayvan yetiştiriciliği keçe dokumacılığını da etkilemiştir. Bu tür el sanatları ilçenin önemli kültürel unsurlarıdır. Fakat zamanla kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu problemlerin ortadan kaldırılması nesilden nesle aktarılması zor olsa da yer çalışmalar ile tekrar canlandırmak mümkündür. Devlet desteği veya özel destekler ile hobi kursları açmak, özellikle bu el sanatlarında kadın girişimcilerin desteğiyle istihdam yaratmak oldukça mümkündür.

Midyat'ın çok kültürlü yapısı sayesinde ilçede birçok farklı bayram kutlanmaktadır. Yezidiler ve Müslümanlara ait çok fazla bayram yokken Süryanilerin oldukça fazla bayramı ve dini günü mevcuttur. Midyat'ta kutlanan bayramlarda her halk diğer halkın bayramına saygı duyar. Müslümanlar, Süryanilerin Doğuş bayramını kutlar, Süryaniler bu bayramlarda süslenmiş yumurtalar dağıtır. Aynı şekilde Ramazan ve Kurban bayramlarında Süryaniler, Müslüman halk ile bayramlaşır. Özellikle Ramazan ayı boyunca açık olan kafe ve lokantalarının önüne brandalar çeker, iş yerlerinde, Müslüman halkın olduğu yerde yeme-içmelerine dikkat etmektedirler. Ramazan ayında Süryanilerin bu şekilde saygı göstermeleri büyük beğeni toplamaktadır. Diğer yandan Yezidi bayramları ise daha çok kendi içlerinde kutlanır. İkili ilişkilerin oldukça geliştiği bir bölge olan Midyat'ta davet ettikleri Müslüman veya Süryani ailelerde bu bayramlara katılabilir. Az nüfusa sahip olan Yezidiler bayram dönemlerinde kendileri için önem arz eden Güven (Bacine) köyünde toplanarak bayramlarını kutlarlar.

Bu çalışma, Midyat ve çevresindeki kültür öğelerinin insan ve doğa ile ilişkilerini ortaya koyan bir araştırmadır. Midyat'ta yaşayan halkların kültürleri ve geçmişleri ele alınmıştır. Midyat'ta bulunan camiler, kiliseler, manastırlar, el sanatları, geleneksel evler, mutfak kültürü ve halk kültürü ön planda tutulmuştur. Midyat'ın genel olarak kültür coğrafyası ele alınarak dergi yazıları, makaleler, kitaplar ve arazi üzerinde yapılan gözlemler ele alınarak geçmişten bugüne Midyat'ın kültür coğrafyası değerlendirilmiştir. Halklar arası kültürel etkileşime birçok kez değinilmiş ve kültürleşmenin etkileri anlatılmıştır.

Bütün bu çalışmalar sonucunda Midyat'ın çok kültürlü yapısının günümüzde de devam ettiği, kültürel unsurların korunması çalışmaları yapıldığı kanısına varılmıştır. İlçede ilan edilen sit alanları ile Midyat tam bir açık hava müzesi haline getirilmiştir. Sürdürülen çalışmalar sayesinde Midyat'ın kültürel coğrafyası bozulmadan korunmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Acat, Y. (2016). “Mhallemi Lehçesinde Kullanılan Atasözü ve Deyimlerin Fasih Arapça’da Kullanılan Atasözü ve Deyimlerle Mukayesesi”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 701.
- Akalın İ. E. (2016). *Medyada Temsil ve Türkiye’de Dini Bir Azınlık: Ezidiler*, (Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 42-43.
- Akbaş, M. (2019). “Kürtler”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Cilt Ek-2, 115-118.
- Aksan Kanat, N. (2018). *Midyat İlçesinin Kırsal Yerleşim Sistemi Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi), Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyüz Öztokmak Ç., Altun I. (2023). “Geleneksel Mardin Halk Dansı ve Müziği Reyhani Üzerine Bir İnceleme”, *Türkish Studies-Language*, 18(3), 1473.
- Albayrak, K. (2011). *Günümüz Ortadoğu Coğrafyasında Süryaniler*, Sakarya: Ortadoğu Yıllığı, 617-618.
- Altunkaya, S. (2019). *Bir Kültür Coğrafyası Araştırması: Teke Yöresi Tahtacılar Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alp, M., Tarkan, G., Güzel G. (2012). 81 İlde Kültür ve Şehir Mardin, 1.Baskı, İstanbul
- Anşın, G., Kara, B. (2023). “Mardin’de Din ve Döve (Deq) İlişkisi”. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 72.
- Arınç, K. (2016). *Doğal Beşerî İktisadi ve Siyasal Yönleriyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri*. Erzurum: Eser Ofset Matbaacılık.
- Arslan, H. (2019). *Artuklular Döneminde Mardin*. (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslanoğlu, İ. (2000). “Kültür ve Medeniyet Kavramları”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 15, 12-18.
- Atar, F. (2011). “Teşrik”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, XL, 575-576.

- Atış, M.H. (2017). “Mardin Araplarının Sosyokültürel Yapısı ve Bilinmeyen Yönleri”, *Genç Akademisyenler Sempozyumu-3*, 230.
- Ayan, A.Ü. (2012). *Mardin Folklorü*. (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydemir, S. (2010). “Küresel Dünyada Küçük Dini Grupların Varoluşsal Sorunları ve Entegrasyonel Asimilasyonu: Yezidi Örneği”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 24, 16-24.
- Aydemir, V. (2021). *Çok kültürlü Kent Örneğinde Mardin: Sosyolojik Bir Değerlendirme*, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bali, A. (2017). “Halk Oyunları Üzerine Halkbilimsel Bir Araştırma: Mersin İli Silifke İlçesi Örneği”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, Sayı 33, 80-84.
- Başeymez, F. (2009). *Çokkültürlülük Açısından Hatay: Sosyolojik Bir Yaklaşım*. (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bekleyen, A., Dalkılıç N., Özen N. (2014). “Geleneksel Mardin Evinin Mekânsal ve Isısal Konfor Özellikleri”, *Türk Bilim Araştırma Vakfı Dergisi*, 7(4), 30-31.
- Bozan, M. (2015). “Yezidilik/Ezidilik”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 7(67), 76-77.
- Canpolat, E., Bozdoğan M. (2019). “Beyazsu Havzası’nın (Mardin) Flüvyal Jeomorfolojisi ve Hidrografik Özellikleri”, *İstanbul: Türk Coğrafya Dergisi*, 73. Sayı, 97-105.
- Coşkun, R.F. (2021). *Dünyada ve Türkiye’de Gümüş*. Ankara: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü.
- Çelik, M. (2012). *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, XXXVIII, 176-178.
- Çetin, İ. (2007). “Çokkültürlülük ve Kimlik Bağlamında Midyat İlçesi Örneği”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 2-4.
- Dalkılıç, N., Aksulu I. (2004). “Midyat Geleneksel Kent Dokusu ve Evleri Üzerine Bir İnceleme”, *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(3), 315-324.

- Daşdemir, D. (2009). *Midyat İlçe Merkezinin Coğrafyası*, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, M.M. (2010). *Mardin Şehri*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dikçınar Sel, B., Yazgan Gül, A. (2009). “Kentsel Mekanların Aynılaşması: Midyat Örneği”, *MEGARON*, 4(2), 81-85.
- Doğanay, H., Doğanay, S. (2014). *Coğrafyaya Giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, H., Orhan F. (2021). *Türkiye Beşerî Coğrafyası*. (Güncellenmiş 7. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Emekli, G. (2006). “Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm”, *Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı:15, 53.
- Erinç, S. (1993). “Türkiye Fiziki Coğrafyasının Ana Çizgileri”. *İstanbul Üniversitesi ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni*, Sayı:10, 6-7.
- Eriş, M. (Editör), (2012). *81 İlde Kültür ve Şehir Mardin*, 1.Baskı, İstanbul: Acar Yayınevi.
- Erkınay Tamtamış, H.K., Aydoğan, A. (2021). “Çokkültürlülük ve Çokdillilik Bağlamında Midyat”, *Uluslararası Dil-Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 337-338.
- Eroğlu, E., Sarıca, N. (2012). “Midyat Süryanilerinin Düğün Gelenekleri”. Ankara: *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish of Turkic*, 7(3), 1189-1199.
- Erpolat, M.S. (1999). *XVI. Yüzyılda Diyarbakır Beylerbeyliğindeki Yer İsimleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Evcin, E. (2013). “Türk Halk Kültürü Araştırmaları İçin Önemli Bir Kaynak: Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi”, *Milli Folklor*, Yıl 25, Sayı 100, 226.
- Geyik, N.E., Bilik, M., Güngör, H., Atakul, F., Atakul, S. (2023). “Midyat’ın Tarihi Kent Yapıları ve Sosyokültürel Mekânsal Dokusu”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 11, Sayı 142, 480-490.

- Günel, V. (2005). “Mardin İlinde Kültürel Turizm Potansiyeli”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 11, 105-109.
- Günel, V. (1999). *Mardin'in İktisadi Coğrafyası*. (Yüksek Lisans Tezi), Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günel, V. (2006). *Mardin İlinde Kültürel Çekicilikler ve Turizm Amaçlı Kullanım Olanakları*. (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Işık, M., Güneş M. (2015). “Çokkültürlülüğün Mirasını Geleceğe Taşımak: Mardin Örneği”, *TÜCAUM VIII. Coğrafya Sempozyumu*, 457-459.
- İşler, İ., Çetin, M. (2000). *Dinler ve Diller Diyarı Midyat*, Midyat Belediyesi Yayını.
- Kaplan, İ. (2019). *Yerel Coğrafi Şartların Geleneksel Midyat Evlerine Etkisi Mardin/Türkiye*. (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale: 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakaş, E., Karakaş, A. (2015). “Hanların Turizme Kazandırılması: Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa İl Merkezlerindeki Hanlar Üzerine Bir Çalışma”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 7, Sayı 13, 308.
- Katar, M. (2001). “Hristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma”, *Ankara Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, 14-16.
- Kaya, D. (2020). *Coğrafyanın İnançlar Üzerine Etkisi*. Ankara: Sosyal Bilimler Lisansüstü Bilgi Şöleni Tebliğ Metinleri.
- Kayserli, A. (2011), *Erzurum Şehri'nin Kültürel Coğrafyası*. (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keskinbora, K. (2010). “Kültür Ekonomisi İçin Bir Model: Düünden Bugüne Mardin”, *Çerçeve Dergisi*, 18(54), 40-41.
- Koday, S., Kızıllan, Y., Koday, Z. (2017). “Siirt İlinde Bir Mesken Kültürü: Cas Evleri”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4), 1375.
- Koçoğlu, Y. (2006), *Mardin İlinin Turizm Potansiyeli*, (Yüksek Lisans Tezi). Elâzığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kızıl, S. (2012). *81 İlde Kültür ve Şehir Mardin*, 1.Baskı, İstanbul: Acar Yayınevi.

- Kurnaz, S. (2009). *Mardin Midyat'taki Süryanilerin Halk Oyunları ve Müzikleri*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuyumcu, M.A., Aykal D. (2019). *Midyat Geleneksel Yezidi Evlerinde Şeffaflık*. Ankara: Mimarlık Planlama ve Tasarım Alanında Araştırma Makaleleri.
- Manav, K., Çalışkan, V. (2017). "Geleneksel Bir Mesken Tipinin Turizmde Çekicilik Potansiyelinin Araştırılması: "Düğmeli Evler" (Antalya) Örneği", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı 37, 217.
- Manioğlu, G. (2007). "Geleneksel Mimaride İklim ile Uyumlu Binalar; Mardin'de Bir Öğrenci Atölyesi [Bildiri]", 8. *Uluslararası Tesisat Mühendisliği Kongresi*.
- Mardin İl Yıllığı (1967). *Mardin Valiliği*. Mardin.
- Mete, F. (2020). "Türkçe Öğretiminde Görsel Kültür Ürünleri". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, sayı 912, 738-740.
- Mimarlar Odası (1999). "Mimarlar Odası Güneydoğu Kültür Gezisi Raporu", *Ankara Mimarlık*, 290, 39-44.
- Nas, F. (2003). *Türkiye Topluluklar Sosyolojisi: Midyat Örneği (Süryaniler, Yezidler, Araplar ve Kürtler)*. (Yüksek Lisans Tezi), Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nas, F., Tuna M. (2013). "Midyat'ta Etnik Gruplar Arası İlişkiler ve Aidiyet Sorunu", *VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar Bildiri Kitabı*, 1-23.
- Oktik, N., Nas, F. (2005). "Ulus-Devlet ve Topluluklar: Midyat Örneği". *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Sayı 15, 128-129.
- Öktem, N. (2012). *81 İlde Kültür ve Şehir Mardin*. 1.Baskı, İstanbul: Acar Yayınevi.
- Öz, Y. (2007). *Mardin Yezidileri İnanç, Sosyal Hayat ve Coğrafi Dağılımı*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan N. (2016). *Midyat'ta Evlenme Geleneği*. (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdaş, H. (2017). "Kürtlerde Arapça Tefsir Çalışmaları", *Genç Akademisyenler Sempozyumu-3*, Mardin, 115.

- Özensel, E. (2012). “Çokkültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çokkültürlülüğü”. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 58-61.
- Özensel, E. (2013). *Doğu Toplumlarında ve Türkiye’de Birlikte Yaşama Arayışı: Çokkültürlülük mü, Yoksa Yeni Bir Model mi?*, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt:15, sayı 3, 53.
- Özgüç, N. (2015). Turizm Coğrafyası, Çantay Yayınları, İstanbul
- Özmen, A. (2017). “Umudu Uzakta Aramak: Süryanilerin Turabdin’den Göçü”, *International Periodical For The Languages, Literature And History of Turkish of Turkic*, 12(2), 167-168.
- Öztürk, M. (2013). “Çoğulculuk Söyleminin Sahiciliği Üzerine: Midyat Örneği”. *İdeal Kent Dergisi*, Sayı:9, 44.
- Salman, F. (2007). “Mardin’in Geleneksel Giysilerinin Özellikleri”, *Sanat Dergisi*, Sayı 11, 47-49.
- Sami, K. (2009). “Midyat Yezidi Köylerinde Kırsal Mimarlık: Renkleri Solan Bir Halkın Kültürel Mirası ve Değişen Toplumsal Feraset”, *Folklor/Edebiyat*, 15(59), 213.
- Sami, K., Karakaş B. (2016). “Turabdin Bölgesinde Yerleşik Süryaniler Yer, Zaman ve Sosyokültürel Bağlamda Kırsal Mimarileri Midyat – Haberli (Basınırn) Köyü Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 692-693.
- Sandal, K.E., Karademir, N. (2015). “Kültürel Özellikler Açısından Kahramanmaraş İlçelerinin Karşılaştırılması”. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 13(1), 2.
- Sarı, Y.E., Kayserili, A. (2021). “Geleneksel Gümüşhane Meskenlerinin Coğrafi Analizi”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 187.
- Selçuk Biricik, A. (1974). “Mardin ve Mücavir Mıntıkasının Strüktür ve Jeomorfolojisi” *Türk Coğrafya Dergisi*, Yıl.22, Sayı:26, 121-134.
- Semiz, T. (2019). *Hristiyanlıkta Haftalık Dini Gün Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi.), Bursa: Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Sevindi, C., Daşdemir, D. (2014). “Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Açısından Midyat Şehri”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(46), 164-174.
- Streck, M. (1988). “Tur Abdin”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: MEB, XII, 2.
- Şahin, K., Yılmaz, A., Günel, A. (2013). “Midyat Taşı ve Taş İşçiliği: Doğal ve Kültürel Çevre İlişkileri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(24), 319-323.
- Şen, M.E., Ertan, M.H., İsen, Z. (2012). “Batman Fakira Köyü’nde Bayram Geleneği (Ezidi Pirlerinin Yaşadığı Köyde Yezdan Bayramı Kutlaması)”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 785.
- Şeyda, İ. (1998). “Süryaniler ve Süryanilik”, *Kur’an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi*, Sayı 10-12, 232-234.
- Taşgın, A. (2013). “Yezidiyye”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, XLIII, 525-527.
- Tiğiz, M. (2019). *Süryanilerin İnanç Turizmine Katılım Motivasyonları: Mardin İli Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), Batman: Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, A. (2015). *Yezidiler, Tarihçeleri, Coğrafi Dağılımları, İnançları, Örf ve Adetleri*, Ankara: Hitabet Yayınları.
- Turgut, R. (2016). “Bir Halkın Göç Hikayesi: Süryanilerin XX. Yüzyılda Türkiye’den Avrupa’ya Göç Süreci”, *Mukaddime Mardin Artuklu Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Derg.* 7(2), 289.
- Tümertekin, E., Özgüç, N. (2014). *Beşerî Coğrafya: İnsan- Mekân- Kültür*. İstanbul: Çantay Yayınları.
- Ünal, S.M., Uçaş, C., Sezgin, H. (2020). “Midyat/Mardin İlçesinde Yöresel Üzüm Çeşitlerini Değerlendirme Şekilleri”. *Bahri Dağdaş Bitkisel Araştırma Dergisi*, 9(2), 269-270.
- Ürek, M. (2013). “Süryanilerin Tarihi ve Sosyolojik Yapısı”, *Milel ve Nihal*, 10(2), 100.
- Yanmaz, S. (2001). *Bir Tasarım Objesi Olarak Geleneksel Midyat Evi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İTÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Yeşilmen H. (2016). *Sosyokültürel Değişim ve Etno-Dini Kimlik İlişkisi (Mahallemiler Örneği)*. (Doktora Tezi), Kayseri Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yeşilmen, H. (2016). “Etno-Dini Kimlik Açısından Mahallemiler”. *Artuklu Akademi*, 3(2), 69-73.
- Yeşilmen, H. (2017). Değişim ve Çözüm Sürecinde Mahallemilerde Kimlik İnşası, “Artuklu Akadem”i, 4(1), 43-69.
- Yeşilmen, H. (2020), “Farklı Etnik Gruplar Arası Etkileşimlerde Atasözlerinin Rolü: Süryaniler, Mhallemiler Arasında Bir Karşılaştırma”. *Minel ve Nihal*, 17(2), 221-236.
- Yeşilmen, H. (2020). “Kadim Süryani Atasözlerinin Kaynağı ve Rolü (Mardin Örneği)”. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 26(4), 988.
- Yılmaz, C. (2019). “Türkiye Kırsal Yerleşme Coğrafyası Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 7(34), 519.
- Yılmaz, İ. (2009). “Kültürel Zenginlik Bakımından Mardin”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Sayı 1, 66-67.
- Zaman, M. (2017). “Türkiye’de Kırsal Meskenler ve Coğrafi Dağılımları”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 911-935.

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL 1:** <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/TR-268699/mardin.html> [son erişim: 01/11/2023]
- URL 2:** medyaveiletisim.kulup.tau.edu.tr. [Son erişim: 01/11/2023]
- URL 3:** <http://www.midyat.gov.tr/camiler-ve-medreseler> [son erişim: 01/11/2023]
- URL 4:** <http://www.midyat.gov.tr/mor-gabriel-manastiri> [son erişim: 07/11/2023]
- URL 5:** https://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/45.php#_ftnref1 [son erişim: 23/11/2023]
- URL 6:** <https://www.sizinmedya.com/halk-oyunlari-gosterisine-buyuk-alkis-37930h.htm> [son erişim: 19/02/2024]

URL 7: <https://www.ortodokslartoplulugu.com/konusmalar-aziz-pederlerin-sesi/mesih-isinin-kutsal-vaftizi/> [son erişim: 20 /04/2021]

URL 8: <http://www.turkishcuisine.org/print.php?id=38&link=http://www.turkishcuisine.org/ottoman-heritage-3/suryani-mutfagi-38.html> [Son erişim: 20/05/2020]

URL 9: <https://www.suryanisarapevi.com/suryani-sarabi-nerede-uretilir> [Son erişim: 20/05/2020]

Mülakat Gerçekleştirilen Kişiler

Manuella Onar, Yaş: 26, Mesleği: Esnaf.

Toni Ergin, Yaş: 28, Mesleği: Süryanice Öğretmeni.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Müne ÇELEBİ
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	06.02.2024